

ศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย

ปริญญานิพนธ์

ของ

รังสิมา จันทระจำนง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

เมษายน 2552

ศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย

ปริญญานิพนธ์

ของ

รังสิมา จันทระจำนง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

เมษายน 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำของหมอลำ ป. ฉลาดน้อย

บทคัดย่อ

ของ

รังสิมา จันทระจำนง

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

เมษายน 2552

รังสิมา จันทรจำนง. (2552). การศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย.

ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ,

รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์

การวิจัยนี้ได้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยตามหลักมานุษยดุริยางควิทยา โดยข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาจากการเก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ภาคสนามแล้วนำมาทำการศึกษาวิเคราะห์เรียบเรียงความสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1.) เพื่อศึกษาเทคนิคการร้อง”หมอลำ” ของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย

2.) เพื่อศึกษาทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

ผลการวิจัยพบว่า หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เดิมชื่อ นายฉลาด ส่งเสริม ภูมิลำเนาเดิมเป็นชาว จังหวัดอุบลราชธานี เป็นผู้ชื่นชอบการร้องรำทำเพลงมาตั้งแต่ยังเล็ก บิดาจึงได้นำไปฝากตัวเป็นศิษย์กับคณะหมอลำ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ในน้ำเสียงจึงมีโอกาสดำออกทำการแสดงจนสามารถตั้งคณะเป็นของตนเองได้และมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังมีผลงานที่สร้างชื่อเสียงอีกมากมายทั้งในรูปแบบของการแสดงและบันทึกแผ่นเสียง และได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(หมอลำ) พุทธศักราช 2548

เทคนิคการร้องหมอลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ไม่มีข้อจำกัดหรือกฎเกณฑ์ตายตัว โดยได้ยึดหลักการเบื้องต้นของตนเองคือ การศึกษาบทร้อง ทดลองร้องจนชำนาญแล้วเพิ่มเติมอารมณ์เพลง ส่วนเทคนิคการร้องที่มาจากพรสวรรค์คือ การโอบนบทเกริ่นนำ ที่โอบนในตอนต้นและเน้นการโอบนในตอนท้ายประกอบกับเทคนิคการเอื้อนผสมผสานลูกคอที่ใช้ “อ” ทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคนิคปิดเสียงที่เน้นการปิดเสียงร้องให้สูงขึ้นในช่วงท้ายทำนองเอื้อนบางประโยค และในเนื้อร้องพยางค์สุดท้ายของวรรคเพลงเป็นบางวรรค เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์และความเชี่ยวชาญเฉพาะตัว

สำหรับทำนองกลอนลำทำนองเมืองอุบลจะมีลักษณะพิเศษที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของเพลง โดยการเกริ่นนำในบทร้องจะกล่าวถึงธรรมชาติ ทำนองกลอนลำจะมีด้วยกันทั้งหมด 3 ส่วนคือ บทเกริ่นหรือบทโอบ บทกลางหรือบทเดินกลอน และบทลา ส่วนบทประพันธ์จะเป็นบทกลอนที่มีความสัมผัสกันคล้ายบทร่ายกรองที่มีสัมผัสนอกและสัมผัสใน

การร้องหมอลำทำนองเมืองอุบลจะมีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องคือ มีการไหว้ครูก่อนการแสดง และเมื่อรับลูกศิษย์ มีการแต่งกายและลีลาท่าทางที่เหมาะสมตามโอกาสและตามลักษณะของงานที่ได้รับการว่าจ้างไปทำการแสดง การรับงานแสดงมีขั้นตอนเป็นระเบียบและเหมาะสม

A STUDY OF MOR-LAM SINGING TECHNIQUES OF POR.CHALARD-NOI

AN ABSTRACT

BY

RANGSIMA CHANTRACHUMNONG

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Arts Degree In Ethnomusicology
at Srinakharinwirot University

April 2009

Rangsima Chantrachumnong. (2009). *A Study of Mor-Lam Singing Techniques of Por. Chalard-Noi*. Master thesis. (Ethnomusicology). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Chalernpol Ngamsutti, Assoc. Prof. Manop Wisuthipaied.

This study is conducted according to ethnomusicological methodology through collecting information in field. There are two purposes of this study including;

- (1) To study Mor-Lam singing techniques of Por. Chalardnoi.
- (2) To analyze Klon-Lam melody in “Meaung Ubon Melody” of Por. Chalardnoi.

The study reveals that Mor-Lam Por. Chalardnoi or Mr. Chalard Songserm, who was born in Ubonrajchatani province, has loved and interested in singing since he was a child. Therefore, his father sent him to stay with a Mor-Lam academy for learning how to sing. Because of his talent in voice and singing, he had many opportunities to perform in publics until he could found his own band and became to be famous later on. Moreover, he has many well-known productions including performing and record, and has received an honor to be a “National Artist in Performing Arts (Mor-Lam)” in 2005.

There is no any standard or criterion for Mor-Lam singing. He trained by his own techniques that are trying to learn song’s verse until practised, and adds emotion in to it. Then he applies his talent to vocalize introduction part of the verse or “O” part. He utters (or “O”) shortly in the beginning and longer in the end combining vibrato technique which apply only “o” voice. Furthermore, singing in higher melody by the end of utterance in some sentences and the last syllable in some lines of verse can help the melody is more tuneful.

“Meaung Ubon Melody” has a special unique characteristic that is the verse in introduction part always mention to the nature. Klon-Lam melody consists of 3 parts that are introduction part (“O” part), middle part, and end part. The verse also has rhymes in each sentence which is similar with poetry. The culture involved Mor-Lam performing in “Meaung Ubon Melody” is Wai Cru ceremony, which will be performed when admit students and before starting the show. Mor-Lam should have good manner and proper costumes according to the show appearance. To accept a job will be arranged in order and formally.

ปริญญานิพนธ์
เรื่อง
การศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย
ของ
รังสิมา จันทรวงศ์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยามหาวิทยาลัย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คนบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)
วันที่เดือน.....พ.ศ. 2552

คณะกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ)

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เล้ารัตนอารีย์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ณรงค์ชัย ปิฎกวัชร์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีเนื่องจากบุคคลสำคัญที่ให้การช่วยเหลือ และให้ความร่วมมือในงานที่เกี่ยวข้องกับปริญญานิพนธ์จากหลายๆฝ่าย

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ให้คำปรึกษาในการ นำเสนองานวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูลรวมทั้งการเรียบเรียงงานวิจัยของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณ คุณฉลาด ส่งเสริม (หมอลำ ป.ฉลาดน้อย) ศิลปินแห่งชาติสาขา ศิลปะการแสดง (หมอลำ) นักแสดงหมอลำคณะเพชรอุบล ทุกท่าน ที่สละเวลาให้ข้อมูลทางด้านการแสดงหมอลำ และให้ความกรุณาสอนวิธีการร้องหมอลำในเบื้องต้นแก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์กาญจนา อินทรสุนานนท์ อาจารย์สุรศักดิ์ จำนงค์สาร และอาจารย์ประจำสาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ศึกษา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ที่ให้คำปรึกษาและเสนอแนะแนวทางในการเขียนงานวิจัยให้เป็นไปตามรูปแบบ ของการนำเสนองานปริญญานิพนธ์ นอกจากนี้ขอขอบพระคุณ ผศ.ประทีป เล้ารัตนอารีย์ และ รศ.ณรงค์ชัย ปิฎกรัษฎ์ ที่ได้กรุณาเป็นคณะกรรมการสอบปากเปล่าปริญญานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ อาจารย์คำล่า มุลิกกา อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ ภาควิชาดนตรี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ช่วยเป็นผู้ประสานงานและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล ภาคสนามของการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณอาจารย์พนาสินธุ์ ศรีวิเศษ ที่ได้สละเวลาให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการ ตรวจแบบฟอร์มงานวิจัย รวมไปถึงอาจารย์ทรงกฤษ คุมสัน ที่ให้คำแนะนำการใช้โปรแกรม คอมพิวเตอร์เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยครั้งนี้ และขอขอบคุณเพื่อนๆ ปริญญาโท ภาคพิเศษ สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ให้เกียรติ ไว้ว่างใจและเป็นกำลังใจในการมอบหมายงานระหว่างการศึกษา การทำงานและการทำกิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงด้วยดี

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ คุณแม่รสลิน จันทรจำนง และ คุณพีศิพร รัตนพงศกร และ ครอบครัวของผู้วิจัย ที่ได้สนับสนุนทุนทรัพย์ในการจัดทำปริญญานิพนธ์ รวมทั้งเป็นกำลังใจที่ดีเสมอ มา ทำให้งานปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

รังสิมา จันทรจำนง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ความสำคัญของการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
ข้อตกลงเบื้องต้น	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
เอกสารเกี่ยวกับวัฒนธรรม	10
เอกสารเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านเพลงพื้นบ้าน.....	12
งานวิจัยเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้านเพลงพื้นบ้าน.....	14
เอกสารเกี่ยวกับหมอลำ.....	15
งานวิจัยเกี่ยวกับหมอลำ.....	17
3 วิธีดำเนินการวิจัย	20
ขั้นรวบรวมข้อมูล	20
ขั้นศึกษาข้อมูล	21
ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล	22
ขั้นสรุป	22
4 การนำเสนอผลการวิจัย	23
ชีวประวัติของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย	23
ประวัติส่วนตัว.....	23
ประสบการณ์ความภูมิใจในชีวิต	26
บทบาทในการทำคุณประโยชน์เพื่อสังคม.....	27

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
รางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ.....	29
ผลงานที่ผ่านมา.....	30
ผลงานดีเด่น	32
เทคนิคการร้องหมอลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย.....	35
เทคนิคที่ใช้ในการโหมและการเกริ่น	37
เทคนิคการเขื่อนและการใช้ลูกคอ	40
ตัวอย่างการเขื่อน ในบทเกริ่น	41
ตัวอย่างการเขื่อน ในบทเดินกลอน	43
ตัวอย่างการเขื่อน ในบทลา(ลง)... ..	46
เทคนิคการปิดเสียง	47
ตัวอย่างการปิดเสียงในคำร้อง	48
ตัวอย่างการปิดเสียงทำนองเขื่อน.....	50
ศึกษาทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”.....	55
ลักษณะโดยทั่วไปของทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”	55
โน้ตแคนลายใหญ่(ใช้ประกอบเพลงที่นำมาศึกษา)	59
ตัวอย่างโน้ตแคนเตี้ยโขง(ลายใหญ่).....	60
ตัวอย่างโน้ตแคนเตี้ยโขง(ลายน้อย).....	60
ตัวอย่างโน้ตแคนเตี้ยโขง(ลายเซ).....	60
บทประพันธ์ที่ใช้ในกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”.....	61
ศึกษาบทประพันธ์ที่ใช้ในกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”	62
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สดุดีจอมราชันย์(ลำยาว).....	62
เนื้อหาและความหมายของกลอนลำ.....	64
ภาษาและการใช้ถ้อยคำในบทประพันธ์.....	64
ธ ครอบราชย์ 60 พรรษา (ลำยาว).....	66

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
4 (ต่อ)	
เนื้อหาและความหมายของกลอนลำ.....	68
ภาษาและการใช้ถ้อยคำในบทประพันธ์.....	68
ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ (ลำยาว).....	70
เนื้อหาและความหมายของกลอนลำ.....	71
ภาษาและการใช้ถ้อยคำในบทประพันธ์.....	72
วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการร้องหมอลำ “ทำนองเมืองอุบล”.....	73
ขนบธรรมเนียมในการแสดง.....	73
การแต่งกาย.....	73
ขนบธรรมเนียมในการแสดง.....	75
ลีลาท่าทางที่ใช้ประกอบการแสดง.....	78
ด้านความเชื่อ.....	79
การรับงานแสดง.....	90
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	84
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	84
ความสำคัญของการวิจัย	84
วิธีดำเนินการวิจัย	84
สรุปผลการวิจัย	84
อภิปรายผล	89
ข้อเสนอแนะ	91
บรรณานุกรม	93
ภาคผนวก	96
ก แผนที่จังหวัดอุบลฯ/หมอลำของจังหวัดอุบลฯในสมัยก่อน	103
ข ตัวอย่างบทประพันธ์กลอนลำลายมือของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย.....	106

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก (ต่อ)	
ค ภาพภายในสำนักงานหมอลำคณะ “เพชรอุบล”	110
ง แผ่นบันทึกเสียงสำหรับฟังประกอบงานวิจัย	112
จ แบบสัมภาษณ์	131
ประวัติย่อผู้วิจัย	136

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 หมอลำ ป.ฉลาดน้อยในปัจจุบัน.....	24
2 สถานที่ตั้งสำนักงานหมอลำ “เพชรอุบล” ในปัจจุบัน.....	25
3 ตู้โชว์ที่ใช้เก็บรวบรวมผลงานต่าง ๆ ที่ภาคภูมิใจ	34
4 ตัวอย่างผลงานการแสดงที่ผลิตออกมาเพื่อจำหน่ายในรูปแบบของ VCD.....	34
5 การแต่งกายของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย.....	75
6 เสื้อผ้าใหม่ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย	76
7 การแต่งกายในงานอวมงคลของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย.....	76
8 การแต่งกายชุดนายพรานในการแสดงลำเรื่องต่อกลอน.....	77
9 การแต่งกายชุดเงาะป่าในการแสดงลำเรื่องต่อกลอน.....	77
10 การแต่งกายเมื่ออยู่บ้านของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย.....	98
11 ตัวอย่างผลงานการแสดงที่ผลิตออกมาเพื่อจำหน่ายในรูปแบบของ VCD.....	81
12 ตัวอย่างผลงานการลำที่ผลิตออกมาเพื่อจำหน่ายในรูปแบบของ CD.....	81
13 ตัวอย่างผลงานการลำที่ผลิตออกมาเพื่อจำหน่ายในรูปแบบของเทปคาสเส็ต.....	82
14 ตัวอย่างเกียรติบัตรที่ทางหน่วยงานมอบให้แก่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย.....	83
15 หน่วยงานราชการมอบเกียรติบัตรให้แก่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย.....	83

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ชาตินั้น เป็นชาติที่มีวัฒนธรรมและประเพณีที่เก่าแก่ สัมผัสและสืบสานต่อกันมาเป็นเวลาอันยาวนาน และด้วยตัวแปรด้านระยะเวลาเอง ทำให้วัฒนธรรมและประเพณีบางอย่างนั้นสูญหายไปหรือใกล้ที่จะสูญหาย ส่วนที่คงอยู่นั้น บ้างก็ยังคงยึดระเบียบแบบแผนเดิมมาอย่างเคร่งครัด บ้างก็เปลี่ยนแปลงไปบ้างตามแต่เหตุและปัจจัยต่าง ๆ แต่ทั้งหมดนั้นก็ล้วนแล้วแต่เกิดจากความตั้งใจดีที่ยังคงต้องการให้มีวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามเหล่านี้สืบต่อไป

วัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคมที่มีมานาน เป็นแบบแผนพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้จากการอบรมสั่งสอน ในฐานะที่เป็นสมาชิกสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ร่วมกันในกลุ่มคนต่างๆ ที่ทำให้สังคมมีระเบียบแบบแผนและมีความสุข ปกติแล้วคำว่าวัฒนธรรมมักจะใช้พูดกันเป็นประจำ เพราะคนที่มีวัฒนธรรมกับคนที่ไม่ที่นั่นต่างกัน โดยบุคคลจะต้องประพฤติตนให้เหมาะสม ตามสภาพของสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์ มนุษย์จะเป็นผู้ทำนุบำรุง ถ่ายทอดและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่มีวัฒนธรรม คือ มีการเรียนรู้รับช่วงสืบต่อกันมา และได้สร้างสรรค์เพิ่มเติม การที่มนุษย์สามารถสร้างวัฒนธรรมได้ดีก็เพราะมนุษย์มีลักษณะทางกายและจิตใจเป็นพิเศษเหนือกว่าสัตว์ทั้งปวง และสิ่งนี้เองทำให้มนุษย์แตกต่างกับสัตว์ เพราะวัฒนธรรมทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์อย่างแท้จริง (สุพัตรา สุภาพ. 2523 : 139 – 140)

สังคมไทยมีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง เช่นวัฒนธรรมไทยไม่เหมือนกับวัฒนธรรมสังคมอื่น แม้วัฒนธรรมของเราจะได้รับอิทธิพลจากต่างชาติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมาผสมผสานบ้างก็ตาม เป็นการผสมผสานที่เราได้เลือกสรรวัฒนธรรมเหล่านั้นให้เข้ากับความคิดและค่านิยมแบบไทยๆ จนกระทั่งกลมกลืนเข้ากันอย่างแนบสนิท กลายเป็นวัฒนธรรมของไทยที่มีลักษณะเฉพาะของเราแตกต่างไปจากชาติอื่นๆ เช่น การรำของไทยไม่เหมือนของมาเลเซีย อาหารการกินของไทยมีรสเข้มข้นต่างกับชาติอื่นๆ เป็นต้น (กาญจนา อิศรานุรักษ์. 2541 : 18 - 19)

สิ่งต่างๆทั้งหลายที่มนุษย์ได้แสดงออกมานั้น เป็นพฤติกรรมที่สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของสังคม โดยแต่ละสังคมย่อมมีสภาพแวดล้อม จารีตประเพณี ระเบียบวินัยทางสังคมที่แตกต่างกัน (สัจด์ ภูเขาทอง. 2532 : 56) และวัฒนธรรมนั้นยังสามารถถ่ายทอดโยงกันได้ลอกเลียนแบบกันได้ และสามารถนำมาดัดแปลงใช้ได้ตามความเหมาะสมกับสภาพสังคม และวัฒนธรรมของผู้ดัดแปลงได้ด้วย วัฒนธรรมใดมีความแข็งแกร่ง เนื่องจากการสืบเนื่องมายาวนานก็จะมีศักยภาพในการดัดแปลงวัฒนธรรมอื่นๆมาใช้ประโยชน์ในวัฒนธรรมของตนได้ โดยไม่มีผลกระทบที่จะทำให้

วัฒนธรรมของตนเสียหาย หากแต่จะทำให้วัฒนธรรมของตนเจริญก้าวหน้า และดำรงอยู่อย่างเข้มแข็งยิ่งขึ้น ตรงข้ามกับวัฒนธรรมที่อ่อนแอและการเสื่อมวัฒนธรรมและการปฏิบัติวัฒนธรรมนั้นๆ แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นไม่ แต่ขึ้นอยู่กับสำนึกในวัฒนธรรมของผู้คนเจ้าของวัฒนธรรม และวิธีการถ่ายทอดวัฒนธรรมของมนุษย์ในวัฒนธรรมนั้นๆ ด้วย (ปัญญา รุ่งเรือง. 2544 : 86 - 87) โดยสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะสามารถสะท้อนออกมาให้เห็นในรูปแบบของศิลปะต่างๆ ซึ่งดนตรีก็เช่นกัน (สงัด ภูเขาทอง. 2532 : 56)

ดนตรี เป็นสิ่งแสดงออกถึงวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่มีคุณค่ามหาศาล และเป็นส่วนหนึ่งของศิลปวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่สืบทอดต่อกันมานับเป็นร้อยปี เป็นศิลปะที่อาศัยเสียงเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ไปสู่ผู้ฟัง เป็นศิลปะที่ง่ายต่อการสัมผัส ก่อให้เกิดความสุข ความเพลิดเพลินแก่มนุษย์ได้ (เสาวนีย์ สงหโสมณ. 2541 : 8) ชนทุกชาติทุกภาษาล้วนมีบทเพลงที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น ประจำเผ่า และเชื้อชาติของตน ทั้งนี้ บทบาทหน้าที่ของเพลงมีความสำคัญเกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์มาช้านาน เริ่มจากการใช้บทเพลงในพิธีกรรมความเชื่อ และศาสนา อีกทั้งความเกี่ยวข้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ทั้งในส่วนของการพิธีกรรมและความบันเทิงที่แสดงออกของชนในสังคม (วิชา เซาว์ศิลป์. 2543 : 1)

ชาติไทยมีเครื่องดนตรีของตนเองที่แตกต่างไปจากชาติอื่นๆ เป็นเอกลักษณ์แสดงความเป็นไทยเป็นวัฒนธรรมไทย และเป็นอารยธรรมไทย ชนชาติไทยมีพื้นฐานความเชื่อในพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาที่เชื่อในเรื่องจิตวิญญาณ เชื่อว่าบุคคลมีจิตเป็นใหญ่ และธรรมชาติของจิตที่อารมณ์เป็นเจ้าเรือน มีการปรุงแต่งอารมณ์ด้วยความรู้สึก ด้วยประสาททางการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส ดนตรีจึงมีความละเอียดอ่อน มีจุดมุ่งหมายเพื่อการกล่อมเกลารมณ์ไม่เอะอะมะเทิ่ง กล่อมเกลารมณ์ให้รู้สึกสงบเย็น กระปรี้กระเปร่า กระฉับกระเฉง ร่าเริง ชวนให้เกิดความตื่น ความเบิกบาน (วิจิตร จันทรากุล. 2542 : 41 - 42)

มนุษย์ได้นำเอาคุณค่าของดนตรีมาใช้ประโยชน์มากมาย ทั้งในด้านการสร้างความเพลิดเพลินบันเทิงใจ และด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ จึงมีการจัดพิธีกรรมต่างๆ ขึ้น โดยมีดนตรีเป็นส่วนประกอบ เช่น การเซ่นไหว้ การบวงสรวง การบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น เห็นได้ว่าดนตรีมีคุณค่าต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์หลายอย่าง จากคุณค่าของดนตรีที่สามารถใช้สนองความต้องการของมนุษย์ได้ดังกล่าว มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาจึงมีดนตรีเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตตามวิถีทางของตนเอง อันเป็นสาเหตุทำให้ดนตรีของท้องถิ่นแต่ละแห่ง มีลักษณะเฉพาะและมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อม และความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้าน (สุกิจ พลประถม. 2538 : 1) และดนตรียังเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง และความคิดความรู้สึกทางศิลปะของชนแต่ละชาติ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่แตกต่างกัน กำหนดให้วัฒนธรรมของชนแต่ละ

เผ่ามีความแตกต่างกันนานาประการ ทั้งความเป็นอยู่ ศิลปะ ภาษา วรรณคดี และดนตรี ดนตรีของชนชาติเดียวกัน แต่ต่างถิ่นฐานกันต่างสภาพแวดล้อมกัน ดนตรีที่แต่ละชนชาติได้สร้างสรรค์สั่งสมสืบต่อกันมา ต่างก็ถือเป็นดนตรีของชาติแต่ละท้องถิ่น เรียกว่าดนตรีประจำชาติถิ่น หรือดนตรีพื้นเมือง ซึ่งมีทั้งบทเพลงง่าย ๆ ตั้งแต่เพลงกล่อมเด็กไปจนถึงเพลงที่ยากขึ้น เครื่องดนตรีวงดนตรี บทเพลงการขับร้อง ตลอดจนการแสดง การเดินรำต่างๆ (ปัญญา รุ่งเรือง. 2533 : 126 - 127)

อันที่จริงแล้ว ธรรมชาติของเพลงพื้นบ้านก็ไม่แตกต่างอะไรกับหุ่นที่ยังไม่ได้แต่งตัว เป็นหุ่นที่มีความสะอาดบริสุทธิ์ และแน่นอนไม่มีมายาเจือปน ศิลปะพื้นบ้านที่ถูกสร้างมาจากสังคมชาวบ้านจะเป็นผู้บอกให้เราทราบถึงฐานะทางสังคมในระดับชาวบ้าน ด้วยศิลปะที่เขาแสดงออกมาให้เราได้เห็นอย่างชัดเจน ทำให้เราได้ทราบถึงสิ่งต่างๆ ที่แฝงอยู่ในชาวบ้านได้มากมาย เช่นกิริยา มารยาท ภาษา วัฒนธรรม อาชีพ ประวัติศาสตร์ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ทำให้คนรุ่นหลังได้อาศัยศิลปวัฒนธรรมชาวบ้าน มองลึกเข้าสู่สังคมไทยในอดีตได้อย่างชัดเจน เพลงพื้นบ้านจึงเท่ากับว่าเป็นกระจกแก้วใสที่ส่องให้เห็นสภาพสังคมไทยในอดีตอย่างชัดเจนพอควร (สัจด์ ภูเขาทอง. 2534 : 33 - 34)

เพลงพื้นบ้านหรือเพลงชาวบ้าน เกิดจากประเพณี ศาสนา หรือวัฒนธรรมของชุมชนในถิ่นหรือเขตนั่นๆ นับตั้งแต่ชุมชนที่ได้รับความเจริญ ไปจนถึงชุมชนที่เจริญแล้ว และมีลักษณะพิเศษไปตามความนิยมของถิ่นนั้นๆ เพลงชาวบ้านได้ใช้ร้องสืบต่อมาโดยการจำ ถ่ายทอดมาทางปากหลายชั่วอายุคน ต่อมาค่อยมีชื่อเสียง มีแบบสัมผัสคล้องจอง ท่วงทำนองไปตามแบบภาษาถิ่นนั้นๆ ในการร้องเพื่อความบันเทิงต่างๆ จะมีจังหวะดนตรีท้องถิ่น และมีการร้องร่ำมาเพลงไปด้วย จึงเกิดเป็นระบำชาวบ้านเข้ามาด้วย ซึ่งเพลงชาวบ้านนั้น โดยมากจะใช้ร้องในงานบันเทิงต่างๆ มีงาน ลงแขกเกี่ยวข้าว ตรุษสงกรานต์ ฯลฯ (ปัญญา จิตต์ธรรม. 2538 : 222 - 223) และดนตรีพื้นบ้าน ยังเป็นเพลงของคนที่อยู่ในชนบท และมีอาชีพกสิกรรมเป็นหลัก มีทั้งเพลงร้องและเพลงบรรเลง สำหรับดนตรีที่นำมาบรรเลงประกอบนั้น จะเป็นเครื่องดนตรีที่ประกอบขึ้นเอง และก็ไม่จำเป็นต้องมีเครื่องดนตรีบรรเลงประกอบการร้องเพลงทุกครั้งไป เพลงบางเพลงใช้แต่เสียงร้องโต้ตอบกันและมีเสียงตบมือประกอบจังหวะตามก็เกิดความไพเราะได้เช่นกัน และเสน่ห์ของเพลงพื้นบ้านนั้นอยู่ตรงที่เป็นเพลงที่สืบทอดกันมาแบบปากต่อปาก ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด เป็นเพลงที่เล่นกันเพื่อความบันเทิง และเป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากงานในไร่นา หรือเพื่อแสดงความรักของชายหญิงในเทศกาล ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ ฯลฯ เพลงต่างๆ เหล่านี้จะร้องเล่นกันเป็นภาษาท้องถิ่นของแต่ละท้องถิ่นไป มีท่วงทำนอง บทร้อง ทำท่างในการแสดง ตลอดจนเครื่องดนตรีก็จะเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นๆ เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ถ่ายทอดความเป็นอยู่ของคนในสังคมชนบทได้เป็นอย่างดี และดนตรีพื้นบ้านยังเป็นดนตรีที่เกี่ยวกับอารมณ์แก่นแท้ของมนุษย์ เกี่ยวกับชีวิตของ

มนุษย์ สังคมของมนุษย์ ตลอดจนวัฒนธรรมและค่านิยมในสังคมนั้นๆ ถ้าไม่อนุรักษ์เพลงพื้นบ้านที่ร้องกันมาแต่เก่าก่อนไว้ ก็เท่ากับเราขาดหลักฐานสำคัญ ขาดวัสดุสำคัญที่ใช้ในการศึกษา และจะทำให้ขาดความสมบูรณ์ในการเชื่อมโยงวัฒนธรรมของมนุษย์ ในอดีตกับปัจจุบัน (อภิญา ตันศิริ.2539 : 14 - 15)

ชาติไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมทางด้านดนตรี นาฏศิลป์และการละเล่นพื้นบ้าน รวมถึงดนตรีพื้นบ้านเป็นของตนเองมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งประจำชาติที่ควรค่าแก่การหวงแหน อนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนา มีการละเล่นร้องรำทำเพลงกันอย่างหลากหลายตามท้องถิ่นต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆตามลักษณะของภูมิประเทศ แต่ละภาค คือ ภาคเหนือ เช่น สะล้อ ซอ ซึง ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฟ้อนสาวไหม เพลงซอ กลองสะบัดชัย เป็นต้น ภาคอีสาน เช่น ดนตรีพื้นบ้านอีสาน พิณ แคน โหวด โปงลางหมอลำ เซิ้ง เจริญ กันตรึม เพลงโคราช เป็นต้น ภาคกลาง เช่น ระนาด ขลุ่ย ซอด้วง ซออู้ จะเข้ ลำตัด เพลงฉ่อย เพลงเรือ เพลงพวงมาลัย เพลงเกี่ยวข้าว เป็นต้น ภาคใต้ เช่น ปี่ กลอง ตับ โนรา หนังตะลุง เพลงบอก เป็นต้น จากสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกันเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดลักษณะทางวัฒนธรรม ดังนั้นวัฒนธรรมที่แตกต่างกันจึงทำให้เกิดลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

ภาคอีสาน เป็นท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมด้านดนตรี และวัฒนธรรมด้านอื่นๆ เช่นวัฒนธรรมทางด้านภาษา วัฒนธรรมทางการแต่งกาย วัฒนธรรมทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ในพื้นที่ประชากรประกอบอาชีพทำไร่นาเป็นจำนวนมาก และภาคอีสานยังมีอากาศร้อนและแห้งแล้งเมื่อถึงหน้าฝนชาวอีสานต้องรีบทำมาหากินเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง จนไม่มีเวลาที่จะเล่นสนุกสนานมากนัก เครื่องดนตรีจึงไม่สวยงาม ประดิษฐ์ขึ้นง่ายๆ ใช้อุปกรณ์ในท้องถิ่น การบรรเลงและการขับร้องส่วนมากก็ค่อนข้างรวดเร็วฉับคึก กระชับและสนุกสนาน มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัว เช่นเพลงโคราช ของจังหวัดนครราชสีมา ลำลอง จังหวัดขอนแก่น หรือหมอลำผญา ของจังหวัดนครพนม เป็นต้น (วิษชุดา พรหมภักดี. 2549 : 5 – 6)

จังหวัดอุบลราชธานี เป็นอีกจังหวัดหนึ่งในภาคอีสาน ที่มีชื่อเสียงในด้านวัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ “การลำ” นับเป็นการแสดงพื้นบ้านที่มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องและได้รับความนิยมมาทุกยุคทุกสมัย เริ่มจากการลำพื้น ซึ่งได้แก่การนำเนื้อหาของนิทานพื้นบ้าน เช่น การะเกด ลินไชร นางแตงอ่อน มาลำโดยใช้หมอลำ 1 คน หมอแคน 1 คน ผู้ลำสมมุติตนเป็นตัวละครทุกตัวในเรื่องและลำตลอดคืน การลำพื้นนับเป็นต้นกำเนิดของลำทุกประเภท ต่อมาลำพื้นได้วิวัฒนาการมาเป็นลำคู่ ซึ่งได้แก่การลำ 2 คน ชายกับชาย หรือชายกับหญิง จนประมาณปี พ.ศ.2495 การลำระหว่างชายกับชายจึงเลิกไป เหลือการลำระหว่างชายกับหญิงมาจนถึงปัจจุบัน หมอลำที่มีชื่อเสียงชาวอุบลราชธานีมีมากมาย จนเมืองอุบลได้ชื่อว่า “เมืองหมอลำ” หมอลำที่มีชื่อเสียงในอดีต

นับจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้แก่ หมอลำคุณ (ชาย) และหมอลำจอมศรี (หญิง) เป็นหมอลำคู่แรกที่ได้อำนาจเสียงลงแผ่นเป็นครั้งแรกของประเทศไทย และได้ออกอากาศจนได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ปัจจุบันหมอลำทั้งคู่ก็ถึงแก่กรรมไปแล้ว (อุบลราชธานี 200 ปี. 2535 : 134 - 135)

หมอลำคู่ขวัญในอดีตอีกคู่หนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี คือ ป.ฉลาดน้อย(ชาย) และ อังคนางค์ คุณไชย (หญิง) ทั้งคู่เป็นตัวแทนคณะอุบลพัฒนา ซึ่งตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ.2511 และได้รับรางวัลชนะเลิศประกวดหมอลำหมู่ ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 5 จังหวัดขอนแก่น เมื่อปี พ.ศ.2515 ผลงานที่สร้างชื่อเสียงมากคือ การได้อำนาจเสียงลำเรื่องต่อกลอน “นกกะยางขาว” ต่อมาอังคนางค์ได้อัดแผ่นเสียงแนวลูกทุ่งหลายเพลง ที่ได้รับความนิยม ได้แก่ เพลงสาวอุบลรัก พี่จำลับตาไว้ และอีสานลำเพลิน เป็นต้น ต่อมาทั้งคู่แยกวงไปตั้งคณะใหม่ ปัจจุบันหมอลำอังคนางค์ตั้งคณะหมอลำชื่อ “คณะอุบลพัฒนาคู่ใหม่” ส่วน ป.ฉลาดน้อย ซึ่งเป็นหนึ่งในการลำเรื่องต่อกลอน ลำล่อง และลำเตี้ยตั้งคณะ “เพชรอุบล” ทั้งคู่มีผลงานร่วมกันเป็นครั้งคราว เช่น อัดเสียงทำเทปและซีดีจำหน่าย มีทั้งนิทานและนิยายที่เป็นที่นิยม อาทิ คู่กรรม แม่เบี้ย เป็นต้น (อุบลราชธานี 200 ปี. 2535 : 136 - 137)

นายฉลาด ส่งเสริม หรือ ป.ฉลาดน้อย เป็นหมอลำ ที่มีความโดดเด่นเป็นที่รู้จักในด้านน้ำเสียงที่กังวานแจ่มใสเป็นผู้คิดค้นกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” เป็น คำร้องมีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ และสำนวนการร้องที่เป็นแบบฉบับเฉพาะตัว ยากที่ผู้ใดจะลอกเลียนแบบได้ โดยการแต่งกลอนลำทำนองเมืองอุบลนั้น จะนำเอาสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติตามท้องถิ่น เช่น ดิน ลม ฟ้า อากาศ ต้นไม้ มาแต่งเป็นกลอนลำ กลอนลำแต่ละกลอนจะมีคติสอนใจผู้ฟังอยู่เสมอ ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแท้จริง จากทำนองกลอนลำที่คิดค้นขึ้นนี้ ประชาชนให้ความชื่นชอบจนเรียกติดปากกันว่า “ทำนองป.ฉลาดน้อย” จากเอกสารและสื่อต่าง ๆ เช่นเว็บไซต์ของกระทรวงวัฒนธรรม หรือวารสารศิลปวัฒนธรรม ต่างยกย่องและกล่าวว่า ทำนองเมืองอุบลนั้นเป็นของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย อย่างแท้จริงนอกจากนั้นยังสามารถร้องหมอลำได้หลายประเภท ทั้งลำยาว ลำเพลิน ลำเรื่อง ลำต่อกลอน ผลงานเด่น ได้แก่ นางนกกะยางขาว ทำวักกาดำ พระเวสสันดรชาดก องค์ลีลามลำนึกบาป พุทธประวัติตอนสิทธัตถะกุมารออกบวช นางนกระจกน้อย ผาแดงนางไอ่ ลูกเขยไทยสะใภ้ลาว เพลงรักบุญบังไฟ เป็นต้น

จากความสามารถที่หลากหลาย นายฉลาด ส่งเสริม จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) พุทธศักราช 2548 และยังเป็นหมอลำคณะเดียวของจังหวัดอุบลราชธานี ที่ยังคงมีงานแสดงลำเรื่องต่อกลอน มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการค้นคว้าวิจัยในเรื่องของภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านภาคอีสาน ศึกษาวิธีการร้องหมอลำ ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย หรือ ฉลาด ส่งเสริม เป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับตัวผู้วิจัยเองมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี จึงมีความรู้ความเข้าใจใน

ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และดนตรีพื้นบ้านอีสานพอสมควร อีกประการที่สำคัญยิ่ง คือ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ และส่งเสริมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมอีสานให้แก่คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อ ถือเป็นการรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่ามิให้สูญหายไปจากประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเทคนิคการร้อง “หมอลำ” ของ ป.ฉลาดน้อย
2. เพื่อศึกษาทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” ของ ป.ฉลาดน้อย

ความสำคัญของการค้นคว้าวิจัย

นายฉลาด ส่งเสริม หรือ ป.ฉลาดน้อย เป็นหมอลำ ที่มีความโดดเด่นเป็นที่รู้จักในด้านน้ำเสียงที่กังวลงดงามแจ่มใสเป็นผู้คิดค้นกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” เป็นการร้องที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และจากความสามารถที่หลากหลาย ป.ฉลาดน้อย จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ในปีพุทธศักราช 2548 ซึ่งผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญและคาดว่าผลการศึกษาจะเกิดประโยชน์ ดังนี้

1. ทราบชีวประวัติของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ฉลาด ส่งเสริม) ในฐานะผู้มีความรู้ความสามารถ เป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่าสมควรได้รับการเชิดชูเกียรติ
2. ทราบเทคนิคการร้อง “หมอลำ” ของ ป.ฉลาดน้อย (ฉลาด ส่งเสริม) ซึ่งได้รับการยอมรับโดยทั่วไปว่าเป็นหมอลำแม่แบบชั้นครู เป็นแบบอย่างของคนรุ่นหลังและผู้สนใจทั่วไป
3. ผลการศึกษาทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในการศึกษาวิทยาการด้านนี้ เนื่องจากทำนองลำเมืองอุบลเป็นรูปแบบเฉพาะของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ซึ่งเป็นหมอลำชื่อดังของจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งยังเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ “หมอลำ” ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของชาติต่อไปได้

ขอบเขตของการค้นคว้าวิจัย

เป็นการศึกษาวิธีการร้องหมอลำ ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย(ฉลาด ส่งเสริม) แบ่งขอบเขตการศึกษาเป็น 2 หัวข้อ คือ

- 1 ด้านประวัติ ทำการสัมภาษณ์จากหัวข้อ ดังต่อไปนี้
 - ชีวประวัติของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ฉลาด ส่งเสริม)
 - การศึกษาด้านกลอนลำต่างๆ

- ผลงานที่ผ่านมา
- ผลงานดีเด่น

2 ศึกษาเทคนิคการร้อง “หมอลำ” ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ฉลาด ส่งเสริม) โดยจะทำการศึกษาวิธีการสำคัญต่างๆ ที่ใช้ในการร้องหมอลำ เลือกใช้กลอนลำทางยาว ในอัลบั้ม “หมอลำ เมืองนักปราชญ์ ฉลององค์มหาราช 80 พรรษา” ซึ่งมีทั้งหมด 3 กลอนลำด้วยกัน จัดทำขึ้นโดยโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยศึกษาตามหัวข้อต่อไปนี้

- การโอะและการเกริ่น
- การเอื้อนเสียงและการใช้ลูกคอ
- การปิดเสียง

3 ศึกษาทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” เลือกใช้กลอนลำทางยาวในอัลบั้ม “หมอลำ เมือง นักปราชญ์ ฉลององค์มหาราช 80 พรรษา” ซึ่งมีทั้งหมด 3 กลอนลำด้วยกัน ได้แก่กลอนลำทางยาวมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีสดุดีจอมราชันย์, กลอนลำทางยาว ๓ ครองราชย์ 60 พรรษา , กลอนลำทางยาวชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จัดทำขึ้นโดย โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยศึกษาตามหัวข้อต่อไปนี้

- ลักษณะโดยทั่วไปของทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”
- บทประพันธ์ที่ใช้ในกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”
- วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการร้องหมอลำ “ทำนองเมืองอุบล”

ข้อตกลงเบื้องต้น

1 การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลที่ได้จากตำราวิชาการและข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการบันทึกการสัมภาษณ์ การบันทึกภาพนิ่ง และการบันทึกภาพเคลื่อนไหว จาก หมอลำ ป.ฉลาดน้อย รวมไปถึงการศึกษากลอนลำทางยาวในอัลบั้ม “หมอลำเมือง นักปราชญ์ ฉลององค์มหาราช 80 พรรษา” ซึ่งมีทั้งหมด 3 กลอนลำด้วยกัน ได้แก่กลอนลำทางยาวมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีสดุดีจอมราชันย์, กลอนลำทางยาว ๓ ครองราชย์ 60 พรรษา , กลอนลำทางยาวชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เท่านั้น

2 ผู้วิจัยจะนำกลอนลำที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านั้นมาถอดและบันทึกเป็น Score ในกระดาษ

3 การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมิได้ทำการวิเคราะห์ตามหลักทฤษฎีและหลักการวิเคราะห์เพลงไทยแต่อย่างใด หากแต่เป็นการศึกษาเทคนิคในการร้องหมอลำเท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลอนลำ หมายถึง บทกลอนทำนองที่เป็นภาษาอีสาน

กลอนเหิน หมายถึง ลักษณะการประพันธ์กลอนลำที่มีจังหวะค่อนข้างช้า เน้นการเอื้อนเสียงเล่นลูกคอ บทหนึ่งมี 4 วรรค วรรคหนึ่งมี 7-12 พยางค์ แต่ละวรรคมี 4 จังหวะ พยางค์สุดท้ายของวรรคหน้าสัมผัสกับพยางค์ต้นๆของวรรคถัดไป

กลอนร่าย หมายถึง ลักษณะการประพันธ์กลอนลำที่คล้ายการร่ายยาว พุดสัมผัสกันไปเรื่อย ๆ บทหนึ่งไม่จำกัดจำนวนวรรค วรรคหนึ่งมี 2 จังหวะ หนึ่งวรรคมี 3 – 6 พยางค์

ทำนองเมืองอุบล หมายถึง ทำนองกลอนลำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการทำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

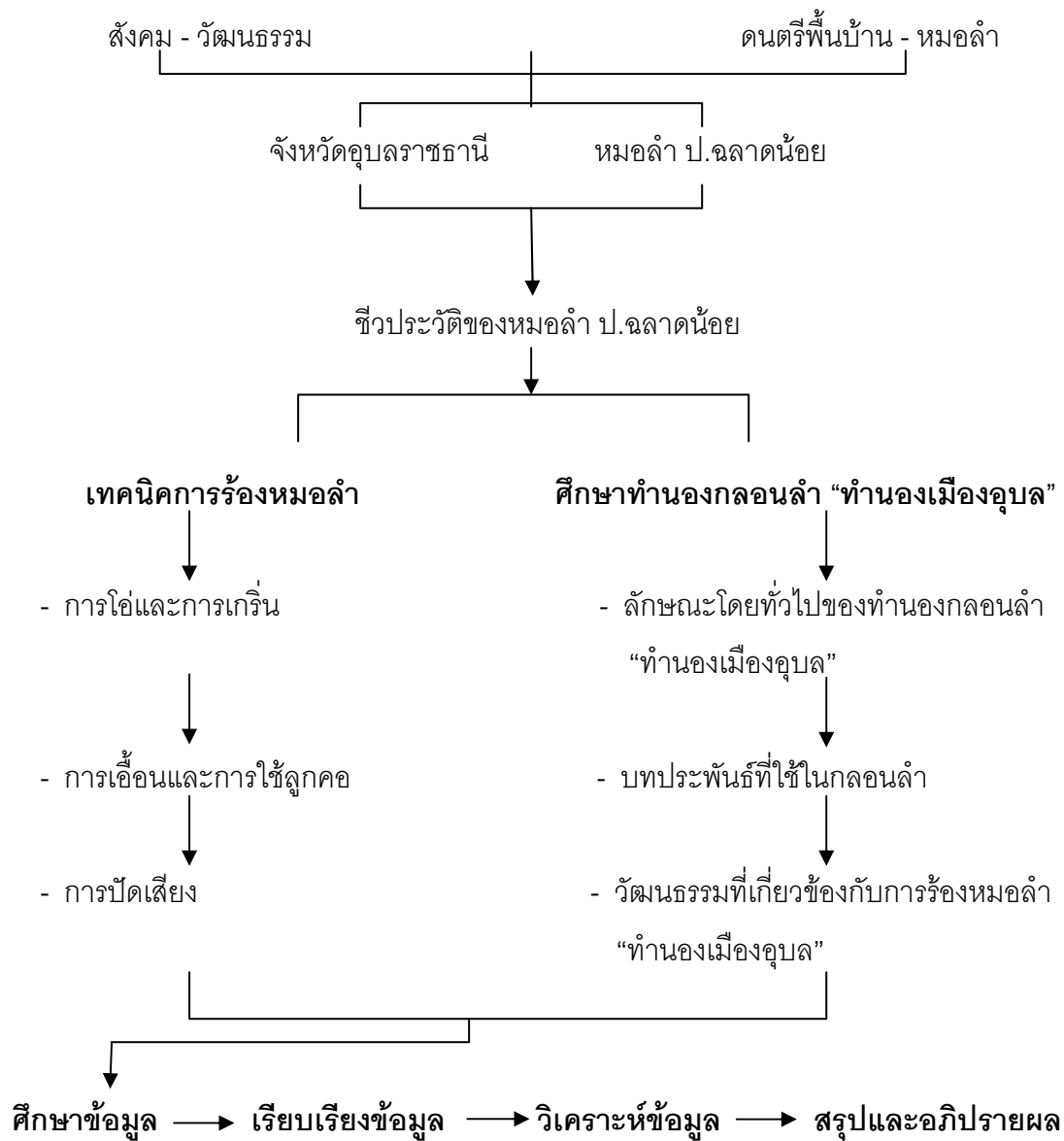
เกริ่น หมายถึง กลอนลำสั้นๆต่อการโอ้ เพื่อเป็นการขึ้นต้นการลำ

โอ้ หมายถึง เป็นการเปล่งเสียงช่วงต้นของบทเกริ่นเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง สันนิษฐานว่าเป็นการกระตุ้นให้ผู้ฟังทราบว่าหมอลำกำลังจะขึ้นลำ หรือเพื่อเป็นการแสดงลีลาความสามารถของตัวหมอลำเอง

การปิดเสียง หมายถึง การเปล่งเสียงพยางค์สุดท้ายของคำร้องหรือทำการเอื้อนในลักษณะส่งให้เสียงร้องสูงขึ้น คล้ายกับการตวัดเสียง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

ทราบเทคนิครวมไปถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ใช้ในการร้องหมอลำ "ทำนองเมืองอุบล" อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของศิลปิน เป็นแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมการร้องหมอลำ ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับหมอลำ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

รัตนา อัทธภูมิสุวรรณ (2542 : 5-9) ได้รวบรวมความหมายของคำว่าวัฒนธรรม ลักษณะของวัฒนธรรม ประเภทของวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และวัฒนธรรม โดยอ้างอิงถึง

1. คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ความหมายวัฒนธรรมไว้ตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องให้ใช้แนวทางในการรักษา ส่งเสริม และพัฒนาวัฒนธรรม พุทธศักราช 2529 ว่า “วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติ ปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกลึกซึ้งในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกัน”

2. เสฐียรโกเศศ ให้ความหมายว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของส่วนรวมและสามารถถ่ายทอดกันได้อย่างสืบต่อกันได้

แล้วสรุปความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมบางส่วนอาจแตกต่างกันคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมของสังคมอื่นตามแต่สภาพภูมิประเทศและประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม ทั้งวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์อันเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ แล้วได้ยึดถือปฏิบัติจากชนรุ่นหนึ่งมายังชนอีกรุ่นหนึ่งจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมมีลักษณะดังนี้คือ วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมที่ต้องเรียนรู้ วัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคมโลก วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อยู่เหนืออินทรีย์ และประเภทของวัฒนธรรม รัตนา อัทธภูมิสุวรรณ อ้างอิงถึงนักวิชาการ โดยแบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ
 - 1.1 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องวัตถุ ได้แก่ สิ่งของหรือวัตถุที่ผลิตสร้างขึ้นมา
 - 1.2 วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับทางวัตถุ ได้แก่ ภาษา ความคิด ค่านิยม ประเพณี

เป็นต้น

2. นักสังคมวิทยาบางท่าน เช่นโรเบิร์ต ไบเออร์สเตดท์ (Robert Bierstedt) ได้แบ่งวัฒนธรรมเป็น 3ประเภทคือ

2.1 วัฒนธรรมทางด้านวัตถุ

2.2 วัฒนธรรมทางด้านความคิด

2.3 วัฒนธรรมทางด้านบรรทัดฐาน เช่น กฎหมาย กฎระเบียบ ขนบธรรมเนียม ประเพณี จารีตประเพณี วิถีประชา และมารยาทสังคม เป็นต้น

3. พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2548 ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภทคือ

3.1 วัฒนธรรมได้แก่ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ เช่นการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นต้น

3.2 คติธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต เกี่ยวข้องกับศีลธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่างๆ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความสุภาพอ่อนโยน ความสามัคคี ซึ่งเป็นคติธรรมช่วยสร้างเสริม ปรับปรุง พัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยม แล้วนำไปช่วยแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคมได้

3.3 เนติธรรม เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ และกฎหมายต่างๆ รวมทั้งประเพณีที่คนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างเดียวกัน

3.4 สหธรรม หมายถึงวัฒนธรรมทางสังคมที่ใช้ในการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น เป็นมารยาทที่ควรปฏิบัติ เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการต้อนรับแขก มารยาทในการแสดงความเคารพทั่วไปและมารยาทสังคมต่างๆ

4. แบ่งวัฒนธรรมออกตามขนาดของสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2ประเภท

4.1 วัฒนธรรมหลัก หมายถึง วัฒนธรรมของสังคมใหญ่ ซึ่งสังคมใหญ่นั้นจะเป็นสังคมที่ประกอบไปด้วยสังคมย่อยๆหลายสังคม เช่นสังคมไทย มีการสื่อสารโดยใช้ภาษาไทย เป็นสื่อกลาง

4.2 วัฒนธรรมย่อย หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนในสังคม ได้แก่วัฒนธรรมย่อยทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมย่อยทางชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่น วัฒนธรรมย่อยเชิงอาชีพ เป็นต้น

จากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคมและวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่ามนุษย์เป็นผู้ก่อตั้งและสร้างสรรค์สังคม ขณะเดียวกันสังคมก็เป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์ตลอดจนให้การอบรมเรียนรู้ กฎเกณฑ์ระเบียบสังคมและสามารถถ่ายทอดสิ่งที่เป็นมรดกทางสังคมในรูปแบบต่างๆทั้งวัตถุสิ่งของ สิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ขนบธรรมเนียมประเพณีและมารยาทในการอยู่ร่วมกัน สร้างกฎระเบียบขึ้นภายใน

สังคม จากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่งจนกลายเป็นวัฒนธรรม ดังนั้นมนุษย์สังคมและวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นไม่อาจแยกออกจากกันได้

ในลักษณะเดียวกัน กฤษณา วงษาสันต์ และคนอื่นๆ (2542 : 88-89) ได้รวบรวมการแบ่งประเภทวัฒนธรรมโดยอ้างอิงถึงสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 ประเภทดังนี้

1. ศิลปกรรม (The Arts) ได้แก่ ภาษา วรรณกรรม การละคร นาฏศิลป์ ดนตรี จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และศิลปะการแสดงอื่นๆ ฯลฯ
2. มนุษยศาสตร์ (Humanities) ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ธรรมเนียม ประเพณี กฎหมาย การปกครอง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ปรัชญา ศาสนา ฯลฯ
3. การช่างฝีมือ (Practical Craft) ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอ การจักสาน การทำเครื่องถม เครื่องเงิน เครื่องทอง ฯลฯ
4. กีฬา นันทนาการ (Sport and Recreation) ได้แก่ มวยไทย กระบี่กระบอง ตะกร้อ การละเล่นพื้นเมือง ฯลฯ
5. คหกรรม (Domestic Arts) ได้แก่ ระเบียบในเรื่องการกินอยู่ มารยาทในสังคม การแต่งกาย การตกแต่งเคหสถาน ฯลฯ

แล้วสรุปว่าวัฒนธรรมอาจแบ่งออกเป็นกี่ประเภทและจะแบ่งโดยใช้เกณฑ์อะไรก็ได้ แต่สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อแบ่งแล้วเราสามารถนำเอาวัฒนธรรมทั้งหลายที่มีอยู่ในสังคม จำแนกลงในวัฒนธรรมประเภทใดประเภทหนึ่งได้ครบถ้วนได้ผลตรงตามวัตถุประสงค์ ย่อมถือได้ว่าวัฒนธรรมถูกแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆตามจุดประสงค์นี้แล้ว

เอกสารที่เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน

ปัญญา รุ่งเรือง (ม.ป.ป. : 8-9) ได้จัดทำเอกสารประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย โดยตอนหนึ่งได้กล่าวถึงดนตรีพื้นเมืองว่า ดนตรีพื้นเมืองหมายถึง ดนตรีของผู้คนในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่งในวงกว้างไม่มีเส้นพรมแดนกำหนด และดนตรีชนิดเช่นนั้นเป็นที่เข้าใจ ชาบซึ่ง หมายถึง รู้ความหมายซึ่งกันและกันเป็นอย่างดีระหว่างผู้คนในวัฒนธรรมนั้นๆ บุคคลอื่นนอกวัฒนธรรม แม้จะสามารถชาบซึ่งกับดนตรีนั้นได้ แต่ก็ไม่ในระดับจำกัด ตัวอย่างเช่น ดนตรีพื้นเมืองล้านนา เวลาที่ชาวล้านนาเป่าปี่ ดิดซึ่ง ซอ แม้แต่สวด และแหล่เทศน์ ชาวล้านนาเท่านั้นที่ชาบซึ่งที่สุดโดยไม่ต้องมีการแปลความ ตีความหรือขยายความแต่ประการใด แต่ถ้าคนนอกวัฒนธรรมไปฟังก็ต้องการคำอธิบายอย่างมากและถึงแม้จะอธิบายอย่างละเอียดพิสดารเพียงไร ก็ยังไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงอยู่ดี คือยังเข้าไม่ถึงความหมายแท้จริงภายในชนิดไม่ต้องอธิบาย และถ้าคนล้านนาไปฟังหมอลำหมอลำแคนของ

ชาวอีสานเข้า แม้ว่าถ้อยคำบางคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันก็ยังคงการคำอธิบายอยู่ดี แต่ถ้ายังเป็นคนที่ต่างวัฒนธรรมกันมากๆ เช่น ให้ชาวอีสานและชาวล้านนาไปดูโนรา หรือฟังเพลงบอกของชาวทักษิณก็ยิ่งต้องแปลความกันมากยิ่งขึ้นเพราะนอกจากดนตรีจะแตกต่างกันมากแล้ว ก็ยังมีตัวแปรทางภาษาอีกด้วย และถึงจะอธิบายกันเท่าไรก็ยังไม่เข้าใจถึงความหมายภายในอยู่ดี ดนตรีพื้นเมืองเดียวกันก็ใช้ว่าจะเป็นแบบเดียวกันไปเสียทั้งเมือง ดนตรีพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่นยังมีความแตกต่างกันในระเอียดแล้วแต่ความนิยม การถ่ายทอดและการแสดงออกของผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ดนตรีพื้นเมืองอีสานได้ กันตรึมที่บ้านดงมัน ในจังหวัดสุรินทร์ ก็ต่างไปจากที่บ้านโคกตาชัยจังหวัดบุรีรัมย์ วงสะล้อ-ซึง-ปี่ ซึ่งเป็นดนตรีพื้นเมืองล้านนา ที่บ้านแม่สลับป้าขาม จังหวัดลำพูนก็แตกต่างไปจากที่แมริม จังหวัดเชียงใหม่ ในกรณีเช่นนี้คำว่า “ดนตรีพื้นบ้าน” ก็น่าจะนำมาใช้เรียกดนตรีประจำท้องถิ่นได้ในทำนองเดียวกัน ปิยพันธ์ แสนทวีสุข (2541 : 8) ได้ศึกษารวบรวมเรื่องการสร้างข้อมูลทางดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสาน โดยกล่าวถึงลักษณะของดนตรีพื้นบ้านสรุปเป็นหัวข้อได้ดังนี้

1. ดนตรีพื้นบ้านคือ เสียงดนตรีที่ถ่ายทอดกันมาโดยการจดจำและโดยวาจา เรียนรู้ผ่านการฟังมากกว่าการอ่าน เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดมาจากปากต่อปาก ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
2. ดนตรีพื้นบ้านเป็นสมบัติของกลุ่มชนชาวบ้าน ผู้คนในสังคมพื้นบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างบทเพลง ชาวบ้านร่วมกันขับร้องร่วมกันเล่นดนตรี หรืออย่างน้อยเคยฟังและรู้จัก เนื้อเพลง รู้จักทำนองมาแต่อดีต ไม่สามารถระบุได้ว่าใครเป็นผู้กำเนิดโดยชัดเจน
3. ดนตรีพื้นบ้านไม่มีเนื้อร้องหรือทำนองตายตัว เนื้อร้องหรือบทเพลงอาจขยายออกไปได้เรื่อยๆ หรือถูกตัดทอนให้สั้นลงก็ได้ตามใจคนร้อง ผู้เล่นดนตรีอาจพลิกแพลงท่วงทำนองให้แปลกออกไปได้หลายทาง โดยไม่มีตัวโน้ตเพลงกำกับ ต่อเมื่อภายหลังจึงได้พัฒนามาสู่ยุคแห่งการกำหนดตัวโน้ตและจดบันทึกเนื้อร้องไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
4. ดนตรีพื้นบ้านมีความเรียบง่าย ทั้งในแง่ของการแสดงออก การขับร้อง ท่วงทำนองและการใช้ถ้อยคำ เช่น ไม่ต้องใช้อุปกรณ์มาก ใช้สำนวนภาษาง่ายๆ ซ้ำคำ ซ้ำวรรค มีทำนองหลักทำนองเดียว ร้องหรือเล่นดนตรีเข้าไปเข้ามาหลายๆเที่ยว
5. ผู้เล่นดนตรี หรือผู้ขับร้องบทเพลงในสังคมพื้นบ้านอาจเป็นเพียงผู้สมัครเล่น สามารถร้องหรือเล่นได้ยามว่างและในโอกาสพิเศษ เช่น ในเทศกาลต่างๆที่มีผู้คนมาพบปะชุมนุมกันประกอบกิจกรรมต่างๆมิได้ยึดถือเป็นอาชีพและอาจเป็นอีกประเภทหนึ่งคือผู้ที่มีความสามารถสูงจนได้รับยกย่องว่าเป็นศิลปินซึ่งสามารถเล่นดนตรีเป็นอาชีพได้

นอกจากนี้แล้ว จารุวรรณ ธรรมวัตร (2530 : 19-21) ได้เขียนบทความเรื่อง “ระบบการศึกษาในวัฒนธรรมอีสาน : ขบวนการขัดเกลาทางสังคม”ในวารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม โดยให้ความเห็นว่า สื่อเพลง คือ เพลงพื้นบ้าน มีหน้าที่ทางสังคมต่อชุมชนที่เป็นเจ้าของ

เพลง เช่นสะท้อนความเชื่อทางศาสนา และเป็นเครื่องมือสื่อสารความคิดของกลุ่มชน เป็นต้น การศึกษาเรื่องเพลงพื้นบ้าน มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรื่องมานุษยวิทยา ด้วย ดังที่ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์ (2529 : 9-10) ได้กล่าวถึงการศึกษาเพลงพื้นบ้านไว้ว่า เพลงพื้นบ้านเป็นการรวมศิลปะสองสาขาเข้าด้วยกันคือภาษากับดนตรี การศึกษาเพลงพื้นบ้านจึงควรศึกษาบนพื้นฐานทางมานุษยวิทยา เรียกว่า “มานุษยดุริยางควิทยา” (Ethnomusicology) โดยศึกษาองค์ประกอบของดนตรี ซึ่งเป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นวัฒนธรรมของมนุษย์และองค์ประกอบดนตรี ได้แก่ ทำนอง ลีลา จังหวะ เสียง และพื้นผิว

งานวิจัยที่เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน

สุกิจ พลประถม (2538 : 210) ได้ศึกษาเรื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน โดยพบว่าลักษณะเพลงพื้นบ้านของไทยเป็นบทเพลงที่ชาวบ้านร้องสืบทอดกันมาแบบปากต่อปากเป็นศิลปะการเล่นที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านเพื่อความสนุกสนานและประกอบพิธีกรรมของชาวบ้าน เพลงพื้นบ้านของไทยทั้งเพลงขับร้องและบรรเลงมีลักษณะดังนี้

1. เพลงพื้นบ้านมีลักษณะเป็นเพลงร้องที่ผูกขึ้น โดยอาศัยฉันทลักษณ์ของกลอนตลาดและร่ายยาว หรือเรียกว่าฉันทลักษณ์ของชาวบ้าน ได้แก่ แหกเสภา เพลงยาว ร่ายยาว ซึ่งเพลงพื้นบ้านเหล่านี้ไม่มีดนตรีประกอบ
2. เพลงพื้นบ้านมีทำนองสั้นๆ ซ้ำๆ วกไปเวียนมา โดยเปลี่ยนเนื้อร้องไปเรื่อยๆ เข้าหลักที่ว่า “ร้อยเนื้อทำนองเดียว” อาจเป็นการร้องเดี่ยว หรือมีลูกคู่ประกอบ
3. เนื้อเรื่องมีความสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด ส่วนใหญ่จะเป็นนิทานสอนใจ คติธรรม เรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ความรัก ความรื่นเริง การทำงาน เป็นต้น
4. เครื่องดนตรีส่วนใหญ่เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ซึ่งอาจจะเป็น ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง เครื่องดนตรีอื่นๆ ที่ใช้ประกอบจะมี สะล้อ ซึง ซอ แคน โหวด โปงลาง เป็นต้น เมื่อมีการประกอบกับการขับลำนำ เครื่องดนตรีที่สามารถบรรเลงทำนองได้ก็จะประกอบคลอไปกับแนว ลำนำ
5. การประสมวงจะเป็นระบบสะดวก ดังนั้นการบรรเลงของชาวบ้าน ใครมีความสามารถทางใดก็สามารถบรรเลงได้ตามถนัด ไม่มีแบบแผนที่รัดกุมรัก เพียงแต่นัดหมายหรือเข้าใจกันว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้
6. เพลงพื้นบ้านไม่ทราบว่ามีใครเป็นผู้แต่ง เพียงแต่สืบทอดกันมาช้านาน ไม่มีการบันทึกข้อมูลหรือประวัติความเป็นมา สืบทอดกันโดยอาศัยการบอกเล่า ซึ่งแต่ละหมู่บ้านอาจจะมีเพลงพื้นบ้านเหมือนกัน ประเภทเดียวกัน แต่อาจมีชื่อต่างกัน

จินตนา ดำรงเลิศ (2531 : 230) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “ดนตรีพื้นบ้าน” ได้สรุปว่า ดนตรีพื้นบ้าน หมายถึงดนตรีที่เกิดมาจากความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านนำเอาวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาประดิษฐ์เป็นเครื่องดนตรีตามภูมิปัญญาของตน เพื่อความบันเทิงและสนองต่อความเชื่อของตน ดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิมจะเป็นเพียงการขับร้อง แต่ต่อมาชาวบ้านได้คิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีใช้บรรเลง ประกอบการขับร้องขึ้น ส่วนดนตรีพื้นบ้านอีสานหมายถึง ดนตรีที่เกิดขึ้นมาจากความคิดสร้างสรรค์ของ ชาวอีสาน ในกานนำเอาวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาคิดประดิษฐ์ทำเครื่องดนตรีสำหรับใช้ประกอบการขับร้อง แบบดั้งเดิมเพื่อความบันเทิงและความเชื่อของตน การขับร้องและการเล่นเครื่องดนตรีในแต่ละท้องถิ่น ในภาคอีสานมีความแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมด้านดนตรีและวัฒนธรรมด้านอื่นๆ เช่นวัฒนธรรม ทางด้านภาษา วัฒนธรรมทางด้านการแต่งกาย วัฒนธรรมทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ สามารถแบ่งกลุ่ม วัฒนธรรมอีสานออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มวัฒนธรรมโคราช เป็นวัฒนธรรมของชาวไทยโคราชที่อาศัยอยู่ในจังหวัด นครราชสีมา และจังหวัดบุรีรัมย์ ในอำเภอนางรองอำเภอนหนองกี่ อำเภอลำปลายมาศ มีการละเล่นและ การแสดงที่เป็นหลักคือ เพลงโคราช และลิเกเป็นต้น
2. กลุ่มวัฒนธรรมกันตริ้ม เป็นวัฒนธรรมของชาวไทยเขมรและชาวส่วยที่อาศัยอยู่ใน จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดบุรีรัมย์ ในเขตอำเภอเมืองอำเภอประโคนชัยอำเภอบ้าน กรวด อำเภอสตึก มีการละเล่นและการแสดงประกอบ ดนตรีที่เป็นหลักคือ เจริญ กันตริ้ม มโหรี และปี่ พาทย์
3. กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ เป็นกลุ่มวัฒนธรรมที่ใหญ่ที่สุด มีวัฒนธรรมของชาวไทยลาว ที่ อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ยโสธร มุกดาหาร นครพนม หนองคาย เลย ขอนแก่น อุตรธานี หนองบัวลำภู สกลนคร ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ชัยภูมิ มีการละเล่นและการแสดงที่ เป็นหลักคือหมอลำ

เอกสารที่เกี่ยวข้องหมอลำ

เอกสารที่เกี่ยวข้องหมอลำมีนักวิชาการต่างๆ ได้รวบรวมสาระ รูปแบบ ความหมาย ความสำคัญของ “หมอลำ” ไว้หลายท่านดังเช่น เจริญชัย ชนไฟโรจน์ (2526 : 5-14) ได้กล่าวถึงลำคอน สะหวันว่า ลำคอนสะหวันเป็นหมอลำเมืองลาวโดยเรียกหมอลำตามชื่อของหมู่บ้าน ตำบล เมือง เช่น ลำสีพันดอน ลำสาละวัน ลำมหาชัย ลำบ้านซอก ลำคอนสะหวัน เป็นต้น ลำคอนสะหวันเป็นการลำ ได้ตอบกันระหว่างหมอลำชายและหญิง ส่วนใหญ่แล้วเป็นการลำเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาว กลอนลำ แทบทุกชนิดที่ใช้ลำในภาคอีสานและในเมืองลาวนั้น เป็นคำประพันธ์ประเภทเดียวกันที่เรียกว่า “กลอน ลำ” นอกจากนั้น เจริญชัย ชนไฟโรจน์ (2526ข : 29-37) ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของกลอนลำว่า บท

ที่หมอลำใช้ลำทุกประเภทล้วนใช้กลอนลำทั้งสิ้น กลอนลำแบ่งตามเนื้อหา คือ กลอนลำเกี่ยว กลอนลำนิทาน กลอนลำพรรณนาธรรมชาติและกลอนลำวิชาการอื่นๆ ส่วนทำนองมีอยู่ 4 อย่างคือ ทำนองลำทางสั้น ทำนองลำทางยาว ทำนองลำเตี้ย และทำนองลำเพลिनหรือลำเดิน นักวิชาการอีกท่านคือ จารุวรรณ ธรรมวัตร (2521 : 58) ได้แสดงความเห็นว่า ลำกลอนเป็นเพลงพื้นบ้านอีสานที่มีบทบาทให้การศึกษแก่ผู้ฟังเป็นอย่างมาก ในยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยพื้นฐานศิลปินที่เรียกว่า "หมอลำ" นั้น ได้รับการศึกษาและฝึกฝนมาอย่างดี จนมีคำกล่าวว่า "นักปราชญ์ผู้รู้ บ่ปานเจ้าผู้แตกลำ" ขั้นตอนหนึ่งของการลำกลอน เป็นการลำแข่งขันกันเรียกว่า "ลำประชัน" โดยหมอลำจะผลัดกันถามผลัดกันตอบคดีโลกคดีธรรมที่น่าสนใจได้สารประโยชน์ ผู้ฟังนอกจากจะได้รับความบันเทิงแล้ว ยังได้รับความรู้คดีธรรมไปด้วย นอกจากนั้น ก่อ สวัสดิ์พาณิช (2533 : 218) กล่าวไว้ว่า "หมอลำ" เป็นนักร้องพื้นเมือง เขาร้องเป็นกลอนพื้นบ้าน ทำนองของการร้องมีอยู่สองสามแบบ ความไพเราะของการลำไม่ได้อยู่ที่ทำนองเพลง กลอนลำแต่งขึ้นด้วยความประณีตบรรจง หมอลำจะต้องท่องกลอนลำให้ขึ้นใจ เวลาลำต้องไม่ติด นอกจากนั้นหมอลำต้องเสียงดี คือต้องมีเสียงดัง เสียงใส ฟังได้ชัดเจน และที่สำคัญที่สุดคือ ต้องเสียงบไม่ตกเวลาลำนานๆ ขอให้สังเกตว่าหมอลำไม่ได้ใช้เครื่องขยายเสียง ต้องลำกลางแจ้งบนเวทีซึ่งมีคนฟังอยู่รอบ ๆ ทิศ งานของหมอลำไม่ใช่งานเบา ๆ หมอลำจึงต้องเป็นคนที่มีความอดทนและแข็งแรงจริง ๆ

อีกแง่มุมหนึ่ง ปรีชา พิณทอง (2528 : 457-564) ให้ความสำคัญของหมอลำว่า หมอลำเป็นผู้ชำนาญในการเล่าเรื่องนั้นเรื่องนี้หลาย ๆ เรื่อง หรือผู้ที่ท่องจำเอากลอนมาขับร้องหรือมาลำ และกล่าวถึงประวัติหมอลำว่าเริ่มมาจากการเล่านิทานเป็นเรื่องเกี่ยวกับจารีต ประเพณี ศีลธรรม โดยเรียกลูกหลานมาชุมนุมกัน ตอนแรกนั่งเล่าตอนหลังเปลี่ยนเป็นยืนเล่า โดยนำเอาวรรณคดี นิทาน มาเล่า เช่น การกระโดดสังข์สินชัย เป็นต้น ผู้เล่าได้ออกท่าทางประกอบ ต่อมาได้ใช้ลำเนียงสั้นบ้างยาวบ้าง หรือสูงๆต่ำๆ และนำเครื่องดนตรีอีสานมาบรรเลงประกอบเพื่อความสนุกสนานครึกครื้น นอกจากนี้แล้ว สุดจิตต์ วงษ์เทศ (2532 : 206-207) กล่าวถึงประวัติของหมอลำหมอแคนไว้ว่า มีหลักฐานปรากฏประมาณ 3,000 ปี มาแล้ว จากการขุดค้นพบขวานสัมฤทธิ์ของวัฒนธรรมดองซอนในเวียดนามเหนือ เมื่อพิจารณาประเพณี ทำรำลักษณะของแคนแล้ว น่าจะเป็นผู้คนตระกูลไทย ลาว ซึ่งเดิมเป็นชาวบ้านในชนเผ่าเดียวกัน มีวิถีชีวิตร่วมทุกข์ร่วมสุข การเต้น ระบำรำฟ้อน เข้าทรง ผีฟ้ารักษาโรค ประเพณีรวมกลุ่มกันฟ้อน ระบำรำเต้นเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน

งานวิจัยเกี่ยวกับหมอลำ

นงจิรา ธิมาทา (2546:165-166) ได้ศึกษาเรื่องหมอลำซึ่ง โดยในตอนหนึ่งของการค้นคว้า ได้พบว่า หมอลำได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดว่าเป็นยุคใด สมัยใด เพราะไม่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ได้มีการสันนิษฐานไว้ 3 ประการคือ

1. หมอลำเกิดจากความเชื่อเรื่อง “ผีฟ้า ผีแถน และผีบรรพบุรุษ” ซึ่งชาวบ้านเชื่อกันว่าสิ่งเหล่านี้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ บันดาลให้มนุษย์เจ็บป่วยได้ มนุษย์จึงได้จัดพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยตามวิธีการของหมอผี คือ การล่ำผีฟ้า ล่ำส่อง ล่ำทรง ต่อมาได้พัฒนาการล่ำมาเป็น “ล่ำพื้น” และ “ล่ำกลอน” ตามลำดับ

2. หมอลำเกิดจากการอ่านหนังสือผูก หนังสือผูกคือ วรรณกรรมพื้นบ้านที่จารลงในใบลาน เรื่องราวที่บันทึก อาจเป็นชาดก หรือนิทานพื้นบ้าน เป็นต้นว่าเรื่องการะเกด สังข์ลีนชัย ผู้อ่านหนังสือต้องสามารถได้อย่างแตกฉานจนสามารถจดจำเรื่องราวต่างๆ ได้ขึ้นใจ แล้วจึงนำมาเล่าสู่ผู้ฟัง ผู้ที่สามารถเล่าเรื่องราวในหนังสือนั้นเรียกว่า “หมอลำ” หรือ “คนล่ำ” ดังนั้นคำว่า “หมอลำ” น่าจะเกิดจากหมอลำในวรรณกรรมหนังสือผูกดังกล่าว

3. หมอลำเกิดจากการเกี่ยวพราสีของหนุ่มสาว เนื่องในโอกาสต่างๆ เป็นต้นว่าการลงช่วย เซ็นฝ้าย การลงแขกเกี่ยวข้าว และการมีส่วนร่วมในงานนักขัตฤกษ์ต่างๆ โดยที่หนุ่มสาวได้มีโอกาสสนทนากันด้วยโวหารที่ไพเราะ และมีความหมายลึกซึ้ง เรียกว่าพูดผญาหรือจ่ายผญา ต่อมาได้เอาผญาไปขับลำนำได้ตอบกัน เกิดเป็นลำผญาและลำกลอนขึ้น ซึ่งการลำผญานี้ลักษณะของการลำผู้ล่ำจะนั่งล่ำ ไม่ยืนล่ำเหมือนหมอลำประเภทอื่น

แก้วตา คำวัฒน์ (2531 : 1) ศึกษาเรื่องหมอลำเพลินในตอนหนึ่งค้นพบว่า เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงหมอลำคือแคนเพียงอย่างเดียว แต่สมัยหลังๆเมื่อหมอลำได้วิวัฒนาการแตกแยกสาขาออกไป จนเกิดการแสดงหมอลำแบบใหม่ๆ เพิ่มขึ้น เช่น ลำหมู ลำเพลิน ฯลฯ ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงหมอลำนั้นก็วิวัฒนาการมาเป็นลำดับเช่นกัน จนปัจจุบันนี้การแสดงลำหมู ลำเพลินมีเครื่องดนตรีสากลเข้ามาบรรเลงประกอบเพิ่มอีก ซึ่งนอกจากแคนยังมีพิณ กลองชุดแบบฝรั่ง ออร์แกน กีตาร์ไฟฟ้า และเบสไฟฟ้า เป็นต้น อย่างไรก็ตามเครื่องดนตรีที่เป็นหัวใจที่ใช้ประกอบการแสดงหมอลำก็คือแคน ผู้ที่มีความชำนาญในการเป่าแคนเรียกว่า “หมอแคน” ผู้ที่มีความชำนาญในการลำเรียกว่า “หมอลำ” หมอลำกับหมอแคนเป็นสิ่งที่คู่กันมานานจนเป็นที่ติดปากของชาวอีสาน เหมือนกับคำว่า “นักร้อง” กับ “นักดนตรี” ของภาคกลาง

วินัย ใจเอื้อ (2546 : 1) ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาวิธีการร้อง “หมอลำ” ของ นววรรณ ดำเนิน ผลการวิจัยพบว่า การฝึกหัดใจใช้วิธีการดำนน้ำลงปากกลืนหายใจให้นานที่สุด ควบคุมลมหายใจโดยค่อยๆผ่อนลมออกมา และหายใจให้สอดคล้องกับวรรคตอนของเนื้อร้อง การเปล่งเสียง

จะฝึกเลียนเสียงสัตว์ และเปล่งเสียงในอ่อง การฝึกทำนองและจังหวะจะฝึกกลอนลำทุกประเภท รวมทั้งทำนองที่เป็นรูปแบบเฉพาะของการร้องหมอลำ ฝึกคำร้องโดยการอ่านหนังสือ อ่านกลอนลำออกเสียงเป็นคำหรือกลุ่มคำ การฝึกอารมณ์เพลงจะศึกษาเนื้อหาและจดจำกลอนลำให้ขึ้นใจ ทำให้ถ่ายทอดอารมณ์ออกมาได้ดี

จิตตยา เป็นเพชร (2546 : 110) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาเพลงลูกทุ่งหมอลำ ของบ้านเย็น รากแก่น ในตอนหนึ่งของการวิจัยได้พบว่า การออกเสียงคำร้อง ซึ่งหมายถึงการร้องที่เน้นความสำคัญของเนื้อร้องอย่างครบถ้วน เปล่งเสียงร้องทุกคำอย่างละเอียดชัดเจนได้ ไม่ว่าจะเป็นคำร้องภาษาไทยกลางหรือภาษาอีสานและเทคนิคการควบคุมเสียงซึ่งหมายถึงการควบคุมระดับเสียงในเพลงให้สูงหรือต่ำ เป็นการถ่ายทอดอารมณ์เพลงเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกคล้อยตาม

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2540 : 125) ได้วิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาเอก : ความรุ่งโรจน์ของอดีตกับปัญหาหมอลำในปัจจุบัน ในตอนหนึ่งของการวิจัยได้พบว่า วิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของลำเพลินนั้น ในยุคที่ประชาชนนิยมฟังเพลงสากลและ ลูกทุ่งลำเพลิน เป็นการปรับรูปแบบการแสดงลำเรื่องให้ผสมผสานกับการแสดงดนตรีลูกทุ่ง เกิดเป็นรูปแบบลูกทุ่งหมอลำ มีการลำสลับการร้องเพลงลูกทุ่ง มีการแสดงหน้าเวทีเลียนแบบวงดนตรีลูกทุ่งทุกกระเปียดนี้ มีการปรับท่าพ้องเป็นการเดินตามจังหวะเพลง มีการไหวหามเครื่องด้วยการแต่งกายและท่าเต้นที่ยั่วยุอารมณ์เพศ มีการใช้เครื่องดนตรีสากล เช่น ออร์แกน กีตาร์ เบส กลองชุด มีการแต่งกายตามแบบสากล โดยผู้หญิงจะนุ่งกระโปรงสั้นๆ เปลือยท่อนขาเพื่ออวยผู้ชมให้สนใจ การปรับเปลี่ยนของลำเพลินนั้นบางคณะที่มีประสบการณ์สามารถปรับได้อย่างเหมาะสม บางคณะปรับไม่ได้เหมาะสม ทำให้ประชาชนมีความเห็นว่า ลำเพลินเป็นศิลปะการแสดงร่วมสมัยมิใช่เป็นการแสดงพื้นบ้าน

ศิริวรรณ วิทย์มาลา (2532 : 61 – 62) ได้ศึกษาเรื่องหมอลำผีฟ้า ซึ่งในรายละเอียดได้ศึกษาประเภทของหมอลำและค้นพบว่าถ้าจะกล่าวถึงประเภทของหมอลำนั้น เนื่องจากหมอลำเป็นการละเล่นที่นิยมกันแพร่หลายและมีวิวัฒนาการ วิธีการแสดงและการขับลำต่าง ๆ ซึ่งเพิ่มมาตามลำดับ ปัจจุบันได้มีผู้ศึกษาและแบ่งประเภทของหมอลำ หรือการลำออกเป็นหลายประเภทสรุปได้ดังนี้ คือ

1. ลำกลอน ได้แก่ การลำโดยทั่วไปเน้นการประชันกลอนตอบโต้กันเป็นหลัก
2. ลำโจทย – แก่ เป็นการลำถาม – ตอบ ได้ตอบกันในเรื่องต่าง ๆ
3. ลำเกี่ยว คือการลำกลอนของหญิง ชาย เกี่ยวพราสารีกัน
4. ลำชิงชู้ เป็นการลำชิงรักหักสวาทกัน ระหว่างชายสองหญิงหนึ่ง
5. ลำพื้น เป็นการลำเล่าเรื่องนิทาน
6. ลำหมู เป็นการลำเล่านิทานแสดงเป็นเรื่องราว มีผู้แสดงประกอบจำนวนมาก

7. ลำเพลิน เป็นการลำหมู แต่ผู้แสดงฝ่ายหญิงจะนั่งกระโปรงเงินย้วยวน
8. ลำผีฟ้า หรือการลำสอง ลำทรง เป็นการลำเพื่อรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วย พยากรณ์
9. ลำไถ่วาที เป็นเหมือนลำกลอน แต่เนื้อหาจะเน้นไปในทางหญิงดีชายชั่ว หรือชายดีหญิงชั่ว ชี้นำที่ของสามีภรรยาว่าควรปฏิบัติอย่างไร
10. ลำภูไท มาจากชาวภูไทที่อยู่แถบจังหวัดนครพนม มุกดาหาร สกลนคร และกาฬสินธุ์ ใช้แคนเป่าประกอบการลำ ทำนองลำอ่อนหวาน เยือกเย็น นิยมลำเป็นกลอนฉกฉวย

นอกจากประเภทประเภทต่าง ๆ ของหมอลำดังที่กล่าวแล้ว ในปัจจุบันหมอลำได้มีการประยุกต์พัฒนารูปแบบไปตามความนิยม ทำให้เกิดหมอลำในรูปแบบใหม่ ๆ ตามมา ดังที่เห็นอยู่ในทุกวันนี้ด้วย เช่น หมอลำซิ่ง ลูกทุ่งหมอลำ เป็นต้น

นันทรีวี ชันผง (2537 : 19) ได้ศึกษาประวัติและความหมายของลำซิ่ง โดยพบว่า คำว่า “ซิ่ง” มาจากคำว่า Racing ในภาษาอังกฤษซึ่งหมายถึงการแข่งขันความเร็ว เช่น แข่งม้า แข่งรถ คนไทยนำคำว่า “ซิ่ง” มาใช้กับพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่คึกคะนอง เช่น การขับรถเร็วมักจะเรียกว่า ขับรถซิ่งหรือการแต่งตัวที่ไม่เหมาะสมกับวัย ที่มักเรียกว่าแต่งตัวซิ่ง กระทั่งหมอลำกลอนได้ปรับเปลี่ยนการลำจากการลำกลอนธรรมดาที่มีดนตรีเฉพาะแคนเท่านั้นที่เป็นเครื่องดนตรีประกอบการลำ แล้วได้พัฒนานำเอากลองชุด พิณไฟฟ้า เบสไฟฟ้า เป็ล่งลูกทุ่ง เป็ล่งสตริงมาบรรเลงมาประกอบการลำ และได้ปรับปรุงทำนองจังหวะให้เร็วขึ้นมา เป็นการลำกลอนแนวใหม่เรียกว่า “ลำซิ่ง”

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำ ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์บุคคล จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมได้มาศึกษา จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ เรียบเรียงข้อมูล นำเสนอรายงานผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยกำหนดแนวทางและวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าเป็นขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษารวบรวมข้อมูลดังนี้

- 1.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 1.1.2 เอกสารที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม
- 1.1.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับดนตรี เพลงพื้นบ้าน
- 1.1.4 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับหมอลำ

1.2 บุคคลข้อมูล

- 1.2.1 ฉลาด ส่งเสริม
- 1.2.2 ธีระ โกมลศรี
- 1.2.3 ฉวีวรรณ ดำเนิน
- 1.2.4 ประดิษฐ์ แสงใส
- 1.2.5 คำล่า มุสิกกา
- 1.2.6 หมอลำในจังหวัดอุบลราชธานี
- 1.2.7 ผู้ร่วมงานในคณะหมอลำเพชรอุบล

1.3 ศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีการต่างๆดังนี้

- 1.3.1 สัมภาษณ์บุคคลข้อมูลโดยการบันทึกเทปเพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์
- 1.3.2 รวบรวมวิธีดีการร้องและการแสดงหมอลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ชุดต่างๆ
- 1.3.3 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการบันทึกวีดิทัศน์เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1.4.1 กระดาษจดบันทึก
- 1.4.2 กล้องถ่ายรูป
- 1.4.3 กล้องถ่ายวีดีโอ

1.4.4 เครื่องบันทึกเสียง

1.4.5 แบบสัมภาษณ์

1.4.6 แบบสังเกต

2. ขั้นศึกษาข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมาประมวลความ และนำจัดเรียบเรียงตามขั้นตอนแล้วนำมาเขียนงานวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ดังนี้

2.1 ศึกษาชีวิตประวัติของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ฉลาด ส่งเสริม) จากการสัมภาษณ์และการลงภาคสนาม ในด้านต่าง ๆ คือ

2.1.1 ชาตภูมิ

2.1.2 สภาพครอบครัว

2.1.3 การเรียนเล่าและการเข้าสู่วงการหมอลำ ตลอดจนชีวิตการทำงานในฐานะศิลปินที่คลุกคลีอยู่ในวงการหมอลำ

2.1.4 ประสบการณ์ความภูมิใจในชีวิต

2.1.5 ผลงานที่ผ่านมา

2.2 ศึกษาเทคนิคการร้อง “หมอลำ” ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ฉลาด ส่งเสริม) เลือกศึกษากลอนลำทางยาวในอัลบั้ม “หมอลำเมืองนักปราชญ์ ฉลององค์มหาราช 80 พรรษา” ซึ่งมีทั้งหมด 3 กลอนลำด้วยกัน ได้แก่กลอนลำทางยาวมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีสดุดีจอมราชันย์, กลอนลำทางยาว ๓ ครองราชย์ 60 พรรษา, กลอนลำทางยาวชาติ ศาสน์ กษัตริย์ จัดทำขึ้นโดย โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยจะทำการศึกษาตามหัวข้อดังต่อไปนี้

2.2.1 การโหมและการเกริ่น

2.2.2 การเอื้อนและการใช้ลูกคอ

2.2.3 การปิดเสียง

2.3 ศึกษาทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” เลือกศึกษากลอนลำทางยาวในอัลบั้ม “หมอลำเมืองนักปราชญ์ ฉลององค์มหาราช 80 พรรษา” ซึ่งมีทั้งหมด 3 กลอนลำด้วยกัน จัดทำขึ้นโดย โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โดยจะทำการศึกษาตามหัวข้อดังต่อไปนี้

2.3.1 ลักษณะโดยทั่วไปของทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

2.3.2 บทประพันธ์ที่ใช้ในกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

2.3.3 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

3. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 เรียบเรียงประวัติและผลงานของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ฉลาด ส่งเสริม)

3.1.1 ชาตภูมิ

3.1.2 การศึกษา

3.1.3 สภาพครอบครัว

3.1.4 การเรียนลำและการเข้าสู่วงการหมอลำ

3.1.5 ประสบการณ์ความภูมิใจในชีวิต

3.1.6 ผลงานที่ผ่านมา

3.1.7 ผลงานดีเด่น

3.2 เรียบเรียงเทคนิคการร้อง “หมอลำ” ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย (ฉลาด ส่งเสริม) ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

3.2.1 การโอะและการเกริ่น

3.2.2 การเอื้อนและการใช้ลูกคอ

3.2.3 การปิดเสียง

3.3 เรียบเรียงข้อมูลการศึกษาทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

3.3.1 ลักษณะโดยทั่วไปของทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

3.3.2 บทประพันธ์ที่ใช้ในกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

3.3.3 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการร้องหมอลำ “ทำนองเมืองอุบล”

3.4 ตรวจสอบข้อมูลให้ถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ตรงตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

3.5 จัดแยกข้อมูล เรียบเรียง นำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์

4. ชั้นสรุป

4.1 สรุปผลการวิจัยการศึกษา

4.2 นำเสนอแนวคิดและสาระสำคัญที่ค้นพบจากการศึกษา

4.3 อภิปรายผลและเสนอแนะ

บทที่ 4

ศึกษาเทคนิคการร้อง “หมอลำ” ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

การศึกษาศึกษาเทคนิคการร้อง “หมอลำ” ของหมอลำป.ฉลาดน้อย ในครั้งนี้ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาเทคนิคการร้อง “หมอลำ” ที่เป็นรูปแบบเฉพาะของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย โดยมีสาระสำคัญคือ ศึกษาเทคนิคการร้องที่สำคัญ ๆ คือ การโอ้และการเกริ่น การเอื้อนและการใช้ลูกคอ รวมไปถึงจนถึงการบัดเสียง และเพื่อให้การศึกษามีความสมบูรณ์และเด่นชัดยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกลอนลำที่จะนำมาใช้ในการศึกษาเป็นกลอนลำทางยาวทั้งหมด 3 กลอนลำ เป็นกลอนลำทางยาวที่อยู่ในอัลบั้ม “หมอลำเมืองนักปราชญ์ ฉลององค์มหाराช 80 พรรษา จัดทำขึ้นโดย โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งกลอนลำทางยาวนี้เป็นลักษณะกลอนลำที่สามารถถ่ายทอดความเป็นเอกลักษณ์ของ “ทำนองเมืองอุบล” ได้อย่างชัดเจน โดยได้นำเสนอเป็นลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ชีวิตประวัติของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

1.1 ประวัติส่วนตัว

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย มีชื่อจริงว่า นายฉลาด ส่งเสริม และมีชื่อเล่นว่า “เป” ปัจจุบันอายุ 61 ปี เกิดเมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2490 ที่บ้านหนองบ่อ ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี บิดาชื่อโก่น มารดาชื่อจันทร์ มีพี่น้องทั้งหมด 7 คน นายฉลาดเป็นคนสุดท้อง และมีพี่ชายคู่แฝดคนหนึ่งชื่อ “เฉลียว” สมรสกับนางสมบูรณ์ ส่งเสริม มีบุตร 3 คน คือ นายอติชาติ ส่งเสริม นางสาววาสนา ส่งเสริม และเด็กหญิงจารุวรรณ ส่งเสริม

นายฉลาด ส่งเสริม เมื่อเยาว์วัยอยู่ในท้องถิ่นที่แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติ ความงดงามของประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวชนบท ควบคู่กับการละเล่นและการแสดงตามเทศกาลงานประเพณีต่างๆ โดยเฉพาะการเล่นหนังบักต้อ (หนังตะลุงอีสาน) ลิเกลาว (หมอลำหมู๋ หมอลำกลอน) นายฉลาด ส่งเสริม ชอบที่จะจดจำมาแสดง โดยเลียนแบบท่าทางการร้อง การเต้น ประกอบกับ บิดาเคยบวชเป็นนักเทศน์เสียงดีมาก่อน จึงมีความฝักใฝ่ใจอยากมีเสียงที่กังวานไพเราะ และเป็นนักเทศน์เสียงดีเจริญรอยตามบิดาผู้ให้กำเนิด ทำให้ชื่นชอบการร้องรำทำเพลงมาตั้งแต่เด็ก ทุกครั้งที่หมอลำหรือการแสดงต่างๆมาเล่นในหมู่บ้าน ก็จะได้เห็น เด็กชายฉลาด ส่งเสริม ไปเล่นไปนอนอยู่หน้าเวทีหมอลำเสมอ

ภาพประกอบ 1 หมอลำ ป.ฉลาดน้อยในปัจจุบัน

พ.ศ.2500 เมื่อจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่4 โรงเรียนวิจิตรราษฎร์สามัคคี ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี บิดาได้นำไปฝากท่านพระครูเจียม วัดบูรพาพิสัย บ้านหนองบ่อ ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อบวชเรียนพระธรรมวินัยบาลีไวยากรณ์อักษรขอม และฝึกเทศน์เสียงตามบุญมหาชาติเกือบทุกหมู่บ้านในตำบลหนองบ่อ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2503 ศึกษาจนจบนักธรรมชั้นเอก และในขณะเดียวกัน ก็ยังคงเทศน์เสียงในงานบุญมหาชาติในอำเภอเมืองอุบลราชธานีด้วยน้ำเสียงที่ไพเราะ จนเป็นที่กล่าวขานไปทั่ว และในขณะที่เป็นสามเณรนั้นก็ได้ฝึกร้องหมอลำตามเสียงทางวิทยุ ว.ป.ก. 6 ในแนวเสียงของหมอลำทองคำ เพ็งดี และหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน โดยเฉพาะลำล่องนิทานนางแดงอ่อน

พ.ศ.2506 ได้ลาสิกขาบทจากสามเณร เมื่อบิดาเห็นว่ามีความสนใจในการร้องหมอลำ ประกอบกับมีความสามารถและประสบการณ์ในการเทศน์เสียงในงานบุญมหาชาติมาแล้ว จึงได้พาไปฝากตัวเป็นศิษย์กับอาจารย์ สุวรรณ ดึงทอง โดยให้ฝึกกลอนลำ (ลำทางสั้นและลำทางยาว) และลำคู่ฝึกได้ 4 เดือน แต่ไม่เกิดความชำนาญ เพราะต้องท่องกลอนลำที่ยาวมาก จึงหยุดพักไประยะหนึ่ง แล้วบิดาจึงพาไปฝากตัวเป็นศิษย์ฝึกหมอลำกับ อาจารย์ดึงทอง และอาจารย์กิ่ง ติมา ซึ่งเป็นอาจารย์คณะหมอลำหมู่ ได้ฝึกฝนและรำเรียนอยู่เป็นเวลา 1 ปี จึงพอจะจับทิศทางได้ว่าตนเองถนัดจุดไหนและจะไปทิศทางใด จนกระทั่งปี พ.ศ.2507 ได้เริ่มออกรับงานลำตามงานต่างๆ ในนามของ คณะ ส.สำนึกศิลป์ ซึ่งในช่วงนั้นยังไม่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมากนัก จากประสบการณ์และการออกงานต่างๆทำให้ได้ฝึกฝนไปในตัว จนเริ่มเกิดความชำนาญ ผู้คนเริ่มขนานนามว่า “ป.ฉลาดน้อย” ด้วยจุดเด่นของเสียง ที่มีแก้ว

เสียงคล้ายกับ หมอลำทองคำ เพ็งดี หมอลำกลอนที่มีชื่อเสียงซึ่งลำคู่กับ หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน ในสมัยนั้น และเมื่อการร้องชำนาญและประสบการณ์มากขึ้นจึงร่วมกับเพื่อนๆ คิดหาเส้นทางออกไปตั้งวงเป็นของตนเอง คือ คณะ “ป.ฉลาดน้อยรุ่งเรืองศิลป์” โดยมีบทบาทเป็นพระเอกในคณะหมอลำ

พ.ศ.2514 ป.ฉลาดน้อย ได้รับการติดต่อ ให้ไปร่วมแสดงเป็นพระเอกกับคณะอุบลพัฒนา โดยอังกนงค์ คุณไชย เป็นนางเอกของคณะ บันทึกเสียงลำเป็นครั้งแรกเรื่อง นางประกายแก้ว นางนกระยางขาว ท้าวกำกาดำ จนได้รับความนิยมมีชื่อเสียงโด่งดัง

จนกระทั่งปี พ.ศ.2518 ได้ลาออกจากคณะอุบลพัฒนาและกลับภูมิลำเนาเดิมเพื่อดูแลบิดามารดา จากนั้นได้ตั้งคณะหมอลำของตนเอง ชื่อ “คณะเพชรอุบล” รับงานแสดงหมอลำทั่วทุกภาคในประเทศไทย แสดงเป็นพระเอกหมอลำ โดยส่วนมากจะเน้นแสดงลำหมู่และลำเรื่องต่อกลอน มีนางเอกโฉมสวใจ แสนทวีสุข เป็นคู่ลำ มีชื่อเสียงและโด่งดังมาก ถือว่าเป็นยุคที่รุ่งเรืองที่สุด หลังจากนั้นก็เริ่มแผ่วลงเรื่อยๆ เนื่องจากมีกระแสของหมอลำสมัยใหม่เริ่มเข้ามาแทนที่ (หมอลำชิง)

ภาพประกอบ 2 สถานที่ตั้งสำนักงานหมอลำ “เพชรอุบล” ในปัจจุบัน

พ.ศ.2530 เนื่องจากรายได้จากการแสดงเพียงอย่างเดียวนั้น ไม่เพียงพอที่จะเป็นค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน ป.ฉลาดน้อย จึงหันไปประกอบอาชีพเสริม โดยการวิ่งรถสองแถวเล็ก ในสหกรณ์รถยนต์บริการอุบลฯ จำกัด ที่อำเภอเมืองอุบลราชธานี ในปี พ.ศ.2535 ก็ได้รับคัดเลือกให้เป็นประธาน

กรรมการ สหกรณ์รถยนต์บริการอุบลฯ และในขณะเดียวกันก็ยังคงรับงานแสดงควบคู่ไปด้วยและมีผลงานการอัดเสียงออกเรื่อยมา จนกระทั่งปี พ.ศ.2542 ได้รับเลือกให้เป็น “ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองอุบลราชธานี” ดูแลงานด้านวัฒนธรรม ส่งเสริมและผลักดันให้เยาวชนเกิดความรักและสนใจในวัฒนธรรม พ.ศ.2544-2545 ดำรงตำแหน่ง “ที่ปรึกษาสภาวัฒนธรรม” มีหน้าที่ดำเนินการสืบค้นวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น การละเล่น วรรณกรรม ของดีของเก่าแก่ ทุกตำบลในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ตามโครงการวัฒนธรรมสัญจรการสร้างสรรค์เผยแพร่ต่อสาธารณชน

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เป็นศิลปินผู้หนึ่งที่คลุกคลีอยู่ในวงการหมอลำมาตลอดเกือบทั้งชีวิต ตั้งแต่เยาว์วัยจนถึงปัจจุบัน เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการร้องหมอลำที่เป็นแบบฉบับดั้งเดิมมาแต่โบราณ มีวิจรรย์ญาณกลั่นกรองทำนองและจังหวะในการลำ การฟ้อน ที่เป็นแบบของท้องถิ่น ไม่ได้ดัดแปลงเพื่อเอาใจตลาด โดยได้คำนึงถึงมาตรฐานดั้งเดิมเป็นหลัก ถือเป็นแบบแผนที่ดีให้แก่หมอลำในรุ่นหลังต่อมา มีลูกศิษย์ที่ได้รับการถ่ายทอดการร้องหมอลำที่มีความสามารถและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไปจำนวนมาก เช่น ป.ประยุทธ์ วิไลศรี คณะขวัญอุบล ป.ประหยัด นามศรี คณะศรีอุบล นิคมน้อย อุทะศรี คณะเพชรอุบล ลำภา ภูใหญ่ คณะกิ่งอุบล ขวัญฟ้า ดุลประยูร คณะอุดมมิตรนิยมา ฯลฯ เป็นศิลปินหมอลำฝ่ายชาย ที่ได้รับความนิยมจากประชาชน ทั้งยังเป็นผู้ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ และสืบทอดหมอลำมาอย่างยาวนานต่อเนื่อง หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ถือได้ว่าเป็นหมอลำแม่แบบชั้นครู มีวิธีการร้องหมอลำที่หาคนเทียบได้ยาก มีน้ำเสียงไพเราะ มีพลัง สามารถลำได้ทั้งคืนโดยเสียงไม่ตก นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีลักษณะเด่นหลายด้าน และได้รับการยกย่องจากผู้คนโดยทั่วไปว่าเป็นผู้มีกิริยามารยาทเรียบร้อย แต่งกายในการแสดงได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะเป็นอย่างยิ่ง หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ได้เข้าเป็นศิลปินร่วมรณรงค์ให้กับกระทรวงสาธารณสุข โดยการแต่งกลอนลำ เรื่องการรณรงค์ไม่กินปลาดิบ,ต่อต้านโรคเอดส์,ใช้เลือดออก,ฉีดยาและอื่นๆ รวมไปถึงการเป็นอาจารย์พิเศษสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ว่าด้วยการแสดงหมอลำ ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อีกด้วย

1.2 ประสบการณ์ความภูมิใจในชีวิต

ด้วยปณิธานที่แน่วแน่ในการพัฒนาตนให้เป็นศิลปินหมอลำที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานให้คงอยู่ต่อไป หมอลำ ป.ฉลาดน้อย จึงได้อุทิศตนเพื่อสังคม โดยได้เข้าร่วมงานต่างๆ ที่เป็นการใช้อาชีพนหมอลำเป็นสื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคม ซึ่งถือเป็นความภาคภูมิใจในชีวิต ถึงแม้จะมีงานแสดงเข้าคิวรออยู่ก็ตาม หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ก็ยังสละเวลาและรายได้ที่ควรได้รับ เพื่อมาร่วมงาน เพราะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ถึงแม้ตนจะเป็นจุดเล็กๆ ในสังคมแต่ก็ไม่ควรนิ่งเฉย หากมีเรื่องใดที่ไม่

เกินกำลังความสามารถก็จะช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถ ส่วนผลที่ได้รับ นั่นก็คือความสุขใจ ที่มาก่อนอามิสสินจ้างหรือรางวัลเกียรติคุณใดๆ

1.3 บทบาทในการทำคุณประโยชน์เพื่อสังคม

ปี พ.ศ.2542 – 2546

- บันทึกเสียงลำยาวในม้วนเทปประชาสัมพันธ์โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ จำนวน 3 กลอนลำ ได้แก่ ประวัติโรงเรียน ถวายพระพรในหลวง และ เทิดพระเกียรติ
- เป็นกรรมการจัดงานสืบสานมรดกอีสาน งานบุญออกพรรษา อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- เป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมอีสานเพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาของดีของเก่าในท้องถิ่น ตามโครงการวัฒนธรรมสัญจรของสภาวัฒนธรรมอำเภอเมืองอุบลราชธานี
- เป็นผู้ปรับปรุงทำนองดนตรีให้เข้ากับเนื้อร้อง ของขบวนรำแห่เทียนพรรษา ประจำปี พ.ศ. 2544 ของโรงเรียนเบญจมะหาราช อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- เป็นวิทยากรฝึกซ้อมเพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อร่วมแสดงในขบวนแห่เทียนพรรษา ของโรงเรียนศรีปทุมวิทยาคาร อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- เป็นศิลปินรับเชิญแสดงหมอลำในงานนิทรรศการศิลปะเด็กร่วมสมัยไร้พรมแดน ของชมรมศิลปะกับชีวิตอุบล พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดอุบลราชธานี
- เป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทยภาคอีสาน ในรายวิชาศิลปะ 410 ให้กับนักเรียนโรงเรียนเบญจมะหาราช อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- เป็นอาจารย์พิเศษ สอนวิชานาฏศิลป์พื้นเมือง/ดนตรีเพื่อการละครเพลงและการขับร้อง ให้กับนักศึกษาโปรแกรมวิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
- เป็นวิทยากรและศิลปินรับเชิญแสดงหมอลำในงาน “วันหมอแคนคืนลำ” ของสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
- เป็นศิลปินรับเชิญร่วมแสดงนาฏกรรมประกอบแสงเสียงเรื่อง “เจ้าคำผงผู้ก่อตั้งเมืองอุบลราชธานี” ของสำนักศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปี พ.ศ.2547

- เป็นศิลปินรับเชิญร่วมแสดงผลงานในพิธีมอบโล่เชิดชูเกียรติสุดยอดศิลปินพื้นบ้านอีสานเนื่องในโอกาสครบรอบ 40 ปี มหาวิทยาลัยขอนแก่น

- เป็นกรรมการและศิลปินรับเชิญในสัปดาห์รณรงค์ต่อต้านยาเสพติดของโรงเรียนไผ่ใหญ่ศึกษา อำเภอเมืองจังหวัดอุบลราชธานี
- เป็นศิลปินและบุคคลตัวอย่างที่ร่วมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดเนื่องในวันงดสูบบุหรี่โลกของโรงเรียนเบญจมมหาราช อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- เป็นวิทยากรงานภาษาไทยแห่งชาติ “สืบสานภูมิปัญญาไทยใส่ใจวรรณกรรมท้องถิ่น ชื่นชมศิลปินพื้นบ้าน” ของโรงเรียนคำเขื่อนแก้วขุขุขุขุขุขุขุ อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร
- เป็นวิทยากรให้กับโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 32 จังหวัด รวมทั้งจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องในโอกาสสมุณิธีราชประชานุเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์มอบทุนพระราชทานการศึกษาสงเคราะห์ต่อเนื่อง
- เป็นวิทยากรร่วมกิจกรรมแสดงบนเวทีริมฝั่งแม่น้ำสงคราม เนื่องในวันสิ่งแวดล้อมโลก จัดโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปี พ.ศ.2548 – ปัจจุบัน

- ร่วมแสดงลำยาวจรรโลงพุทธศาสนา ในเทศกาล “งานนมัสการพระธาตุอานนท์” ประจำปี พ.ศ.4548 ณ วัดมหาธาตุ (พระอารามหลวง) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
- เป็นศิลปินรับเชิญ ร่วมแสดงเรื่อง “พระเวสสันดรชาดก” เนื่องในงานบุญผะเหวด จังหวัดร้อยเอ็ด ประจำปี พ.ศ.2548
- เป็นกรรมการร่วมทำบุญฟังเทศน์ในพรรษา ประเพณีทอดเทียนประจำปี พ.ศ.2548 ของวัดมีชัยท่า อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
- เป็นวิทยากรรณรงค์ต่อต้านโรคเอดส์และส่านสัมพันธ์ไทย – ลาว ของสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดอุบลราชธานี ที่อำเภอช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี

บทบาทที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ยังมีอีกหลายงานที่ไม่ได้กล่าวถึง ซึ่งตัวหมอลำ ป.ฉลาดน้อยเอง ก็แทบจะจำไม่ได้ เพราะมีงานในลักษณะนี้เข้ามาเยอะมาก เมื่อไปช่วยงานกลับมาก็จัดไว้บ้าง มิได้จัดบ้าง

เหล่านี้เองที่คือความมุ่งมั่นของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม นานัปการ ผู้คนที่ได้รู้จักและสัมผัสตัวตนของหมอลำท่านนี้ ต่างพากันชื่นชม ในการปฏิบัติตนอันเป็นแบบอย่างรวมถึงการพัฒนาตนในฐานะศิลปิน จึงนำมาซึ่ง รางวัลเกียรติคุณต่างๆ ที่หลายหน่วยงานได้มอบให้

1.4 รางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ

พ.ศ.2515 ได้รับโล่รางวัลทองคำฝั่งเพชร ในการประกวดหมอลำเรื่องต่อกลอนในเรื่อง “นางนกรกระยางขาว” ของกรมประชาสัมพันธ์ ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5 จังหวัดขอนแก่น

พ.ศ.2533 ได้รับโล่รางวัล “ตัวประกอบฝ่ายชายยอดเยี่ยม” งานประกวดหมอลำเรื่องต่อกลอนจากสำนักงานคณะกรรมการแห่งชาติ

พ.ศ.2534 ได้รับเกียรติบัตร จากกระทรวงสาธารณสุข ในนามสื่อมวลชนและศิลปินท้องถิ่น ส่งเสริมโครงการรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ 17 จังหวัด ในภาคอีสาน และเกียรติบัตรจากจังหวัดอุบลราชธานี ในนามศิลปินผู้สนับสนุนการผลิตเทปเพลงหมอลำอุบลราชธานี 200 ปี

พ.ศ.2538 ได้รับเกียรติบัตรจากจังหวัดศรีสะเกษ เป็นผู้สนับสนุนโครงการคาราวานอีสานไม่กินปลาดิบ

พ.ศ.2542 ได้รับเกียรติบัตร กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิในงานศิลปกรรมนักเรียน การประกวดแข่งขันวิชาการ วิชาศิลปะเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ และได้รับเกียรติบัตรผู้ฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย สาขาการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ.2544 ได้รับโล่รางวัลชนะเลิศการประกวดหมอลำเรื่องต่อกลอน จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม และได้รับโล่เชิดชูเกียรติ เป็นศิลปินดีเด่นของจังหวัดอุบลราชธานี สาขาศิลปะการแสดงประจำปี พ.ศ.2544 จากนายรุ่งฤทธิ์ มกรพงศ์ ผู้ว่าจังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ.2545 ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณยอดเยี่ยมหมอลำ ที่คงคุณภาพผลงานและสามารถแก้จนประสบความสำเร็จจากรายการเกมแก้จน ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5

พ.ศ.2547

- ได้รับโล่เชิดชูเกียรติสุดยอดศิลปินอีสานในวาระ 40 ปี มหาวิทยาลัยขอนแก่น จาก ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ

- ได้รับโล่เชิดชูเกียรติผู้สร้างสรรค์ผลงานดีเด่นในด้านศิลปวัฒนธรรมสาขาศิลปะการแสดงของสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

- ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณผู้ส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ประจำปี พ.ศ.2548 จากหนังสือพิมพ์สื่อสารธุรกิจ

- ได้รับเข็มเชิดชูเกียรติของมูลนิธิอัฐมราชานุสรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จากเจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

- ได้รับเข็มเชิดชูเกียรติของมูลนิธิอัฐมราชานุสรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ จากสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามบรมราชกุมาร

- ได้รับเกียรติบัตรจากพระคุณเจ้ารองสมเด็จพระสังฆราช ในฐานะผู้สนับสนุนรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด

- ได้รับโล่เชิดชูเกียรติจากนายชัยสิทธิ์ โหตรกิจย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี ในฐานะนักแสดงเกียรติยศในการแสดงนาฏกรรมประกอบ แสง สี เสียง เรื่อง “เจ้าคำผง ผู้ก่อตั้งเมืองอุบลราชธานี”

- ได้รับโล่เชิดชูเกียรติศิลปินพื้นบ้านอีสาน จากสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พ.ศ.2548 ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) พุทธศักราช 2548

1.5 ผลงานที่ผ่านมา

นายฉลาด ส่งเสริม มีผลงานทั้งทางสถานีวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ เป็นผู้รับงานแสดง, จัดการแสดง รวมทั้งร่วมงานกุศลต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนับเป็นเวลาเกือบ 44 ปี ตลอดทั้งชีวิต นับตั้งแต่เริ่มประกอบอาชีพหมอลำ ได้รับความนิยมนอย่างแพร่หลายจากประชาชนทุกภาคส่วน ทั้งในและต่างประเทศ หากจะให้กล่าวถึงการเดินทางไปแสดงยังสถานที่ต่างๆ นั้นคงกล่าวได้ไม่หมด ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมผลงานที่ได้ผลิตออกมาเห็นเป็นชิ้นผลงาน โดยเป็นผลงานที่ผลิตออกวางจำหน่าย เริ่มจากเป็นแบบแผ่นเสียง เทปคาสเซต ไล่มาจนถึง CD, VCD และ DVD ตามลำดับ วิวัฒนาการเทคโนโลยีการบันทึกจนถึงปัจจุบัน แบ่งตามประเภทของกลอนลำได้ดังนี้

ประเภทลำยาว 20 เรื่อง

1. ลำยาวเตื่อนสาว
2. ลำยาวตามน้องทั่วกรุงเทพ
3. ลำยาวหมอลำน้ำมันแพง
4. ลำยาวอวยพรปีใหม่
5. ลำยาวแจกทาน
6. ลำยาวสอนสนุกทุ่งกุลาร้องไห้
7. ลำยาวน้ำตาพ่อฮ้าง
8. ลำยาวชุดหมอลำจ้างโหมก
9. ลำยาวยุค 200 ปี
10. ลำยาวคิดฮอดขี้
11. ลำยาวสัมพันธ์ไทย-ลาว

12. ลำยวน้ำตาแรงงานไทย
13. ลำยววรรณรงค์อีสานไม่กินปลาดิบ
14. ลำยวต้านโรคเอดส์
15. ลำยวหญิงแปลงเพศ
16. ลำยวอาลัย ตี 5
17. ลำยวลาผาม
18. ลำยวแจกทาน
19. ลำยวสังขาร์
20. ลำยวฝากชื่อ

ประเภทลำเพลิน 3 ชุด

1. ชุด สาวโมมลิด
2. ชุด เอน้องคักๆ
3. ชุด เป็นสาวรอบสอง

ประเภทลำเตี้ยคู่ (ร้องคู่กับอังคณางค์ คุณไชย) 4 ชุด

1. ลำเตี้ยเกี่ยวแรกพบ
2. ลำเตี้ยคำสาบาน
3. ลำเตี้ยรักน้องเต็มทน
4. ลำเตี้ยรักน้องอีหลี

ประเภทลำเรื่องตอกลอน 29 ชุด

1. ลำเรื่องนกระยางขาว
2. ลำเรื่องนกระจอกน้อย
3. ลำเรื่องผาแดงนางไอ่
4. ลำเรื่องท้าวกำกาดำ
5. ลำเรื่องนางแดงอ่อน
6. ลำเรื่องขุณนางอ้าว
7. ลำเรื่องสีทน-มโนรา
8. ลำเรื่องจำปาสีต้น

9. ลำเรื่องเตมียไ้
10. ลำเรื่องอยากให้เป็นตาย โตตาย
11. ลำเรื่องพระเวสสันดร
12. ลำเรื่องท้าวกำพร้าวปลาลด
13. ลำเรื่องกำพร้าวฝีน้อย
14. ลำเรื่องสี่โคตรพระตะบอง
15. ลำเรื่องคู่กรรม
16. ลำเรื่องพ่อพังพอน แม่ปลาไหล
17. ลำเรื่องท้าวการะเกด
18. ลำเรื่องเปาบันจัน
19. ลำเรื่องนำตาสาวจีน
20. ลำเรื่องนำตาสาวลาวผู้บัวไทย
21. ลำเรื่องบักลาอิมข้าวหลาม
22. ลำเรื่องสายแมนนาแก่น
23. ลำเรื่องสังข์สินไชย
24. ลำเรื่องท้าวบังโฮม บังฮอง
25. ลำเรื่องทางสองเส้น
26. ลำเรื่องพระเวสสันดรชาดก
27. ลำเรื่องของคูลีमार
28. ลำเรื่องดาวลูกไก่
29. ลำเรื่องลูกเขยไทยสะใ้ลาว

1.6 ผลงานดีเด่น

จะเห็นได้ว่าผลงานส่วนใหญ่ที่ผ่านมา นั้น จะเน้นในส่วนของ ลำเรื่องตอกกลอน และลำทางยาวเสียมมาก ซึ่งเป็นทางที่ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ถนัด หากเป็นลำยาว ก็จะเข้ากับยุคสมัย แต่ถ้าเป็นลำเรื่องก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านโบราณ แต่ไม่ว่าจะเป็นกลอนลำประเภทใดก็มักจะแฝงไปด้วย คติธรรม และข้อคิดเตือนใจเสมอ ซึ่งตรงจุดนี้เองที่ทำให้หลายผลงานได้รับรางวัลและยังทำให้มีงานต่อเนื่องตลอด โดยในจำนวนของผลงานทั้งหมดนั้น มีอยู่จำนวนหนึ่งที่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ภาคภูมิใจ และยกย่องให้เป็นผลงานดีเด่น คือ

1. เข้าร่วมประกวดหมอลำเรื่องต่อกลอน ณ สถานีวิทยุกระจายเสียง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ.2533 และได้รับโล่รางวัลชนะเลิศจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และได้รับโล่เชิดชูเกียรติ เป็นศิลปินดีเด่นของจังหวัดอุบลราชธานี สาขาศิลปะการแสดงประจำปี พ.ศ.2544 จากนายรุ่งฤทธิ์ มกรพงศ์ ผู้ว่าจังหวัดอุบลราชธานี
2. ผลิต VCD ลำเรื่องต่อกลอน ชุดนางนกระยางขาว ในปี พ.ศ.2543 ซึ่งได้แพร่ภาพทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ทุกวันพุธ พฤหัสบดี และวันศุกร์ เป็นการฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมอีสาน ซึ่งการแสดงในเรื่องเดียวกันนี้ เคยได้รับโล่รางวัลทองคำฝั่งเพชร ในการประกวดหมอลำเรื่องต่อกลอนในเรื่อง “นางนกระยางขาว” ของกรมประชาสัมพันธ์ ณ สถานีโทรทัศน์ ช่อง 5 จังหวัดขอนแก่น ในปี พ.ศ.2515 มาแล้ว
3. ได้รับโล่เชิดชูเกียรติผู้สร้างสรรค์ผลงานดีเด่นในด้านศิลปวัฒนธรรมสาขาศิลปะการแสดง ของสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
4. ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) พุทธศักราช 2548

โดยข้อสุดท้ายนี้ นับได้ว่าเป็นรางวัลที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิต ตลอดระยะเวลาที่ทำการแสดงและผลิตผลงานออกมาสู่สาธารณะชน โดยเป็นสิ่งที่ตัวหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ใฝ่ฝันมาตลอดชีวิต ยังความภาคภูมิใจมาสู่ครอบครัว และเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้หมอลำท่านนี้สัญญาว่า จะทุ่มเทชีวิตให้กับแผ่นดินนี้ ทั้งกำลังกาย กำลังใจ เพื่อที่จะสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมหมอลำพื้นบ้านให้ยั่งยืน

ภาพประกอบ 3 ตู้โชว์ที่ใช้เก็บรวบรวมผลงานต่างๆ ที่ภาคภูมิใจ

ภาพประกอบ 4 ตัวอย่างผลงานการแสดงที่ผลิตออกมาเพื่อจำหน่ายในรูปแบบของ VCD

2. เทคนิคการร้อง “หมอลำ” ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เป็นศิลปินผู้หนึ่งที่คลุกคลีอยู่ในวงการหมอลำมาตลอดเกือบทั้งชีวิต ตั้งแต่วัยเยาว์จนถึงปัจจุบัน เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการร้องหมอลำที่เป็นแบบฉบับดั้งเดิมมาตั้งแต่โบราณ มีวิจารณ์ญานกลั่นกรองทำนองและจังหวะในการลำที่เป็นแบบของท้องถิ่นไม่ดัดแปลงเพื่อเอาใจตลาด โดยได้คำนึงถึงมาตรฐานดั้งเดิมเป็นหลัก ถือเป็นแบบแผนที่ดีให้แก่หมอลำในรุ่นหลังต่อมา เป็นศิลปินหมอลำฝ่ายชายที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไปเป็นจำนวนมาก ด้วยเทคนิคในการร้องที่ไม่เหมือนใครสามารถถ่ายทอดอารมณ์เพลงและส่งไปยังผู้ฟังได้อย่างดีเยี่ยม หลายครั้งที่ผู้ฟังบางคนถึงกับถามหมอลำ ป.ฉลาดน้อยว่า “ป.ฉลาดน้อย เจ้าลิ้มจืดจนข่อยใจขาดตายพูน บ่ ?” คำถามนี้แสดงถึงความสามารถที่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย สามารถถ่ายทอด กลอนลำจนผู้ฟังเกิดความรู้สึกคล้อยตาม เสียงที่เอื้อนยาวนั้นก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์ ลึกซึ้งกินใจ หมอลำ ป.ฉลาดน้อยนั้นถือได้ว่าเป็นหมอลำแม่แบบขั้นครู มีวิธีการร้องหมอลำที่หาคนเทียบได้ยาก น้ำเสียงไพเราะและมีพลังสามารถลำได้ทั้งคืนโดยเสียงไม่ตก นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีลักษณะเด่นหลายด้าน และได้รับการยกย่องจากผู้คนที่ทั่วไปว่าเป็นผู้มีกิริยามารยาทเรียบร้อย เป็นผู้มีบทบาทในการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และสืบทอดหมอลำมาอย่างยาวนานต่อเนื่อง

ในการร้องหมอลำนั้น น้ำเสียงของแต่ละคนย่อมมีไม่เหมือนกัน เหมือนกับที่คนเรามีหน้าตาไม่เหมือนกัน การขับร้องที่ดีนั้นย่อมมาจากการฝึกฝนและการเตรียมตัว หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ไม่ได้มีหลักการอะไรที่ย่างยากซับซ้อนหรือตั้งขึ้นมาเป็นมาตรฐานแต่ยึดหลักดังนี้

1. ก่อนร้องต้องอ่าน

คำว่า “ก่อนร้องต้องอ่าน” หมายความว่าต้องทำความเข้าใจกับกลอนลำนั้น ๆ ว่าเนื้อหา กล่าวถึงอะไรต้องการที่จะสื่ออะไรไปยังผู้ฟังบ้างและต้องใช้อารมณ์แบบใดในการสื่อ เช่น สนุกสนาน เศร้าโศก ขบขัน หรือ จริงจัง เป็นต้น

2. อ่านแล้วลองร้อง

จากนั้นเมื่อทำความเข้าใจกับเนื้อหาของกลอนลำแล้ว หมอลำ ป.ฉลาดน้อยก็จะทำการซ้อมร้อง โดยทำการร้องแบบผ่าน ๆ ไปก่อน โดยแบ่งวรรคตอนไปด้วยและระวังคำบางคำซึ่งหากแบ่งวรรคตอนผิดจะทำให้เสียรูปประโยคหรือความหมายผิดเพี้ยน

3. ร้องแล้วค่อยเพิ่ม

เมื่อทดลองร้องดูพร้อมกับสำรวจคำและแบ่งวรรคตอนไปด้วย หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ก็จะมีการเพิ่มลูกเล่นในการร้องลงไป เช่นการเสริมคำและการเอื้อน การทำเช่นนี้ต้องใช้ประสบการณ์และความรู้ความสามารถสูง อาศัยความเชี่ยวชาญในวิชาชีพและเทคนิคเฉพาะตัวในการทำให้กลอนลำเกิดความสวยงามในด้านศิลปะ มีพลังลงตัวทั้งในเรื่องของจังหวะและทำนอง

4. เติมอารมณ์เพลง

การเติมอารมณ์เพลงเป็นเทคนิคข้อสุดท้ายเพื่อให้กลอนลำเกิดความสมบูรณ์อย่างมากที่สุด เพราะการขับร้องเพลงไม่ว่าจะเป็นบทเพลงประเภทใดก็ตามถ้าอาศัยความสามารถทางน้ำเสียงอย่างเดียวก็ไม่อาจจะสร้างความประทับใจให้ผู้ชมผู้ฟังได้อย่างลึกซึ้ง รวมทั้งวิเคราะห์ว่าจะสื่อความหมายเช่นใดให้ผู้ฟังเข้าใจและซาบซึ้งในความหมายของบทเพลง โดยในส่วนนี้หมอลำ ป.ฉลาดน้อยจะเน้นการใช้น้ำเสียงในการทำให้เห็นภาพ เช่นตรงส่วนที่เศร้า ขบขัน หรือโกรธเคือง เป็นต้น

และอีกส่วนที่มีความสำคัญในการร้องหมอลำนั่นก็คือ “การเปล่งเสียง” ซึ่งหมายถึงการออกเสียงเนื้อร้องคำต่าง ๆ ในทำนองเพลงให้ชัดเจนและถูกต้องตามอักขระวิธี การออกเสียงผิดมักส่งผลต่อเนื้อเพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพลงไทย เพราะภาษาไทยเป็นภาษาที่มีวรรณยุกต์ ออกเสียงได้หลากหลาย เสียงวรรณยุกต์ที่ต่างกันก็จะมีผลให้ความหมายต่างกันไปด้วย

ด้วยเหตุที่ภาษาที่ใช้ในการประพันธ์กลอนลำส่วนใหญ่ ใช้ภาษาท้องถิ่น(อีสาน)เป็นหลัก แม้บางครั้งอาจใช้ภาษาไทยกลางบ้างแต่ในการร้องนั้นยังคงต้องใช้ภาษาและสำเนียงอีสานเป็นหลัก จึงจะทำให้กลอนลำมีความไพเราะสมบูรณ์ตามแบบฉบับดั้งเดิมที่มีมาแต่โบราณ หมอลำ ป.ฉลาดน้อยจะให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก โดยจากการศึกษากลอนลำที่หมอลำ ป.ฉลาดน้อยประพันธ์นั้นจะถูกต้องตามหลักการประพันธ์ทุกประการ เมื่อฟังแล้วเกิดความรื่นหูไม่ติดขัด เพราะคำที่ใช้ทุกคำถูกต้องตามเสียงวรรณยุกต์ที่เป็นจริง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นเพลงหรือกลอนลำที่เกี่ยวข้องกับเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ ยกตัวอย่างกลอนลำที่ใช้ศึกษาในงานวิจัยเล่มนี้ หมอลำ ป.ฉลาดน้อยจะระมัดระวังในการใช้คำและออกเสียงในการลำต่างจากกลอนลำอื่น ๆ คือจะมีความชัดถ้อยชัดคำและมีน้ำเสียงที่หนักแน่นมากเป็นพิเศษ

ปัจจุบันนักร้องบางคนร้องเพลงตามทำนองและจังหวะเท่านั้น น้อยคนนักที่จะพิจารณาถึงเนื้อหาหลักและใส่ใจกับความหมายรวมไปถึงรูปแบบทำนองเพลง บ้างก็ทำไปแบบลวก ๆ ขอบที่บ้างก็จงใจออกเลียนแบบจากผู้อื่นจนไม่มีเอกลักษณ์ใดที่เป็นของตนเอง บางครั้งการแสดงออกด้านอารมณ์เพลงของผู้ขับร้องไปกันคนละทิศทางกับบทเพลงหรือมุ่งแต่แสดงลีลาท่าทางที่สวยงามเท่านั้น การขับร้องที่ไม่สามารถแสดงอารมณ์สอดคล้องกับบทเพลงแม้จะใช้น้ำเสียงที่ดีก็ไม่อาจสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ชมผู้ฟังได้ ดังนั้นควรจะประสานการขับร้องที่ไพเราะเข้ากับความรู้สึกนึกคิดที่สอดคล้องกับบทเพลง รวมไปถึงการแสดงลีลาท่าทางที่พอเหมาะจึงจะทำให้การแสดงมีความสมบูรณ์

กว่าที่หมอลำ ป.ฉลาดน้อยจะเป็นศิลปินที่มีชื่อเสียงโด่งดังมีผู้ฟังที่รักและชื่นชอบในการร้อง และการแสดงหมอลำนั้น ต้องผ่านการฝึกฝนและการค้นหาเอกลักษณ์เฉพาะตัวเพื่อนำมาใช้เป็นจุดเด่น คำว่า “เอกลักษณ์เฉพาะตัว” นั้นหมายถึงความเป็นหนึ่งเดียว มีเพียงผู้เดียว ดังนั้นหมอลำแต่ละคนจึงต้องคิดค้นหาแนวทางและเทคนิคต่าง ๆ ในการร้อง เพื่อให้เพลงหรือกลอนลำทั่วไปซึ่งไม่ว่าจะแต่งเองหรือไม่ก็ตาม เวลาที่ร้องออกมาแล้วเกิดความแตกต่างจากหมอลำคนอื่น ๆ และสร้างความประทับใจให้แก่ผู้ชมผู้ฟังให้ได้ โดยเทคนิคที่ถือว่าเป็นแบบฉบับของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยนั้น มีดังนี้

2.1 เทคนิคที่ใช้ในการโอ้และการเกริ่น

กลอนลำทางยาวทั้ง 3 กลอนลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยนั้นเริ่มต้นด้วยคำว่า โอ้ย... เพื่อเป็นการเรียกเสียงของตนเองและยังเป็นการเทียบเสียงของหมอลำให้ตรงกับเสียงแคน และเป็นการแสดงความสามารถในการใช้เสียง กระตุ้นให้ผู้ชมได้เตรียมตัวรับชมรับฟัง รวมไปถึงการใช้ลมหายใจยาวในการเอื้อน ซึ่งหมอลำแต่ละคนจะมีความสามารถแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และพรสวรรค์ การโอ้... ของหมอลำแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน บางคนโอ้สั้น ๆ ไม่มีการเอื้อนไม่ที่การเล่นลูกคอกก็ยอมเป็นไปได้ แต่การโอ้... ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยจะมีความพิเศษคือในตอนขึ้นต้นนั้นจะโอ้สั้น และจะโอ้...ยาวลงท้ายอีกครั้งโดยเน้นลีลาในการใช้ลูกคอกในการเอื้อนที่มีความพิสดารไพเราะน่าฟังเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากมีพรสวรรค์และความสามารถที่เปี่ยมล้น หมอลำ ป.ฉลาดน้อย จึงโอ้ได้ยาวกว่าหมอลำ คนอื่น ๆ อีกทั้งเพื่อเป็นการแสดงความสามารถในการใช้เสียง โดยความยาวและจังหวะในการโอ้... ไม่ตายตัว จะยืดหรือหดก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ซึ่งเป็นเทคนิคของหมอลำแต่ละคนที่มีไม่เหมือนกัน ยกตัวอย่างให้เห็นได้ดังนี้

บทเกริ่น ตอนปลาย ลงท้ายด้วยการโอ้อีกครั้ง

/ = การหยุดพักเพื่อหายใจ

แปดสิบพรรษา มาฮอดแล้ว ฉลองให้ โอ้ โอ โอ้ โอ โอ้ โอ โอ้ย... / ขึ้น หัวไทย อื้อ อื้อ อื้อ อื้อ อื้อ คุณนาย อื้อ อื้อ อื้อ อื้อ อื้อ .. / โอ้ โอ้ย เออ โอ้ย นอ.....อื้อ ออ โอ้ โอ้ย โอ้ โอ โอ้ โอ้ อื้อย อื้อย โอ้ โอ้ โอ้ย.....ละหน้า.... / (ฟังประกอบกับ CD Track A)

25
 3 3 3
 รำ ท ศ พิธ รา ช ธรรม การ ปก กรอง ประ เทศ บ้าน แด สีบ

29
 3 3
 พรรษา มา สอดแล้ว ณ ลอง ให้ โอ

33
 ชื่น ทัว ไทย เคอ ฤณ นาย

37
 3
 ละ น้อ

B

Solo

ตามมาด้วยบทเกริ่น ซึ่งคำที่ใช้ขึ้นต้นในบทเกริ่นนี้จะกล่าวถึงอะไรก็ได้ โดยลักษณะเฉพาะของกลอนลำทำนองเมืองอุบลนั้น มักจะกล่าวถึงธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศ หรือสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่น ฟ้าเอ๋ยฟ้า ฝนเอ๋ยฝน ลมเอ๋ยลมพานต้อง หรือ ภูเขาอยู่ปลายพัวว เป็นต้น แต่เนื่องจากกลอนลำที่เลือกนำมาศึกษานี้เป็นกลอนลำที่กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้ในบทเกริ่นนั้นต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ ไม่ควรกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ หรือเรื่องราวที่ไม่สมควร ยกตัวอย่างจากกลอนลำที่นำมาศึกษาดังนี้

กลอนลำที่ 1 กลอนลำทางยาวมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สดุดีจอมราชันย์
 (บทเกริ่น) โอ้ย... แผ่นดินไทยสยามกว้าง องค์ในหลวงได้ทรงรำ

กลอนลำที่ 2 กลอนลำทางยาว ๕ ครองราชย์ 60 ปี
 (บทเกริ่น) โอ้ย... เสียงเอ๋ยเสียงแคนเจ้า เป็นทางยาวเจ้าทางล่อง

กลอนลำที่ 3 กลอนลำทางยาว ซาติ ศาสน์ กษัตริย์

(บทเกริ่น) โอ้ย... อันนี้เพิ่นว่า ซาด ศาสนา พระมหากษัตริย์ สามสถาบันนี้ข้า
ปราคาการอันเลิศค่า

หมอลำ ป.ฉลาดน้อยได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศในด้านการประพันธ์ โดยนำเอา
เอกลักษณ์ของ “ทำนองเมืองอุบล” ที่มีมักจะกล่าวถึงธรรมชาติและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว มาสอดคล้องได้โดย
มีความเหมาะสมกับกลอนลำที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเบื้องสูง

จากโครงสร้างของบทประพันธ์กลอนลำทางยาวของหมอลำหรือผู้ประพันธ์ ที่กำหนดไว้ใน
ตอนต้นหรือตอนที่เป็นบทเกริ่นนั้นจะประกอบไปด้วย วรรคที่สามหรือวรรคที่สี่ของกลอนแปดหรือ
เฉพาะวรรคที่ 4 ของกลอนแปด (เจริญชัย ชนไพโรจน์ . 2526 : 27) เมื่อนำบทประพันธ์ในกลอนลำ
ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยมาเปรียบเทียบกับก็จะเห็นได้ว่า ต่อจากการโอ้...ในตอนเริ่มต้นได้ใช้กลอนแปด
มากล่าวบรรยายอีก 2 วรรค ซึ่งมากกว่าที่โครงสร้างกำหนด และอีกสิ่งที่ไม่ได้กำหนดไว้ในโครงสร้าง
นั่นก็คือการโอ้... ซึ่งหมอลำ ป.ฉลาดน้อยได้โอ้... ในตอนขึ้นต้น และยังได้ใช้ความสามารถในการเอื้อน
เสียงและเล่นลูกคอด้วยการโอ้อีกครั้งก่อนที่จะจบบทเกริ่น และลงท้ายด้วยคำว่า ละนอ , ละหน้า , หรือ
คำว่า โอ้ย... ยกตัวอย่างเช่น

โอ้ย... (แล้วต่อด้วยกลอนแปด 1 บท)

อันนี้เพิ่นว่า ซาด ศาสนา พระมหากษัตริย์

สามสถาบันนี้ ข้าปราคาการอันเลิศค่า

ขอเรียนเชิญชาวไพร่ฟ้าให้ชูค้ำ

แม่นชอยกันเด้อคุณยาย โอ... โอ้ย...

เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศ ถึงแม้โครงสร้างโดยทั่วไปจะมีผู้
ศึกษาค้นคว้ามาแล้วและนำมากำหนดให้เป็นโครงสร้างหลัก แต่ในทางปฏิบัติจริง หมอลำแต่ละคน
ย่อมจะมีลีลาและเทคนิคการสร้างสรรค์ผลงานออกมาตามความสามารถของตนเองได้อย่างอิสระตาม
รูปแบบของเพลงพื้นบ้านทั่ว ๆ ไป ซึ่งหมอลำ ป.ฉลาดน้อยได้ใช้เทคนิคลีลาแบบอิสระตาม
ความสามารถของตนเองที่มีอยู่อย่างเหมาะสม

2.2 เทคนิคการเอื้อนและการใช้ลูกคอ

ลักษณะการร้องเพลงพื้นบ้านหรือการร้องหมอลำจะมีวิธีการร้องเพลงที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว กล่าวคือ การร้องเพลงพื้นบ้านแขนงหมอลำนี้จะมีการใช้เทคนิคที่มีความแตกต่างจากการร้องเพลงทั่วไป การร้องเพลงหมอลำนี้ผู้ขับร้องต้องมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ร้องเพลงที่ถือว่าต้องใช้ความสามารถทางด้านหมอลำพร้อมกับพรสวรรค์ที่ได้สั่งสมมาเป็นเวลานานและสามารถปฏิบัติกรร้องได้ตามความถนัดของตน การเอื้อนถือเป็นลักษณะของเทคนิคอีกอย่างหนึ่งของการร้องหมอลำที่ทำให้บทเพลงพื้นบ้านมีลักษณะเด่นที่มีความแตกต่างกับการร้องเพลงทั่วไป ผู้ร้องจะต้องมีวิธีการร้องเพลงที่ถูกต้องหรือมีน้ำเสียงที่เป็นเอกลักษณ์ มีความเข้าใจในวรรคเพลงหรือประโยคของเพลงที่ตนกำลังร้อง จะต้องรู้จักแทรกทำนองของการเอื้อนให้ตรงตามวรรคเพลงนั้นๆ เพื่อให้เกิดความไพเราะยิ่งขึ้น

การเอื้อนของการร้องหมอลำจะมีความแตกต่างจากการเอื้อนของการขับร้องเพลงไทย การเอื้อนของการร้องหมอลำจะใช้เสียงที่มาจากลำคอที่ผ่านลูกคอออกมายังบริเวณปาก โดยการนี้จะต้องใช้ลักษณะเด่นอีกอย่างคือ “ลูกคอ” ซึ่งผู้ขับร้องจะต้องมีความสามารถพิเศษในการใช้ลูกคอเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเอื้อนทุกครั้งจะมีการใช้เทคนิคลูกคอเข้ามาประกอบการเอื้อนเพื่อความไพเราะของทำนองเพลง หรือทำนองกลอนลำ การเอื้อนจึงถือได้ว่าผู้ขับร้องจะต้องมีความสามารถที่ถือได้ว่าเป็นเทคนิคเฉพาะของแต่ละบุคคล

เทคนิคการเอื้อนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะมีเทคนิคที่ถือว่าค่อนข้างแตกต่างจากหมอลำท่านอื่น กล่าวคือ การเอื้อนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะเอื้อนเสียงที่ความละเอียด มีการใช้ลูกคอที่มีความเคลื่อนไหวแบบถี่ๆ ติดต่อกัน มีการเอื้อนเสียงติดต่อกันทำนองร้องของเพลงที่มีความเชื่อมกันอย่างลงตัว ไม่มีการสะดุดหรือการเว้นวรรคระหว่างการเอื้อนกับคำร้อง ถือเป็นการใช้ลมหายใจได้อย่างถูกต้องและมีความสมดุลกับน้ำเสียง

เทคนิคการเอื้อนเสียงของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยจะมีเทคนิคสำคัญคือ การเอื้อนโดยการใช้เสียง “อ” เป็นหลัก การเอื้อนของหมอลำโดยทั่วไปจะมีวิธีการเอื้อนที่ใช้เสียงที่หลากหลาย เทคนิคของแต่ละท่านจะไม่เหมือนกัน บางท่านจะมีการเอื้อนเสียงที่ใช้เสียง “ฮ” หรือเสียง “ห” เข้ามาแทรกในวรรคเพลง แต่สำหรับหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะใช้เสียง “อ” เป็นหลัก

ตัวอย่างเสียงเอื้อนของหมอลำท่านอื่นๆ จะใช้เสียงดังนี้

โอ้ โอ โฮ๊ะ โอย

ฮิ ฮือ

ฮะเออ

เอ๋เอ เอ้อ เอ๋เอ

การเอื้อนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะมีการออกเสียงหรือการใช้เสียง “อ” ในทุกพยางค์ การเอื้อนดังกล่าวถือเป็นวิธีการและเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์ของท่าน เช่น การเอื้อนนี้จะปรากฏอยู่ในวรรณคดีต่างๆ ตามลักษณะของคำประพันธ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“โอ้ย... แผ่นดินไทย อ้อ อ้อ อ้อ อ้อ อ้อ สยามกว้าง องค์ในหลวง ได้ ทรงล้ำ”

“แปดสิบพรรษา มาฮอดแล้ว ฉลองให้ โอ้ โอ้ โอ้ โอ้ โอ้ โอ้ย...ขึ้น ทั่วไทย
เดื่อคุณนาย อ้อ อ้อ อ้อ อ้อ เอ้อ .. โอ้ โอ้ย เอ้อ โอ้ย นอ.....อ้อ ออ โอ้ โอ้ย โอ้ โอ
โอ้ โอ้ อ้อย อ้อย โอ้ โอ้ โอ้ย.....ละหน้า....

จากตัวอย่างดังกล่าวจะเป็นเทคนิคหรือวิธีการร้องของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งการร้องเสียงเอื้อนดังกล่าวจะใช้เสียง “อ” ในทุกพยางค์ ซึ่งถือว่าเป็นการนำลักษณะพิเศษของน้ำเสียงมาใช้ในกลอนลำ เพื่อให้ทำนองของกลอนลำมีความไพเราะและเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากการเอื้อนของหมอลำท่านอื่น

การเอื้อนเสียงในแต่ละวรรคจะมีลักษณะพิเศษอีกประการคือการใช้ลูกคอเข้ามาช่วย เพื่อให้การเอื้อนมีความไพเราะน่าฟังมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การใช้ลูกคานั้น ขึ้นอยู่กับเทคนิคของแต่ละบุคคลว่าจะสามารถแสดงลูกคอได้มากน้อยเพียงไร เนื่องจากการร้องเสียงเอื้อนและลูกคานั้นมีความกลมกลืนกันและผสมผสานกันอย่างลงตัว กล่าวได้ว่า มีการเอื้อนเมื่อใด จะมีการนำลูกคอมาใช้เมื่อนั้น เป็นต้น

ตัวอย่างการเอื้อน ในบทเกริ่น

กลอนลำทางยาว มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สดุดีจอมราชันย์ (ฟังประกอบกับ CD Track B)

 = ช่วงที่สอดแทรกลูกคอ

25

ร่ำ ท ศ พิษ รา ช ธรรม การ ปก กรอง ประ เทศ บ้าน แปด สิบ

29

พรรษา มา ฮอดแล้ว ฉ ลอง ให้ โอ้

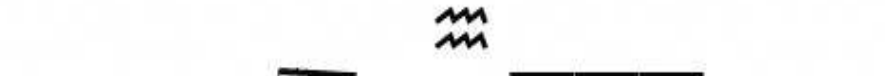
ตัวอย่างการเขียน ในบทเกริ่น

26

ปิ มา จน ชยต มอ น

30

พระ เ - ชิญ ใด ละ กิ่ง

ตัวอย่างการเงื่อนไข ในบทเกริ่น

34

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นการเอื้อนที่ใช้ในตอนท้ายของบทเกริ่น หรือการโอ้ครั้งที่ 2 เป็นการโอ้ลงเพื่อที่จะเชื่อมต่อไปยังบทเดินกลอน ซึ่งหลังจากการเอื้อนนี้จะมีดนตรีรับหรือต่อด้วยกลอนลำบทต่อไปเลยก็ได้ ในส่วนนี้หมอลำ ป.ฉลาดน้อยจะสอดแทรกลูกคอเข้าไปในบทเอื้อน เพื่อให้ทำนองเอื้อนมีความไพเราะและสมบูรณ์แบบ ถือเป็นลีลาอิสระตามแบบฉบับของหมอลำแต่ละคน

ตัวอย่างการเอื้อน ในบทเดินกลอน

กลอนลำทางยาว มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สดุดีจอมราชันย์

1. (ฟังประกอบกับ CD Track E)

32

หา วิ ท ยา ตั ย อุ บ ล รา ช ธา นี หมอง นี พา กัน น้อม เติ ด ให้ โอ

36

มา บัด นี พา กัน น้อม เติ ด ให้

30

มา บัด นี พา กัน น้อม เติ ด ให้

2. (ฟังประกอบกับ CD Track F)

130

ชาว พ ล ก เก ร ก ก้อง ได้ ออก กล่าว น้อ สรร เจริญ ขอ ถ วาย หร เจริญ คู่ กัน น้อ ขาน เอ็น

134

ขอ อัญ เจริญ โอ

ตัวอย่างการเลือน ในบทเดินกลอน

กลอนลำทางยาว ๕ ครองราชย์ 60 พรรษา (ฟังประกอบกับ CD Track G)

104

ชา ได้ อยู่ ั้ง ึ่ง ึ่ง น ม ทา ฏ มี ทล ทาน องค์ โนหลวง ผู้ โลก

109

ชา ม ทา ราช ผู้ เทวกี ฟ้า โทย ทัว

113

ห้ำ ได้ ึ่ง เา จอ เค ะ ้าพระพุท ะ เจ้า ป ะ ลาด ี ะ ป็น ะ ุค

117

คื เป็น ่า าว ได้ ภาว ึง วนน้อย ขอ ้ให้ วมทอง เจ้า ใน หลวงเอา พระ

121

ได้ ฟ้า ะ ุค ี ะ ิ ะ ุ

ตัวอย่างการเอื้อน ในบทเดินกลอน
กลอนลำทางยาว ซาติ ศาสน์ กษัตริย์

1. (ฟังประกอบกับ CD Track H)

66

ถึง ี องค์ พระ ะ ฆา ก ษัตริย์ พัง ติ จี ริง น้า พัง เฝ้า

70

บิ เคย โหงบ ผิง โหงย โปง

2. (ฟังประกอบกับ CD Track I)

90

ธา บัน งาม ให้ เตศ เลอ ลือ ก้อง พา กัน ทร ธร เทริญ ย่อง ให้ ยอ ยอ เจ้า ยิง

94

ยิง เป็น มัง เมือง มัง บ้าน ขวน เหง้า ดอก เค้า จอม

จากตัวอย่างข้างต้น จะเป็นการเอื้อนทำยวรรคเพลง โดยส่วนมากจะใช้ในช่วงของบทร้อง ช่วงกลางหรือระหว่างกลอนลำ มีการเอื้อนสอดแทรกเข้าไป เพื่อให้เกิดความไพเราะเหมือนกับการเอื้อนในบทเกริ่น สำหรับทำนองเอื้อนในตัวอย่างนี้จุดประสงค์ก็เพื่อที่จะนำไปสู่บทร้องต่อไปเป็นการแสดงเทคนิคการร้องและความสามารถเฉพาะตัว ในช่วงเชื่อมต่อระหว่างบทร้องซึ่งผู้ลำจะเอื้อนหรือไม่ก็ได้ เปรียบเสมือนการแสดงความสามารถในระดับสูงของหมอลำ

ตัวอย่างการเอื้อน ในบทลา(ลง)

กลอนลำทางยาว มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สดุดีจอมราชันย์ (ฟังประกอบกับ CD Track J)

170

พระ อยู่ หัว ขอ พระ องค์ ทรง พระ เจ ริญ ด้อ

174

โอ ละ หน้าย

178

โอ ละ หน้าย

ตัวอย่างการเอื้อน ในบทลา(ลง)

กลอนลำทางยาว ๕ ครองราชย์ 60 พรรษา (ฟังประกอบกับ CD Track K)

185

ขอ ทรง ใ้

189

พระ เจ ริญ ด้อ ละ หน้าย

193

ขอ ทรง ใ้

197

ขอ ทรง ใ้

ตัวอย่างการเอื้อน ในบทลา(ลง)

กลอนลำทางยาว ซาติ ศาสน์ กษัตริย์ (ฟังประกอบกับ CD Track L)

130 พ่อ สาม ส ถา บัน เสา ให้ พา กัน ก้ม กราบ

134 ไหว เชิด ทุ ไว ให้ อยู่

138 นาน บัน ลือ

144 โอ ละ นาง

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการเอื้อนในบทลง จุดประสงค์ของการเอื้อนเป็นการทำให้ทราบว่ากลอนลำกำลังจะจบ สังเกตได้จากคำลงท้ายที่ร้องว่า “โอละนาง” เป็นคำที่หมอลำมักจะร้องเวลาลงท้ายแทบจะทุกกลอนลำ นอกจากนี้ยังมีคำอื่นเช่น โอละนอ, โอละหนาย เป็นต้น นอกจากนี้แล้วหมอลำ ป.ฉลาดน้อยยังไม่ลืมที่จะสอดแทรกการเอื้อนเช่นเคย แต่ไม่ได้มากจนเกินไป และยังให้เหตุผลไว้ว่า การใช้ลูกคอที่มากเกินไปจะทำให้เสียอรรถรสของกลอนลำ ฟังแล้วไม่รื่นหู

2.3 เทคนิคการปิดเสียง

การร้องเพลงหรือการลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะมีเทคนิคและวิธีการร้องที่แตกต่างจากหมอลำท่านอื่นอีกประการคือ “การปิดเสียง” หรือเรียกอีกอย่างว่า “เยื้อยเสียง”

การปิดเสียงของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะมีวิธีการปิดเสียงในตอนท้ายของวรรคเพลง ซึ่งการปิดเสียงคือ การร้องเนื้อเพลงเสียงสุดท้ายและปิดเสียงร้องให้สูงขึ้น คล้ายกับการตวัดเสียง หรือ คล้ายกับการตวัดมือจากการเขียนหางของตัวหนังสือ เช่น หางของ ส เสือ หรือ ศ ศาลา นอกจากนี้ยังมีความคล้ายคลึงกับการตวัดลายพู่กันของการวาดภาพ เป็นต้น

ลักษณะของการปิดเสียงจะมีวิธีการร้องแบบปิดเสียงในเสียงสุดท้าย โดยการเน้นคำร้องพยางค์สุดท้าย เพื่อให้คำร้องเด่นชัดขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะปรากฏตามวรรคเพลง แต่การปิดเสียงของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะร้องปิดเสียงในบางวรรคเท่านั้น โดยเฉพาะกลอนลำวรรคท้ายของแต่ละบทกลอน

นอกจากจะมีการปิดเสียงในวรรคเพลงของคำร้องแล้ว การปิดเสียงของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ยังมีการร้องปิดเสียงในการเน้นการเอื้อนเสียงสุดท้ายอีกด้วย เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงการร้องเพลงที่แสดงถึงอิสระและความสามารถส่วนบุคคล ถือเป็นการร้องที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยอีกประการ

ตัวอย่างการปิดเสียงในคำร้อง

กลอนลำทางยาว มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สดุดีจอมราชันย์

↶ = การปิดเสียง

1. (ฟังประกอบกับ CD Track M)

The musical score is written on three staves in G major (one sharp). The lyrics are in Thai. The first staff (measures 17-20) has the lyrics 'โอ้ย' (Oy) and 'แผ่นดิน' (Land). The second staff (measures 21-24) has the lyrics 'ไทย' (Thailand), 'สยาม' (Siam), 'กว้าง' (wide), 'องค์' (body), 'ใน' (in), 'หลวง' (high), 'ได้' (got), 'ทรง' (reign). The third staff (measures 25-28) has the lyrics 'รำ' (dance), 'ท' (the), 'ศ' (the), 'พิธ' (the), 'รา' (the), 'ช' (the), 'ธรรม' (the), 'การ' (the), 'ปก' (the), 'ครอง' (the), 'ประ' (the), 'เทศ' (the), 'บ้าน' (the), 'แปด' (the), 'สิบ' (the). A pitch-bending symbol (↶) is placed above the first measure of the third staff.

2. (ฟังประกอบกับ CD Track N)

49

นี่ ขอ เตะ ชะ หนอ ฟ้า ตี ได้ ฟ้า ต้อ ละ ออง ศรี นี้ แล้ว อัญ ชุ ลิ มือ นพขม่อม

54

หวั น้อ เหนือ กล้า ม หา ไพ ชิ กน เจ้า องค์ ปก กล้า กระหม่อม

58

พระ ผู้ ทรง เพียบ พร้อม บุญ ก้าว ออก แผ่ เมือง ชน

3. (ฟังประกอบกับ CD Track O)

70

ภู มิ พล เลิศ ฟ้า ผู้ ทรง มั่น และ เทียง ธรรม ท ศ พิศ แด่ ก้า ทรง พระ รา

74

ธรรม ชู งุ่น แล้ว บา ร มี มุ่งเมืองทั่วแผ่นดิน น้อ เหนือ ได้ แด่ สิบ เต็ม พร ร ษา ได้ มา ยุ

78

ชน องค์ ได้ ฟ้า ม หา วิ ท ยา ลัย แห่ง ผู้ ข้า อุ บล ฟ้า ดอก แผ่ เมือง ม

ตัวอย่างการบัดเสียงในคำร้อง

กลอนลำทางยาว ๖ ครองราชย์ 60 พรรษา

1. (ฟังประกอบกับ CD Track P)

13 A
VOC.

โอ้ย

17

เสียง เอ๊ย เสียงแคน เจ้า เป็น ทาง ยาว เจ้า ทาง ถ้อง ประ ชา ชน คน ทั้ง

2. (ฟังประกอบกับ CD Track Q)

47

แล้ว บัด นี้ ใน โอ กาศ มี นี สู่ ขั ป. ณ ลาด น้อย แห่ง ชาติ ศี ล

51

ป็น พี่ แล้ว ทั้ง หมอ ถ่า หมอ แคน หมู่ ชาว ส ยามพร้อม ขอ ถ วาย พระพร

3. (ฟังประกอบกับ CD Track R)

55

น้อม ส คุต ตี พระ ได้ ฝ่า ด้ว แม่ ด้ว ขอ เค ชะ รา

59

ชา องค์ สม ด้ง พระ บาท เจ้า เหนือ หัว เจ้า พระ พื่อ ไทย ทรง กรอง ศี ริ ราช สม

ตัวอย่างการบดเสียงในคำร้อง

กลอนลำทางยาว ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

1. (ฟังประกอบกับ CD Track S)

50 C

อัน นี้ ว่า ไฉนหนอง

54

นื่อง ชง สาม สี มี สาม รัว สัญ ลักขณ์ ปลิว อยู่ แวง แวง มี สี ขาว สี แดง

2. (ฟังประกอบกับ CD Track T)

54

นื่อง ชง สาม สี มี สาม รัว สัญ ลักขณ์ ปลิว อยู่ แวง แวง มี สี ขาว สี แดง

58

สี น้ำ เงิน ท่อ นั้น ศ ยาม มั่น อยู่ ขง ชาติ นี้ บ่ ให้ ฟัง

62

ตก เหี้ย นั้น เสีย หาย ศา ศ นา อย่า ท้า ลาย ให้ อยู่ ปีน แมน ยาว

จากตัวอย่างเป็นการบดเสียงในคำร้อง ซึ่งเป็นการบดเสียงอย่างหนักแน่นและชัดเจนเมื่อฟังครั้งแรกอาจจะแปลกหู แต่เมื่อลองฟังไปเรื่อย ๆ จะเกิดความรู้สึกไพเราะ ไม่เหมือนใครและรู้สึกทั้งในตัวหมอลำว่าร้องได้อย่างไรจนเกิดความรู้สึกอยากจะลองร้องตาม

ตัวอย่างการบัดสียงทำนองเอื้อน

กลอนลำทางยาว มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สตูดิโอจอมราชันย์

1. (ฟังประกอบกับ CD Track U)

82

หา วิ ท ยา ลัย อุ บล รา ช ธานี หมอง นี

86

พา กัน น้อม เติด ไ้ โอ

90

มา บัด นี พา กัน น้อม เติด ไ้

2. (ฟังประกอบกับ CD Track V)

122

ผ่าน ท่อ ของ ไทย ฝ่า ละ ออง ชาว ผ ตก เกริก ก้อง

126

ตัวอย่างการบัดเสียงทำนองเอื้อน

กลอนลำทางยาว ๖ ครองราชย์ 60 พรรษา

1. (ฟังประกอบกับ CD Track W)

ปี ประ ชา ชี ชาว ไทย นั้ น หลัง ไหล่ ล้น หลาม ประ ชา ชน พล ล้น ใต้ เสื่อ ห้อย เตียน

อ้อย ฮอย เหลือง นวล ทอง อ้อย ค้อย เต็ม พ้น ดอก ทัว

2. (ฟังประกอบกับ CD Track X)

ถึง คู่ หัว กัน ไค บ้าง ป. มา ลำ ๗ คุณ ดี ท่าน นับ เป็น ผล งาน ดอก ลำ

ล่อง ให้ ทรง เป็น ประ มุข

ตัวอย่างการประดิษฐ์เสียงทำนองอื่น

กลอนลำทางยาว ซาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ฟังประกอบกับ CD Track Y)

66

ยัง มี องค์ พระ มหา กษัตริย์ ตั้ง ตี จี รัง น้ำ ตัง เทียง

70

บ่ เกย โหงย เจียง โหงย ไปย

74

บู่ คอก แค้น ทอง ขอ ให้ พวก พี่ น้อง เขา ชู เชิด ตาม สี

จากตัวอย่างเป็นการประดิษฐ์เสียงทำนองอื่น เป็นการประดิษฐ์อย่างหนักแน่นและชัดเจน เช่นเดียวกับการประดิษฐ์เสียงในคำร้อง ใช้เทคนิคในการออกเสียงเช่นเดียวกัน โดยหมอลำ ป.ฉลาดน้อย สามารถร้องได้อย่างไพเราะน่าฟังนับเป็นเทคนิคพิเศษที่ไม่มีผู้ใดทำได้หรือแม้จะพยายามทำ ก็ทำได้อย่างยากลำบาก ไม่มีความสมบูรณ์แบบเทียบเท่ากับหมอลำ ป.ฉลาดน้อยผู้เป็นต้นแบบ

3. ศึกษาทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

การศึกษาทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” นั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษา ลักษณะโดยทั่วไปและศึกษาบทประพันธ์ที่ใช้ในกลอนลำ เนื่องจากกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” นั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว จึงต้องทำความเข้าใจกับองค์ประกอบเหล่านี้เสียก่อนเพื่อให้การศึกษาจะได้มีความสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

3.1 ลักษณะโดยทั่วไปของทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

การร้องหมอลำ “ทำนองเมืองอุบล” นั้น จะใช้กับเฉพาะกลอนลำทางยาว หรือเรียกอีกอย่างว่า “ลำล่อง” เป็นทำนองลำที่สมกับชื่อของคำกลอนนั่นเอง กล่าวคือ เป็นกลอนที่มีทำนองช้า อ่อนโยน เพราะมีการเอื้อนเสียง เพื่อให้เกิดความไพเราะจับใจผู้ฟังจึงเป็นการบรรยายหรือพรรณนาสภาพธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ทะเล ความรัก ความพลัดพราก ความแค้นแค้นความน่าเวทนา เป็นต้น ซึ่งในบางครั้งเรียกลำทางยาวว่า “ลำล่อง” นั้น ก็อาจเนื่องมาจากกลอนลำในทำนองนี้มักใช้เป็นกลอนบรรยายความงามของแม่น้ำลำคลองซึ่งเป็นการบรรยายพรรณนาตั้งแต่ ต้นแม่น้ำเรื่อยมาจนถึงปลายแม่น้ำ อันมีความหมายว่าเป็นการไหล “ล่องน้ำ” หรือ “ตามน้ำ” นั้นเอง หรืออาจจะเป็นเพราะว่า ลีลาของกลอนลำทำนองนี้ มีความเลื่อนไหล พริ้วพริ้วติดต่อกันออกมาอย่างไพเราะเพราะพริ้งอย่างไม่ขาดหาย เปรียบประดุจสายน้ำที่ไหลเรื่อยลงสู่ที่ต่ำ ซึ่งใกล้เคียงกับความหมายของคำว่า “ไหลล่อง” ก็อาจเป็นไปได้ จึงนิยมเรียกกันว่า “ลำล่อง” อีกชื่อหนึ่ง ซึ่ง ลำทางยาวนี้เน้นความคมชัดของน้ำเสียงและการเอื้อนเสียงให้สะท้อนอารมณ์ แสดงความสามารถของผู้ลำว่าจะร้องออกมาได้ถูกใจผู้ฟังเพียงใด จึงถือว่าเป็นทำนองลำที่ร้องยากและหาผู้ที่มีความสามารถในการร้องได้ค่อนข้างน้อย

การร้องหมอลำ “ทำนองเมืองอุบล” นี้ มีชื่อเฉพาะที่ใช้เรียกอีกชื่อคือ “วาดอุบล” คำว่า “วาด” นั้นก็หมายถึงทำนอง ซึ่งสิ่งที่มีผลต่อการทำให้เกิดทำนองที่แตกต่างกันคือ เสียงในภาษาพูด ซึ่งเป็นธรรมชาติว่าภาษาแต่ละตระกูลมีหลากหลายสำเนียง ภาษาในตระกูลไทลาวที่ใช้ในอีสานจึงส่งผลต่อสำเนียงลำด้วย แต่ละจังหวัดในภาคอีสานนั้นมีสำเนียงในการพูดที่ค่อนข้างแตกต่างกันจึงทำให้เกิด “วาด” ของจังหวัดต่าง ๆ เช่น วาดขอนแก่น วาดสรวงคาม วาดกาฬสินธุ์ เป็นต้น แต่การลำเหล่านี้มีสังคีตลักษณะภายใต้กรอบเดียวกันอาจมีสำเนียงที่แตกต่างกันทำให้ธรรมชาติในการฟังแตกต่างกันไปด้วย ขึ้นอยู่กับผู้ฟังว่าจะชอบวาดลำแบบไหน หากจะเปรียบกับดนตรีสากลนั้นจะใช้คำว่า “Tone Colors” (โทนคัลเลอร์) ก็คงใกล้เคียง ยกตัวอย่างเช่นหากนักดนตรีเล่นเบสในเพลงเดียวกันแต่ใช้เบสคนละยี่ห้อและรูปแบบการดีดที่แตกต่างกัน ก็อาจทำให้เพลงแต่ละเพลงจากผู้เล่นแต่ละคนนั้นต่าง

อารมณ์กันไป จากการศึกษาและการสัมภาษณ์นั้นทำให้ได้ทราบว่าลำ"ทำนองเมืองอุบล" หรือ "วาดอุบล" นี้ได้รับการยกย่องจากผู้ฟังส่วนมากว่ามีความไพเราะฟังแล้วเกิดความซาบซึ้งมากที่สุด

ลักษณะเด่นอีกอย่างของทำนองกลอนลำ "ทำนองเมืองอุบล" นั้นคือบทเกริ่นของกลอนลำที่มักจะขึ้นต้นด้วยการร้องหาธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ลม ต้นไม้ สัตว์ หรืออาจเป็นสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเหล่านี้ อาจเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหลักของกลอนลำช่วงต่อไปก็ได้ ที่สำคัญอีกอย่างคือต้องมีคำว่า "แล้วบัดนี้" และ "พูนแล้ว" กระทั่งมีบางคนกล่าวไว้ว่า หากเป็นทำนองเมืองอุบลต้องประกอบไปด้วย ฟ้าเอ๋ยฟ้า... แล้วบัดนี้.. พูนแล้ว.. หากไม่มีก็ไม่ใช่ทำนองเมืองอุบลของแท้และยังเป็นผู้ประพันธ์หมอลำทำนองลำเต้ยไว้เพลงหนึ่ง ซึ่งเนื้อหาบางช่วงกล่าวถึงลักษณะเด่นของวาดลำแต่ละจังหวัด และวาดลำ "ทำนองเมืองอุบล" โดยยกตัวอย่างมาดังนี้

(ร้อง)อีสาน เขามีหมอลำ
 ร้อยเอ็ดสารคาม อุบลขอนแก่น
 หมอลำศรีสะเกษกะแมน
 เสียงฮ้องแป้นๆ
 กล่อมแฟนให้ซึ้งใจ
อุบลขึ้นต้นซ้ำๆ ขึ้นคำนำหน้า
ว่าฟ้าเอ๋ยฟ้าฮ้องแล่น
 คั่นเป็น หมอลำขอนแก่น
 อยากบอกแฟนๆ
 สามีเกริ่น ขึ้นกลอน
 (ลำ) โอ้ยแต่นาง แต่นาง
 ฟังเอาไว้ผู้สาวได้รู้คู่
 ฟังเอาไว้ผู้สาวได้รู้คู่
 อยากให้ฟังให้รู้สึสอนให้เข้าใจ
 ลาวคือกันว่าแมนคนละเกรด
 ว่าหมอลำศรีสะเกษ
 ลำแข็งกระด้าง
 สาวไต่ว่างมานั่งฟังนำกัน
 ทั้งม่วนทั้งมันละโตกันฟังได้
 ฟังเอาไว้ลำได้คือว่า

พังเอาไว้อำได้คือว่า
 แต่ลำเนียงมันพา
 ลำไปบ่คือหมู่บ่คือหมู่
 บ่คือหมู่บ่คือหมู่ บ่คือหมู่
 [เร็ว] อยู่ใส่เขาจะมีหมอลำ
 อยู่ใส่เขาจะมีหมอลำ
 เทิงม่วนเทิงมัน
 เทิงเต้นเทิงฟ้อน
 ร้อยเอ็ด สารคาม กาฬสินธุ์
 อุบล วาริน ยโส อุดร
 อำนาจ ขอนแก่น ชัยภูมิ
 บุรีรัมย์ เมืองเลย สกลนคร
 เฮาคนศรีสะเกษกันเอง
 อยากเป็นหมอลำ
 อยากหย่าวอยากฟ้อน
 โตๆมาม่วนกับเฮา
 มาหย่าวนำกันไถ่ยมันแน่นอน
 มาฟังหมอลำศรีสะเกษ
 เฮาบ่อยากเซด
 โตลื้อออนซอน ได้อๆ
 (ไม่ทราบนามผู้ประพันธ์)

ลำทางยาว “ทำนองเมืองอุบล” นั้น จะประกอบไปด้วยส่วนหลัก 3 ส่วน ได้แก่บทนำ บางทีเรียกว่าบทเกริ่นหรือบทโอ่ บทกลาง(เนื้อหา)และบทลา การเกริ่นในบทนำนั้นมักจะใช้กลอนร่าย การแต่งไม่จำกัดจำนวนวรรคโดยมากวรรคหนึ่งมี 3-6 คำ หรืออาจมากกว่านั้น คำสุดท้ายของวรรคหน้า สัมผัสกับคำต้น ๆ ของวรรคหลังไม่มีการกำหนดหรือบังคับการใช้วรรณยุกต์ แต่ส่วนมากคำสุดท้าย จะเป็นเสียงวรรณยุกต์โท(หรือเสียงใกล้เคียงในการออกเสียงของภาษาอีสาน)ขึ้นต้นและลงท้ายด้วยการโอ่เพื่อแสดงความสามารถในการร้อง การโอ่ในช่วงท้ายของวรรคจะลงท้ายด้วยบทลงที่แสดงให้รู้ว่า จบเพื่อส่งต่อการลำบทกลางต่อไป

ตัวอย่างกลอนลำ

เสียงเอ๋ยเสียงแคนเจ้า เป็นทางยาวเจ้าทางล่อง

ประชาชนคนทั้งผอง ได้ฉลององค์ในหลวง ทรงครองสิริราชสมบัติหกสิบปี

มาจนฮอดมือนี้ ขอทรงพระเจริญ เด้อ ละกัง... โอ....ละนาง

ส่วนบทกลางหรือบทที่บรรยายเนื้อหาหลักของกลอนลำนั้นโดยทั่วไปจะใช้ “กลอนแปด” เป็นหลัก เพราะลักษณะของท่านองเป็นเสียงยาวมีการเอื้อนเสียงเล่นลูกคอ จังหวะค่อนข้างช้าไม่กำหนดอัตราจังหวะตายตัวสามารถยืดหยุ่นได้ตามอารมณ์ของหมอลำ โดยกลอนแปดมีลักษณะคือ

- บทหนึ่งมี 4 วรรค
- วรรคหนึ่งมี 7 – 12 พยางค์
- พยางค์สุดท้ายของวรรคหน้าสัมผัสกับพยางค์ต้น ๆ ของวรรคถัดไป
- มีการกำหนดวรรณยุกต์ เอก 7 โท 5

ตัวอย่างกลอนลำ

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

ขอ ให้ เอื้อง เอื้อง ก้อง ไส ฮ้อง (ดอก) เอื้อง สูง

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

ทรง เจริญ เลิศ รุ่ง อย่า ร้าง ร้าว (ดอก) ร่วง รอย

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

อย่า มี เจ็บ ปวด ไล้ย ปัก ปอด มี นาม

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

สาม ส ภา บัน งาม ให้ เลิศ เลอ ลือ ก้อง

ในตอนท้ายที่เป็นบทกลอนนั้น สังเกตได้ไม่ยากโดยมากแล้วจะสั้นกว่าบทเดินกลอนเล็กน้อย และหากเป็นกลอนลำที่กล่าวถึงเรื่องทั่วไปมักจะมีเนื้อร้องบอกว่าต้องขอลาไปก่อน เช่น “จำเป็นแล้วเวลาหากมาไล่ ขอไลพวกพี่น้อง สิลาท่าน ท่านผู้ฟัง ...” เป็นต้น และอีกอย่างที่เกิดขึ้นได้ คือ คำลงท้ายของวรรคเพลงหรือคำลงท้ายในการเอื้อน มักจะจบลงด้วยคำว่า โอละหน่าย , ละหน่าย , ละนาง , หรือ โอ้ยหน้อ..ละนาง เป็นต้น หากเปรียบเทียบก็คงเหมือนกับบทกลอนต่าง ๆ ที่มักจะลงท้ายว่า “เอ๋ย”

ตัวอย่างกลอนลำ

สามสถาบันเฮาให้พากันก้มกราบไหว้เชิดชูไว้ให้อยู่ยาวนานบันลือ โอ้ย่นอ... ละนา

ความจริงรักภักดีถวายเทิดพระเกียรติให้ ขอทรงพระเจริญเด้อละหน่วย โอ้ย...โอ้ย..

ถวายเจ้า โอ้ย... พระอยู่หัวขอพระองค์ทรงพระเจริญเด้อ โอ้ย... ละหน่วย

ส่วนสุดท้ายที่มีความสำคัญก็คือดนตรีที่ใช้ประกอบกับลำทางยาว นั่นก็คือ “แคน” ซึ่งลายแคนในกลุ่มลำทางยาวจะมี 3 ระดับ คือ

- เสียงต่ำ หมอแคนเรียกว่า ทางใหญ่ หรือ ลายใหญ่
- เสียงกลาง หมอแคนเรียกว่า ทางน้อย หรือ ลายน้อย
- เสียงสูง หมอแคนเรียกว่า ทางเซ หรือ ลายเซ

ลายแคนที่หมอแคนเป่ากันทุกวันนี้ จะมีชื่อหรือไม่ก็ได้ ยกตัวอย่างลายแคนที่ใช้ประกอบกับกลอนลำทางยาวที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาครั้งนี้ หมอแคนก็เรียกว่า “ลายใหญ่” ที่เรียกเช่นนั้นเพราะว่า ครูที่ถ่ายทอดให้ก็เรียกว่า “ลายใหญ่” ตนจึงเรียกเช่นนั้นต่อมา

ส่วนมากแล้ว ลายแคนที่เป่าคลอกับลำทางยาวจะใช้ “ลายใหญ่” ซึ่งมีท่วงทำนองที่อยู่ในบันไดเสียงทุ่มต่ำ ภาษาไทลาว เรียกเสียงทุ่มต่ำว่า เสียงใหญ่ เสียง ลา เป็นเสียงทุ่มต่ำที่สุดในแคนแต่ละเต้า เมื่อลายใหญ่มีเสียง ลา เป็นศูนย์กลางของทำนอง จึงมีชื่อเรียกว่า ลายใหญ่ โดยการเป่าแคนลายใหญ่ประกอบลำทางยาวนี้จะเป็นการเป่าแบบคลอไปเรื่อย ๆ โดยหมอแคนนั้นจะต้องมีความชำนาญประกอบกับต้องรู้ใจหมอลำ ต้องเข้าถึงอารมณ์และรู้ว่าหมอลำที่ตนเป่าแคนให้นั้นมีลักษณะในการร้องเป็นอย่างไร ดังนั้นจึงต้องมีปฏิภาณไหวพริบดีเป็นอย่างยิ่ง

โน้ตแคนลายใหญ่

(ใช้ประกอบกับกลอนลำทางยาว มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี สดุดีจอมราชันย์ , ๕ ครองราชย์ 60 พรรษา , ซาติ ศาสน์ กษัตริย์)

- - - -	- - - ล	- - ด ล	ซ ล ด ล	ร ล ด ซ	ล ด ล ร	ล ด ซ ล	ร ล ด ล
ด ล ซ ม	ล ม ซ ม	ร ม ซ ม	ล ซ ฟ ม	ล ม ซ ร	ม ซ ม ร	ม ด ม ร	ม ด ร ม
ร ซ ร ม	ล ม ซ ร	ม ร ม ล	- ด ล ด	-ล ด ร	ม ซ ร ซ	ร ม ด ม	ด ม ร ด
มร ม ร ม	มร ม - ล	ร ล ด ม	ด ม ร ด	ล ร ล ด	- ร ด ร	ด ร ด ล	- - - -

อย่างไรก็ดี หากจะเปรียบเทียบคำว่า “ลาย” ของแคนกับดนตรีสากลนั้น คงจะเปรียบได้กับคำว่า “Mode” (โหมด) หรือการเปลี่ยนคีย์ให้เหมาะสมกับเสียงของผู้ร้องนั่นเอง ยกตัวอย่างให้เห็นภาพได้ดังนี้

ตัวอย่างโน้ตแคน

เต้ยโขง (ลายใหญ่)

- - - -	- - - ล	- - - ซ	- ม - ล	- - - ซ	- ด - ล	- - - ซ	- ม - ล
- - - -	- ซ - ม	- - - ร	- ด - ม	- - - ร	- ซ - ม	- - - ร	- ด - ล
- - - ด	- ร - ม	- ร - ด	- ซ - ล	- - - ด	- ร - ม	- ร - ด	- ซ - ล

เต้ยโขง (ลายน้อย)

- - - -	- - - ร	- - - ด	- ล - ร	- - - ด	- ฟ - ร	- - - ด	- ล - ร
- - - -	- ด - ล	- - - ซ	- ฟ - ล	- - - ซ	- ด - ล	- - - ซ	- ฟ - ร
- - - ฟ	- ซ - ล	- ซ - ฟ	- ด - ร	- - - ฟ	- ซ - ล	- ซ - ฟ	- ด - ร

เต้ยโขง (ลายเซ)

- - - -	- - - ม	- - - ร	- ท - ม	- - - ร	- ซ - ม	- - - ร	- ท - ม
- - - -	- ร - ท	- - - ล	- ซ - ท	- - - ล	- ร - ท	- - - ล	- ซ - ม
- - - ซ	- ล - ท	- ล - ซ	- ร - ม	- - - ซ	- ล - ท	- ล - ซ	- ร - ม

3.2 บทประพันธ์ที่ใช้ในกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

ไม่ว่าจะเป็นกลอนลำอีสานทั่วไป หรือกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” ก็เกิดจากการนำคำต่างๆ มาร้อยเรียงให้เกิดความไพเราะ แต่ลักษณะเฉพาะของกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” จะมีอยู่สองลักษณะเด่นด้วยกัน ลักษณะแรกเกิดจากการนำคำที่มีเสียงสูงต่ำตามเสียงวรรณยุกต์ กลุ่มอักษรสูง กลาง และต่ำ อักษรคำเป็นคำตายมาใช้ หลักการนี้จึงทำให้ความงามของน้ำเสียง (โดยยึดการออกเสียงในภาษาอีสานเป็นหลัก) ส่วนลักษณะที่สองเกิดจากการสัมผัสในวรรคและระหว่างบาทและบท มีลักษณะคล้ายกันกับบทร้อยกรองไทยโดยใช้หลักการคำสัมผัส กลอนลำทางสั้นหรือลำทางยาวแบบใดก็ตามก็มีลักษณะสัมผัสตามชนิดของกาพย์ทุกชนิด คือ ต้องใช้สัมผัสในคำที่ 1 ที่ 3 ที่ 5 ตามเดิมหลักเสียงไม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันอาจจะไม่กำหนดจำนวนพยางค์ที่ตายตัวเพราะการเสริมคำร้องนั้นถือเป็นลักษณะเฉพาะตัวของหมอลำแต่ละคนและไม่ถือเป็นความผิดทางด้านฉันทลักษณ์ แต่ประการใด โดยมีลักษณะมีดังนี้

ลักษณะที่ 1 เน้นความงามของน้ำเสียง

กลอนลำตัวอย่าง (จากกลอนลำทางยาวมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีสดุดีจอมราชันย์)

มหาโพธิคนเจ้า องค์ปกเกล้ากระหม่อม

พระเจ้าทรงเพียบพร้อม บุญก้องออกแผ่เมือง

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○ ○

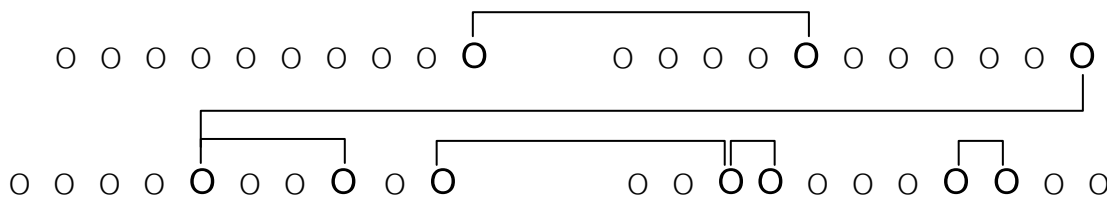
จะเห็นว่าคำที่เน้นในกลอนลำบทนี้ หากนับตามเสียงอักษรกลาง จะอยู่ในเสียงวรรณยุกต์ตรี (ไม้โท) ถึงแม้ว่าบางคำนั้นจะออกเสียงสูงต่ำต่างกันเพียงน้อยนิด แต่ก็อนุโลมเพราะถือว่าเป็นลักษณะพิเศษในการออกเสียงภาษาถิ่น

ลักษณะที่ 2 สัมผัสในวรรคและระหว่างบาทและบท

กลอนลำตัวอย่าง (จากกลอนลำทางยาวมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีสดุดีจอมราชันย์)

พระผู้ทรงเพียบพร้อมบุญกั้วออกแผ่เมือง
นับเป็นการเวลาวาสนาไทยล้น

ชนมายุฮอดเบื่องแปดสิบแผ่น(นะ)พรรษา
ประชาชนพลล้านสะหลองกันนั้นฮอดทั่ว

ศึกษาบทประพันธ์ที่ใช้ในกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

กลอนลำทางยาวมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีสดุดีจอมราชันย์

(เกริ่น)

โอ้ย... แผ่นดินไทยสยามกั้ว องค์ในหลวงได้ทรงรำ
ทศพิธราชธรรมการปกครองประเทศบ้านแปดสิบพรรษามาฮอดแล้ว
ฉลองให้ โอ้ย... ขึ้นทั่วไทย เด้อคุณนาย โอ้ย... ละนอ

(เดินกลอน)

แล้วบัดนี้ขอเดชะหนอฟ้า สิบได้ฟ้าเด้อละของศรีนี้แล้ว
อัญชลีมีอนบ ฆมอม ห้วน่อเหนื่อเกล้า
มหาโพธิคนเจ้า องค์ปกเกล้ากระหม่อม
พระผู้ทรงเพียบพร้อมบุญกั้วออกแผ่เมือง

ชนมายุฮอดเบื่องแปดสิบแผ่น(ดอก)พรรษา
นับเป็นการเวลาวาสนาไทยล้น

ประชาชนพลล้านสละทองกันนั้นฮอดทั่ว
องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลเลศฟ้าผู้ทรงมั่นและเที่ยงธรรม

ทศพิธแต่งกำทรวงพระราช(ชะ)ธรรมสูงพูนแล้ว
บารมีมุ่งเมื่อนทั่วแผ่นดิน(น่อ)เหนือได้
แปดสิบเต็มพรรษาได้มายุชนองคไต่ฝ่า
มหาวิทยาลัยแห่งผู้ข้าอุบลฟ้า(ดอก)แผ่เมือง

มหาวิทยาลัยหม่องนี้พากันน้อมเทิดไท้ โอ...
มาบัดนี้พากันน้อมเทิดไท้ถวายสดุดีนี้แล้ว
ถวายสัตยาบรรณ(ดอก)สู่คนเพียงพร้อม
ขอทำความดีไว้(ดอก)ไปตามฮอยพ่อ โอ...

ปรัชญาพอเพียงกะมาน้อมรับใช้พอเพียงได้ผู้สู่คน
หกสิบปีฉลองได้ผ่านพันครองสิริราชสมบัติพูนแล้ว
ไทยฉลองกันมาหว่าง บ่ นานเจริญรุ่ง
มาฉลองพระชนเจ้าพรรษาเต็มนั้นต่อ แปดสิบพรรษามาฮอดผ่านพ่อของไทยฝ่าละออง

ชาวพสกกรีก้อง โอ...
ชาวพสกกรีก้องได้ออกกล่าว(น่อ)สรรเสริญ
ขอถวายพรเชิญสู่คน(น่อ)ขานเ็น
ขออัญเชิญ โอ... ดิน สม ฟ้าพระเทวาเจ้าทุกห้วง

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในแผ่นดินแผ่นฟ้าอยู่ในน้ำและนที
ธ สยามเทวาธิราช เฮาซื่อนี้สถิตแทนนั้นเป็น(ละ)คุณแล้ว
ขออัญเชิญปกปักสิเบิงอภิบาลเทอญ
อยู่ทรงพระเจริญด้วยพระพรชัยนั้นทั้งสี่

มหาวิทยาลัย ม.อุบลราชธานี
ชาวอุบลทุกทุกท่าน อือ... สิทำเรื่อง โอ... แต่สิ่งดี

ถวายเจ้า โอ... พระอยู่หัว

ขอพระองค์ทรงพระเจริญเด้อ โอ... ละหน้าย

เนื้อหาและความหมายของกลอนลำ

กลอนลำทางยาวมหาวิทยาลัทยอุบลราชธานีสดุดีจอมราชันย์ ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ประพันธ์ขึ้นโดยได้รับแรงบันดาลใจจากความจงรักภักดีของตนเองและมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี รวมถึงพสกนิกรทั่วฟ้าแดนไทยที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของไทย เนื่องในวโรกาสทรงมีพระชนมายุครบ 80 พรรษา ในกลอนลำนี้ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน คือตอนต้นเป็นบทเกริ่น ตอนกลางเป็นการเดินกลอนลำสำหรับบรรยายเนื้อหาของกลอนลำมีทั้งหมด 7 บทและตอนปลายเป็นบทลา(ลง)

ความหมายของกลอนลำบทนี้ เป็นการบอกกล่าวให้รับทราบถึง วโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุครบ 80 พรรษา เนื้อหากล่าวถึงการสดุดี ที่พระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรมให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุข และร่วมกันถวายสัตยาบรณว่า จะเป็นประชาชนที่ทำความดี และน้อมนำเอาปรัชญาพอเพียงมาใช้ในชีวิต พร้อมกันถวายพระพรให้พระองค์ ทรงพระเจริญ

ภาษาและการใช้ถ้อยคำในบทประพันธ์

กลอนลำทางยาวมหาวิทยาลัทยอุบลราชธานีสดุดีจอมราชันย์ มีรูปแบบในการใช้ภาษาอยู่สองลักษณะ คือ ภาษาไทยกลาง และภาษาอีสาน แต่ในกลอนลำบทนี้ ใช้ภาษาอีสานไม่มากนักอาจ เพราะเป็นกลอนลำที่สดุดีและถวายพระพรพระมหากษัตริย์ และเป็นเพลงแรกในอัลบั้มนี้ จึงทำให้ต้องใช้ภาษาที่เป็นทางการอยู่มาก โดยเฉพาะคำราชาศัพท์ ส่วนภาษาอีสานบางคำก็ใช้คำคำเดียวกับ ภาษาไทยกลางหรือบางคำอาจออกเสียงต่างกันเล็กน้อย หากเป็นผู้ที่ไม่เข้าใจภาษาอีสาน ฟังกลอนลำก็เข้าใจได้ไม่ยากเพราะรากศัพท์มาจากคำเดียวกันหากแต่ออกเสียงต่างกันแต่ก็เป็นทีที่เข้าใจและทราบโดยทั่วกัน เช่นคำว่า ความ เป็น คม , รับใช้ เป็น รับไซ้ , รอย เป็น ฮอย , ลม เป็น ฮม เป็นต้น และนอกจากนี้ยังมีคำเสริมระหว่างคำหลักเพื่อให้ทำนองเพลงมีความสมบูรณ์และไพเราะแต่ไม่เน้นความหมาย เช่น น้อ ดอก นะ นี่แล้ว

ภาษาอีสานที่พบในกลอนลำทางยาวมหาวิทยาลัทยอุบลราชธานีสดุดีจอมราชันย์

ภาษาอีสาน

ทรงรำ

ความหมาย

ทรงดูแล

มาฮอด	มาถึง
เดื่อ	นะ
ขมอม	กระหม่อม
แต่งกำ	แต่งตั้ง
ทรงพระราชธรรมสูงพ้นแล้ว	ทรงมีพระราชธรรมสูงล้ำ
มุ่งเมื่อน	รุ่งเรือง
หม่องนี้	แห่งนี้
สู่คน	ทุกคน
หว่าง บ่ นาน	เมื่อไม่นานมานี้
ชานเอน	กล่าวชาน
เฮาซื้อนี้	ท่าน ซื้อนี้
เบิง	มอง ดูแล
ลี	จะ

ในเรื่องของการใช้ถ้อยคำในในกลอนลำบทนี้นั้นเนื่องจากเป็นกลอนลำที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ จึงจำเป็นต้องกลั่นกรองถ้อยคำที่ใช้ให้ออกมาอย่างเหมาะสม ถูกต้อง ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญมาก แต่ทั้งนี้ก็ไม่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่ายากเพราะไม่ได้ใช้ศัพท์ที่ยากจนเกินไป โดยมากจะเคยได้ยินกันติดหูและเข้าใจความหมาย ประกอบกับการสอดแทรกภาษาถิ่นที่ใช้พูดคุยกันอยู่ในชีวิตประจำวัน ทำให้ฟังง่ายขึ้น

การเสริมคำและเล่นคำในกลอนลำทางยาวมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีสดุดีจอมราชันย์ หมอลำ ป. ฉลาดน้อย ไม่ได้เน้นเอาคำเสริมและการเล่นคำมาแทรกมากนัก เนื่องจากจะเสียอรรถาธิบายของคำประพันธ์ จึงใส่แต่พองามเป็นบางช่วง เช่น

ชนมาฮอดเปื่องแปดสิบแผ่น(ดอก)พรรษา
 บารมีมุ่งเมื่อนทั่วแผ่นดิน(น่อ)เหนือได้
 มหาวิทยาลัยแห่งผู้ข้าอุบลฟ้า(ดอก)แผ่เมื่อง
 ๓ สยามเทวาริราช เฮาซื้อนี้สถิตแทนนั้นเป็น(ละ)คุณแล้ว

กลอนลำทางยาว ๓ ครองราชย์ 60 พรรษา

(เกริ่น)

โอ้ย...เสียงเอ๋ยเสียงแคนเจ้า เป็นทางยาวเจ้าทางล่อง
ประชาชนคนทั้งผอง ได้ฉลององค์ในหลวง ทรงครองสิริราช(ชะ)สมบัติหกสิบปี
มาจนฮอดมือนี่ ขอทรงพระเจริญ เด้อ ละกัง... โอ....ละนาง

(เดินกลอน)

แล้วบัดนี้ ในโอกาสมือนี่ผู้ข้า ป.ฉลาดน้อยแห่งชาติศิลปินพี่แล้ว
ทั้งหมอลำหมอลำแคนหมู่ชาวสยามพร้อม
ขอถวายพระพรน้อมสดุดีพระใต้ฟ้าเดื่อแห่นเดื่อ
ขอเดชะราชา

องค์สมเด็จพระบาทเจ้าเหนือหัวเจ้าพระพ่อไทย
ทรงครองสิริราชสมบัตินั้นได้มาฮอดหกสิบปีแล้ว
มีพระชนมายุฮอดแปดสิบพรรษาแล้ว
เปรียบโพธิ์ไทรแก้วสีใบหนาได้ทรงฮ่ม

องค์บรมปกเกล้าองค์พระเจ้า(ดอก)แผ่นดิน
ปีพ.ศ.สองพันห้าร้อยสี่สิบเก้ายัง ปี่ ลั่น ชะหลองครองราชย์หกสิบปี
ประชาชีชาวไทยก็หลั่งไหลหลามล้น
ประชาชนพลล้านใส่เสื้อเหลืองเพียงอ้อยฮอย โอ้ย...

เหลืองนวลทองอ้อยด้อยเต็มพื้น(ดอก)ทั่วไทย
สีประจำวันของเหนือหัวพระบาทไ้บรมราชสมภพ
เย็บขอบตัวอักษรด้วยสีทองผ่องอำไพ(ดอก)เหลืองล้น
มวลงสนิกกรนั้นน้ำตาไหลทุกเหล่าหมู่

ทรงพระทัยปลาบปลื้มนำองค์ท่านพระพ่อไทย

องค์พระบาท(น้อ)ให้ ทรงครองราชย์มาแล้วจน
 หกลีบปีพรรษาได้อยู่ยังทั้งเย็น
 มหาโพธิสมภารองค์ในหลวงผู้โลกชา โอ...

มหाराษฎ์กรีกฟ้าไทยทั่วหล้าได้เพ่งเงา
 ขอเดชะข้าพระพุทเจ้า ป.ฉลาดศิลป์
 สดุดีเป็นลำยาวได้กล่าววิงวอนน้อม
 ขอให้จอมท่านเจ้าในหลวงเสวยพระไฉ่ฝ้า โอ...

สดุดีเหมิดสู่หน้าของไฉ่ฝ้าละออง
 ศิลปินทั้งนักร้องทวยราษฎร์ทั้งหลานเหลน
 งามบรม(มะ)สมภารได้ฮ่อมเย็นชวงกัน
 ธีระครองที่ประชาซี(ดอก)ชาวไทยคอยอาศัยเพ็งบุญท่านผู้สู่แนว

สถาบันนี้แล้วให้เชิดชูสูง ศูนย์รวมใจของผู้ไทยสู่แดนดินใต้
 ศูนย์รวมใจลูกป่าประชาชนทั้งน้องพี่ หลายธานีกว้างค้อมเหนือได้เป็นหนึ่งเดียว
 ทรงเสด็จออกเที่ยวไปฮอดทั่ว(ดอก)ทางใต้ ความเจริญไปถึงสู่หัวคันไคบ้าน
 ป. มาลีสดุดีท่านนับเป็นผลงาน(ดอก)ล้ำสง โอ้อย...

ให้ทรงเป็นประมุขฮ่อมอยู่ในท้อง(ดอก)ถิ่นไทย
 พสกนิกรต่ำได้ลิได้เพ็ง(ดอก)โพธิ์ศรี
 คือโพธิ์ดีไปหน้าได้แผ่มงเหนือใต้
 องค์เหนือหัว(เดื่อ)กษัตริย์ให้ผู้มีทองล้นกระหม่อม

องค์จอมธรรมพระบาทเจ้าปกครองสร้าง(ดอก)นั่งเมือง
 บ้านก็ บ่ ชั่งเหลือง เมืองก็ บ่ ชั่งฮ้อนก็ฮ้อนว่าท่านเหนือหัว
 ผู้มีบารมีธรรมและมีธรรมกระเดื่องดินดั่งก้อง
 ปกครองอาวอาน้องผู้ไทยแลนด์(ดอก)แก่นเกลื่อน

ความจงรักภักดีถวายเป็นเทิดพระเกียรติให้ ขอทรงพระเจริญเดื่อละหนาย โอ...โอ้อย...

เนื้อหาและความหมายของกลอนลำ

กลอนลำทางยาว ๓ ครองราชย์ 60 พรรษา กล่าวถึงการร่วมถวายพระพรเนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในกลอนลำนี้ก็ได้นำเนื้อหาเป็น 3 ตอนเช่นเดียวกัน คือ ตอนแรกเป็นบทเกริ่น ตอนกลางเป็นการเดินกลอนสำหรับบรรยายเนื้อหาของกลอนลำ ซึ่งแบ่งออกเป็น 10 บท และตอนปลายเป็นบทลา(ลง)

ความหมายของกลอนลำบทนี้ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เป็นตัวแทนของประชาชนชาวสยามทุกหมู่เหล่าในการถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กลอนลำกล่าวถึงระยะเวลาที่ทรงครองราชย์มาถึง 60 ปี และถวายพระพรให้พระองค์ทรงมีพระพลานามัยที่สมบูรณ์แข็งแรง ให้ประชาชนได้อยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารอย่างร่มเย็นเป็นสุข อีกทั้งยังนำเรื่องราวของการพร้อมเพรียงกันใส่เลื้อยเห่ร้อง ซึ่งลีลาเห่ร้องเป็นลีลาประจำพระองค์ ตลอดจนถึงการนำเอาเหตุการณ์บ้านเมืองเช่นเรื่องของภาคใต้เข้ามาสอดแทรกได้อย่างสอดคล้อง โดยหวังว่าพระบารมีของท่านจะทำให้แผ่นดินไทยร่มเย็น เพราะพระองค์ทรงเป็นศูนย์รวมใจของประชาชนชาวไทยทุกคน

ภาษาและการใช้ถ้อยคำในบทประพันธ์

กลอนลำทางยาวกลอนลำทางยาว ๓ ครองราชย์ 60 พรรษา มีรูปแบบในการใช้ภาษาอยู่สองลักษณะ คือ ภาษาไทยกลาง และภาษาอีสาน เช่นเดียวกับกลอนลำแรก แต่มีภาษาอีสานที่ใช้ในกลอนลำมากกว่า ทั้งภาษาอีสานแท้ และภาษาอีสานที่ใช้คำเหมือนกับภาษาไทยกลาง ที่มีอยู่มากมาย หากแต่ต่างกันในเรื่องการออกเสียง หรือสำเนียงของภาษา รวมไปถึงภาษาอีสานที่กล่าวไปข้างต้น คือ ภาษาที่มีรากศัพท์มาจากคำเดียวกันอาจออกเสียงต่างกันเล็กน้อยหรือใช้อักษรตัวหน้าต่างกัน เช่น ชาติ เป็น ชาต , ชูเชิด เป็น ชูเชิด, ร่ม เป็น ร่ม, ขวางกัน เป็น ขวงกัน เป็นต้น และนอกจากนี้ก็ยังมีความเสริมระหว่างคำหลักเพื่อให้ทำนองเพลงมีความสมบูรณ์และไพเราะแต่ไม่เน้นความหมายเช่นเดียวกันกับกลอนลำแรกก็มี เช่น ดอก น้อ เต๋อ ละกั๋ง เต๋อแนเต๋อ เต๋อละหน่วยเป็นต้น ที่เห็นพิเศษขึ้นก็คงเป็นคำว่า “ไทยแลนด์” ซึ่งทับศัพท์จากภาษาอังกฤษ (THAILAND) ซึ่งมีความหมายว่าประเทศไทยนั่นเอง

ภาษาอีสานที่พบในกลอนลำทางยาว ๓ ครองราชย์ 60 พรรษา

ภาษาอีสาน	ความหมาย
ทางล่อง	ทางยาว
ฮอด	ถึง,มาถึง
มีอนี้	วันนี้
พี่แล้ว	คนนี้เอง,ฉันเอง
หัวเง้า	จอมเกล้า.เหนือหัว

ฮ่อม	รุ่ม
อ้อยฮอย	ใช้เป็นคำสร้อยต่อจากคำว่าเหลือ หมายถึงเหลือมาก
อ้อยต้อย	ใช้เป็นคำสร้อยต่อจากคำว่าเหลือ หมายถึงเหลือมาก เหลือไปทั่ว
दन	นาน
खा	กล่าวขาน
हमिद	หมด
पुखुनव	ทุกคนทุกคน
ताग़दै	ทางไหน
हवकनैद	หวั่นไต่
ली	จะ
प्लेमंग	ปกคลุม
नंगमेओ	ครองราชย์,ดูแลบ้านเมือง
प चंग	ก็ไม่ เช่น ก็ไม่วุ่นวาย
गीयोन	ก็เพราะ
आव	ญาติพี่น้อง
गैนเกลोन	เกลื่อนกลาด ดาษดา

ในเรื่องของการใช้ถ้อยคำในในกลอนลำบทนี้ ก็เช่นเดียวกันกับกลอนลำบทแรก เนื่องจากเป็นกลอนลำที่กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ จึงจำเป็นต้องใช้ถ้อยคำที่เหมาะสม ถูกต้อง ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญมาก ส่วนถ้อยคำอื่นๆ ก็เป็นถ้อยคำที่คนทั่วไปคุ้นเคย และใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน ที่เห็นเด่นชัดขึ้นมาในกลอนลำบทนี้ ก็เห็นจะเป็นการใช้ถ้อยคำเพื่อให้เห็นภาพ ซึ่งเมื่อได้รับฟังแล้ว จะเกิดความซาบซึ้ง และรำลึกถึงเหตุการณ์ประทับใจจนมีอาจลืมเลือนได้ ยกตัวอย่างเช่น

เปรียบโพธิ์แก้ว สีโบหนาได้ทรงฮ่อม

ครองราชย์ 60 ปี ประชาชีชาวไทยก็หลังไหลล้นหลาม

ประชานพลล้านใส่เสื้อเหลืองเพียงอ้อยฮอย

มหาโพธิ์สมภาร องค์ในหลวงผู้โลกชา

จากที่ยกตัวอย่างไปจะเห็นได้ว่า เมื่อฟังแล้วก็จะเห็นภาพตามนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านพระบารมีที่ทั่วโลกกล่าวขาน เป็นเหมือนร่มโพธิ์ใหญ่ให้ชาวไทยได้อาศัยร่มเงา หรือเมื่อวันฉลองที่พระองค์ทรง

ครองราชย์ครบ 60 ปี ที่ผ่านมา ที่ประชาชนชาวไทยพร้อมเพรียงกันใส่เสื้อเหลือง เพื่อถวายพระพร ซึ่งถือเป็นปรากฏการณ์ครั้งสำคัญครั้งหนึ่ง ที่ชาวโลกและคนไทยเองยังจดจำมาถึงทุกวันนี้

ในด้านการใช้คำเสริม และการเล่นคำในกลอนลำบทนี้นั้น ก็คล้ายกันกับกลอนลำบทแรก แต่จะมีคำเสริมที่ยาวขึ้น เป็นคำที่ใช้ในการร้องหมอลำทั่วไปแต่ไม่มีความหมาย คือ เตื่อละกั๋ง และโอละหน้าย ส่วนการเล่นคำนั้นก็ มี ยกตัวอย่างเช่น

ประชาชนชาวไทยก็หลังไหลหลามลัน (เล่นอักษร)

พสกนิกรต่ำได้สืได้เพ็ง(ดอก)โพธิ์ศรี คือโพธิ์ตีไปหน้าได้แผ่มุ่งเหนือได้ (เล่นคำซ้ำ/คำคล้าย,ความหมายใกล้เคียงกัน)

บ้านก็ บ่ ชั่งเหลือง เมืองก็ บ่ ชั่งฮ้อน (เล่นคำซ้ำ/คำคล้าย,ความหมายใกล้เคียงกัน)

กลอนลำทางยาว ซาติ ศาสน์ กษัตริย์

(เกริ่น)

โอ้ย... อันนี้เพิ่นว่า ซาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

สามสถาบันนี้ข้าปวารการอันเลิศค่า

ขอเรียนเชิญชาวไพร่ฟ้าให้ชูคำ แมนชอยกัน(เด้อคุณยาย)..

(เดินกลอน)

อันนี้ว่าโอ้นอนางน้อง ธงสามสีมีสามริ้วสัญลักษณ์ปลิวอยู่แว่นแวง

มีสีขาวยี่แดงสีน้ำเงินท่อนั้น สยามมันอยู่ยง

ซาตินี้ บ่ ให้ฟังเหี้ยหล่นนั้นเสียหาย

ศาสนาอย่าทำลายให้อยู่ยืน(แมน)ยาวยั้ง

มีองค์พระมหากษัตริย์ตั้งสิจวังน้ำต่งเที่ยง โอ้...

บ่ เคยโหยงเหียงโหยงไยปุ้(ดอก)แผ่นทอง

ขอให้พวกพี่น้องเฮาชูเชิดสามสี

สามสถาบันนี้ให้เชิดชูฟูเฟื่อง

ขอให้เฮื่องเฮื่องก้องใสฮ้อง(ดอก)เฮื่องสูง

ทรงเจริญเลิศรุ่งอย่าร้างร้าง(ดอก)ร่วงโรย

อย่ามีเจ็บปวดไ้ย่บักปอดมีหนาม
สามสถาบันงามให้เลิศเลอลือก้อง

พากันสรรเสริญย่องให้ยอเยอเจ้ายิ่งยงเป็นมิ่งเมือง...
มีบ้านชวนเหง้า(ดอก)เฝ้าจอม
ชาติก็ให้ยกย่องไว้กระหม่อม(น้อ)จอมหัว(พูนแล้ว)
อย่าพากันเมาเมาวิบอญญให้มาพี

ไทยเรามีสามต้นโพธิ์ศรีสามงาม
นั่นคือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์อันเป็นแนวยึดมั่น ใจป็นหนึ่งเดียว
แมนว่าโลกสี่เขี้ยวเบี้ยวบูดเคี้ยวเป็นบิดกะต่าถอนในใจคนไทยคิดผู้ซดวงเดื่อหวงไว้
สามสถาบันให้ บ่ มีไผ่มาดูหมิ่นดวงชีวี เขาสี่สิ้นสามข้อให้เพินยัง

ชาติก็ให้อยู่ยังสี่ตั้งแผ่นให้เป็นฝา
ศาสนาмаวัดให้หมู่คนขมาน้อม
พระมหากษัตริย์พ้อม ให้ทรงจอมน้นเชื้อพ่อ
สามสถาบันเฮาให้พากันก้มกราบไหว้เชิดชูไว้ ให้อยู่ยาวนานบันลือ โอ้ย่นอ... ละนาง

เนื้อหาและความหมายของกลอนลำ

กลอนลำทางยาว ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ กล่าวถึงสามสถาบันหลักของประชาชน ที่ควรยึดถือเป็นหลัก ช่วยกันเชิดชู หนุนน้อม ให้ยืนยง ในกลอนลำนี้ก็ได้แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ตอนเช่นเดียวกัน คือ ตอนแรกเป็นบทเกริ่น ตอนกลางเป็นการเดินกลอนเพื่อบรรยายเนื้อหาของกลอนลำ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 บท และตอนปลายเป็นบทลา(ลง)

ความหมายของกลอนลำบทนี้ หมอลำ ป. ฉลาดน้อยได้ถ่ายทอดถึงสิ่งที่คนไทยควรที่จะรักษาไว้ นั่นก็คือ สามสถาบันหลัก ได้แก่ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ซึ่งเปรียบเสมือนกับกำแพงหรือด่านปราการขนาดใหญ่ ที่ช่วยปกป้องให้เรายังคงอยู่อย่างมีความสุข โดยกล่าวถึงธงชาติไทยที่มีสามสี ซึ่งแต่ละสีเป็นสัญลักษณ์แทนแต่ละสถาบัน สีแดงหมายถึงประเทศชาติ สีขาวหมายถึงศาสนา และสีน้ำเงินที่หมายถึงพระมหากษัตริย์ แต่ละสถาบันนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งสมควรแก่การทูลบำรุง และเชิดชูให้ยืนยง โดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่ถือเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยทั้งชาติ เปรียบ

เหมือนเสาหลักที่ไม่เคยเคยโอนเอียง อีกทั้งในบทร้องยังได้กล่าวถวายพระพรให้พระองค์ทรงพระเจริญ ปราศจากภัยอันตรายใดๆ มากมายกล้า และปรารถนาทุกสถาบันนั้นรุ่งเรือง โดยคนไทยทุกคนจะรวมใจ เป็นหนึ่งเดียวเทอดทูนบูชาไว้เหนือหัวโดยและหวงแหนบูชาไว้เท่าชีวิต

ภาษาและการใช้ถ้อยคำในบทประพันธ์

กลอนลำทางยาวกลอนลำทางยาว ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ มีรูปแบบในการใช้ภาษาอยู่สอง ลักษณะ คือ ภาษาไทยกลาง และภาษาอีสาน เช่นเดียวกับกลอนลำแรกและกลอนลำที่สอง แต่มีภาษา อีสานที่ใช้ในกลอนลำมากกว่าสองกลอนลำแรกอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะภาษาอีสานแท้ ซึ่งการแปล ความหมายนั้นค่อนข้างยาก หากเปรียบเทียบกับสองกลอนลำแรก หรือหากเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ด้าน ภาษาอีสานก็คงต้องศึกษาเพิ่มเติมอยู่พอสมควร ส่วนคำเสริมระหว่างคำหลักเพื่อให้ทำนองเพลงมี ความสมบูรณ์และไพเราะแต่ไม่เน้นความหมายเช่นเดียวกันกับกลอนลำบทแรกและกลอนลำบทที่สอง ก็ยังคงมีเช่นเดิม ยกตัวอย่างเช่น ได้อคุณยาย, ดอก, น้อ, ฟูนแล้ว, ได้อ

ภาษาอีสานที่พบในกลอนลำทางยาว ชาติ ศาสน์ กษัตริย์

ภาษาอีสาน	ความหมาย
เพิน	เขา, ท่าน
ซำ	เปรียบเสมือน
ชอย	ช่วย
ปลิวอยู่แวนแวง	ปลิวสไป
ท่อนั้น	เท่านั้น, แค่นั้น
ฟงเหี้ย	ตกหล่น
ลิจิรงน้ำตั่งเทียง	อยู่ยัง, ยืนยง
โหงยเจียงโหงยไปยง	โอนเอียง, งอนแง่น
เฮื่องเฮื่องก้อง	ดังก้อง
ไลฮ้อง	ผ่องใส
เฮื่องสูง	รุ่งเรือง
ปักปอด	ขวางหนาม, ทิ่มแทง
ยอยยอเจ้ายังยั้ง	ยกย่อง
ขวนเหง้า	ขวัญเกล้า
ลี	จะ

มาพี	มานี้
เขียวเปี้ยวบุดเปี้ยนบิดกะตำถอน	วุ่นวาย, สับสน, โกลาหล
ผู้ซูดวง	ใจทุกดวง
ไผ	ใคร

ในเรื่องของการใช้ถ้อยคำ, และการเล่นคำ เนื่องจากภาษาอีสานแทบทุกคำที่ใช้ในกลอนลำ บทนี้นั้นเป็นภาษาที่ไม่ค่อยได้ใช้ในชีวิตประจำวันมากนัก ผู้ฟังจึงไม่ค่อยคุ้นหู แต่ในคำแต่ละคำนั้นก็มีความสละสลวยในตัวของมันเอง เช่น

อย่ามีเจ็บปวดไ้ยัยปักปอดมีหนาม (เล่นอักษร, ความหมาย)

บ่ เคยโหยงเงียงโหยงโยยไปยปู (ดอก) แผ่นทอง (เล่นอักษร, พยัญชนะ/ความหมาย)

แมนว่าโลกสิเขียวเปี้ยวบุดเต๋อเปี้ยนบิดกะตำถอน (เล่นความหมาย, อักษร)

พากันสรรเสริญย่องให้ยอยอเจ้ายังยั้งเป็นมิ่งเมือง... (เล่นอักษร)

การนำภาษาเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องของบทเพลงนั้นเป็นเรื่องยาก ผู้แต่งต้องมีความสามารถรอบรู้ในหลายด้าน ใช้ประสบการณ์เรียบเรียงขึ้นมาเป็นบทเพลง รวมไปถึงจนถึงตัวผู้ร้องเองซึ่งต้องถ่ายทอดออกมาอย่างชัดเจน โดยตีความหมายของเพลงให้ได้ สื่ออารมณ์ไปถึงผู้ฟังให้เห็นภาพและคล้อยตามไปกับความหมายของบทเพลงนั้นๆ อย่างซาบซึ้งใจ

3.3 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการร้องหมอลำ “ทำนองเมืองอุบล

3.3.1 ขนบธรรมเนียมในการแสดง

จากการศึกษาพบว่าขนบธรรมเนียมในการแสดงของหมอลำทั่ว โดยทั่วไปนั้นก่อนที่จะทำการแสดงทุกครั้งจะต้องมีพิธีไหว้ครูก่อนทำการแสดงเพื่อเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ตน หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เป็นหมอลำผู้เคารพศรัทธาในการขับร้องหมอลำ เพราะฉะนั้นแล้วจึงไม่ลืมที่จะสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และรำลึกถึงคุณครูบาอาจารย์อยู่เสมอถึงแม้ว่าในโลกยุคปัจจุบันจะเต็มไปด้วยความเร่งรีบ แต่อย่างน้อยก่อนทำการแสดง หมอลำ ป.ฉลาดน้อยก็จะจุดธูปเทียนระลึกถึงคุณบิดามารดาและครูบาอาจารย์ตลอดจนบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้อำนวยอวยพรให้ตนทำการแสดงได้อย่างราบรื่นไร้อุปสรรคต่างๆ มารบกวน ซึ่งหากเปรียบเทียบกับศิลปินท่านอื่นๆ อาจจะแตกต่างกัน โดยบางท่านอาจจะต้องมีบทไหว้ครูหรือมีของที่ใช้ในหารเช่น ไหว้ทุกครั้งไป แต่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เลือกที่จะระลึกถึงโดยคิดอยู่เสมอว่า หากตนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และครูบาอาจารย์ย่อมที่จะคุ้มครอง

แต่ใช้ว่าหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะไม่เคยทำพิธีการไหว้ครูอย่างเป็นเรื่องเป็นราว เพราะจากการบอกเล่านี้ได้ความว่า ในปีหนึ่ง ๆ ที่บ้านของตนก็จะมีพิธีไหว้ครูโดยทำพิธีเล็ก ๆ และจัดขึ้นอย่างเรียบง่ายมีศิลปินคนอื่น ๆ ในคณะและญาติพี่น้องเข้าร่วมพิธี มีของเซ่นไหว้เป็นของที่ใช้นางามงคลทั่วไป เช่น หัวหมู ปลาช่อนหนึ่ง เปิดต้ม ไก่ต้ม ไข่ ฯลฯ ส่วนของหวานก็จะเป็นขนมต่าง ๆ เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ข้าวต้มมัดและผลไม้ตามฤดูกาลต่าง ๆ โดยหมอลำ ป.ฉลาดน้อย มีแนวคิดที่ว่า หากทำด้วยใจศรัทธา ถึงจะมีของ มากหรือน้อย ครบหรือไม่ครบ ความสุขและสิริมงคลก็เกิดขึ้นที่จิตใจ และนอกจากนี้หากหน่วยงาน,สถานที่ใดหรือเพื่อนศิลปินคนไหนจัดพิธีไหว้ครูก็จะไปร่วมพิธีอยู่เสมอมิได้ขาด ทั้งนี้เพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองที่สำคัญคือเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ ทำให้ผู้แสดงมีความเชื่อมั่นว่าคาถาอาคมที่ครูครอบให้หรือเป่ากระหม่อมให้เมื่อครั้งฝากตัวเป็นศิษย์จะช่วยให้จดจำกลอนลำได้ดี มีคนรัก คนเมตตา เวลาลำเสียงจะดีไม่มีตกและสามารถโต้ตอบกลอนลำกับหมอลำอีกฝ่ายได้โดยไม่ติดขัด ควรถือปฏิบัติอยู่เสมอ

ส่วนขนบธรรมเนียมในการรับผู้ที่ต้องการจะมาเรียนลำด้วยนั้น หมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะต้องให้ผู้ที่มาฝากตัวเป็นศิษย์นั้นทำพิธีไหว้ครู หรือที่เรียกว่า “ยกกายอ้อ” ก่อนที่จะเริ่มเรียนลำซึ่งการ “ยกกายอ้อ” นี้ ตนก็ได้ถือปฏิบัติตั้งแต่เริ่มเรียนลำกับครูคนแรก เครื่องบูชาครูประกอบด้วย

1. ใบตองเย็บเป็นกรวย 5 กรวย
2. ดอกไม้ 5 คู่ ถ้าจะให้ดีควรใช้ดอกไม้สีขาว แต่ถ้าหากไม่มีก็อนุโลมให้ใช้ดอกอะไรก็ได้ ยกเว้นดอกกลิ่นทม (หรือสมัยนี้เรียกอีกอย่างว่าดอกลีลาวดี) เพราะชื่อไม่เป็นมงคล
3. เทียนขนาดเล็ก 5 คู่ (10 เล่ม) นำใส่ไว้ในกรวย
4. ฐูป 1 ห่อเล็ก
5. ผ้าขาว 1 ผืน
6. ไข่ไก่ต้มสุก 1 ฟอง หรือใช้ข้าวเหนียวปั้นเป็นลูกกลมๆแทนก็ได้
7. เหล้าขาว 1 ขวด
8. เงินค่าคาย 12 บาท

เครื่องบูชา นั้นทางลูกศิษย์ต้องตระเตรียมมาเอง เมื่อเสร็จสิ้นพิธีก็จะนำดอกไม้ ฐูป เทียนไปบูชาพระ ส่วนผ้าขาวจะมอบคืนให้ศิษย์กลับไปบูชา ไข่ไก่และเหล้าขาวนั้นผู้ใดจะนำไปทานก็ได้ ยกเว้นตัวของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ส่วนเงินค่าคายก็จะรวบรวมไว้เพื่อนำไปทำบุญ

3.3.2 การแต่งกาย

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เป็นผู้ที่แต่งกายได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะเป็นอย่างดี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันตามยุคสมัยของเสื้อผ้าซึ่งพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แม้ตามหลักความเป็นจริงแล้วผู้ชายนั้นจะไม่ยุ่งยากกับเรื่องเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเท่ากับผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นวงการใดก็ตาม แต่ในการร้องหมอลำนั้นก็ต้องพิถีพิถันพอสมควรโดยการแต่งกายของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยนั้นก็จะแต่งกายให้เหมาะสมกับงานต่าง ๆ และสถานที่ ๆ ไปทำการแสดง ดังนี้

1. งานมงคล เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช ฯลฯ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ก็มักจะแต่งกายด้วยชุดผ้าไหมสีสดใสต่าง ๆ เช่น สีเขียว สีแดง สีทอง เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นชุดผ้าไหมแขนสั้น หรืออาจสวมเสื้อสูทแขนยาวทับด้านนอก หากเป็นงานที่เป็นทางการมากก็จะสวมสูทฝรั่ง เสื้อเชิ้ตแขนยาวสีสดใสต่าง ๆ และผูกเนคไท

ภาพประกอบ 5 การแต่งกายของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

ภาพประกอบ 6 เสื้อผ้าไหม ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

2. งานอวมงคล เช่น งานศพ งานบรรจุศพ หากเป็นวันที่อากาศร้อน หมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะสวมชุดซาฟารีสีดำ หากอากาศไม่ร้อนนักก็จะสวมเสื้อผ้าไหมแขนสั้นหรือแขนยาว แต่หากเป็นงานพระราชทานเพลิงศพก็จะสวมเสื้อฝรั่งอาจสวมทับเสื้อผ้าไหมแขนสั้นสีดำหรือเสื้อเชิ้ตแขนยาวสีขาวหรือสีดำและผูกเนคไท และยังมีอีกงานที่เป็นวัฒนธรรมแถบภาคอีสาน เจ้าภาพมักจะให้ หมอลำมาร้องหมอลำเพื่ออยู่เป็นเพื่อนผู้ตายเรียกว่า “งานเฮือนดี” หากเป็นงานประเภทนี้หมอลำจะไม่สวมชุดขาวหรือดำแต่จะใช้เสื้อผ้าสีสดใสทั่วไปเพราะมีความเชื่อว่าผู้ตายไม่อยากให้บรรดาญาติพี่น้องเศร้าโศกเสียใจ

ภาพประกอบ 7 การแต่งกายในงานอวมงคลของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

3. งานแสดงประเพณีลำเรื่องต่อกลอน การแสดงประเพณีนี้เป็นการแสดงอย่างเป็นเรื่องราวเหมือนกับการแสดงละครหรือลิเก ดังนั้นเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายก็จะสอดคล้องกับเรื่องราวนั้น ๆ ยกตัวอย่างเช่น หากแสดงเรื่องเปาบุ้นจิ้น ก็ต้องใส่ชุดแบบจีนแต่งหน้าตาให้ดำเหมือนเปาบุ้นจิ้น หรือหากแสดงเรื่องคู่กรรมก็ต้องแต่งกายเป็นโกโบริ พระเอกตามท้องเรื่องซึ่งเป็นทหารญี่ปุ่น เป็นต้น

ภาพประกอบ 8 การแต่งกายชุดนายพรานในการแสดงลำเรื่องต่อกลอน

ภาพประกอบ 9 การแต่งกายชุดเงาะป่าในการแสดงลำเรื่องต่อกลอน

ส่วนการแต่งกายเมื่อต้องไปเป็นวิทยากร เป็นอาจารย์พิเศษตามมหาวิทยาลัย ต่าง ๆ หรืองานอื่น ๆ ตามแต่ที่ได้รับเชิญ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ก็จะแต่งกายสุภาพแต่โดยมากแล้วก็มักจะเป็นสูทผ้าไหมแขนสั้นสีต่าง ๆ และกางเกงขายาวสีดำเป็นหลัก แต่เมื่ออยู่บ้านก็จะแต่งตัวแบบสบาย ๆ เพราะถือว่าเป็นเวลาส่วนตัวในการพักผ่อน

ภาพประกอบ 10 การแต่งกายเมื่ออยู่บ้านของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

3.3.3 ลีลาท่าทางที่ใช้ประกอบการแสดง

ลีลาท่าทางที่ใช้ประกอบการแสดงหมอลำในที่นี้หมายถึงลักษณะท่าทางการฟ้อนประกอบการลำหรือเรียกกันอีกอย่างว่า “วาดฟ้อน” วาดฟ้อนของหมอลำจะแบ่งตามพื้นที่หรือเขตของจังหวัด ได้แก่ วาดฟ้อนอุบล วาดฟ้อนขอนแก่น วาดฟ้อนกาฬสินธุ์ เป็นต้น จากการศึกษา (วันเพ็ญแสงพันธ์. 2545 : 75) พบว่าการฟ้อนของหมอลำกลอนตามรูปแบบวาดฟ้อนอุบล มี 2 ลักษณะ คือ

1. ท่าฟ้อนเกี่ยว หรือท่าฟ้อนแม่บท การลำกลอนต้องมีการฟ้อนเกี่ยวเป็นท่าแม่บทของศิลปะการฟ้อนที่มีมาคู่ชาวอีสานตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ท่าฟ้อนมักแสดงออกถึงการเล่นหัวหยอกล้อ เกี่ยวพาราสี ซึ่งดีชิงเด่นเพื่อชัยชนะของกันและกัน ท่าฟ้อนที่หมอลำกลอนทุกคนจะขาดไม่ได้คือท่าฟ้อนบูชาครูบาอาจารย์ของตน สิ่งสำคัญที่เป็นความปรารถนาของหมอลำทุกคนคือความประทับใจ ความสนุกสนาน ความรื่นเริงบันเทิงใจ ความสุข ความพึงพอใจของผู้ชม ศิลปะการแสดง

ด้านवादพ่อนของหมอลำกลอนที่เรียกว่าพ่อนเกี้ยว หรือท่าพ่อนแม่บทนั้นเป็นท่าพ่อนที่ทุกคนปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หมอลำกลอนยึดหลักเป็นแนวเดียวกันจะแตกต่างกันบ้างที่ลีลาท่าทางการพ่อนและปฏิภาณไหวพริบ ท่าพ่อนเกี้ยวมีทั้งหมด 7 ท่าคือ ท่าพ่อนเกี้ยวภาคเกี้ยวเกล้า ท่าพ่อนเกี้ยวธรรมดา ท่าพ่อนเกี้ยวสาละวันเตี้ยลง ท่าพ่อนเกี้ยวจกและปิดป้อง (เกี้ยวจกสำหรับหมอลำชายเกี้ยวปิดป้องสำหรับหมอลำหญิง) ท่าพ่อนเกี้ยวไล่ครูป (สำหรับหมอลำชาย) ท่าพ่อนเกี้ยวม้วนมือ และท่าพ่อนเกี้ยวกำมือ

2. ท่าพ่อนอิสระ เป็นการพ่อนประกอบกลอนลำที่หมอลำแต่ละคนประดิษฐ์ขึ้นมาเอง ส่วนมาจะพ่อนเลียนแบบคน สัตว์และธรรมชาติ ซึ่งจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาของกลอนลำ สามารถสื่อความหมายให้ผู้ชมทราบได้ว่าหมายถึงอะไร หมอลำแต่ละคนจะมีลีลาแตกต่างกันไปแล้วแต่กระบวนการท่าที่จะคิดค้นได้

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เป็นหมอลำที่อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีจึงได้รับการถ่ายทอดवादพ่อนในแบบอุบล แต่โดยส่วนใหญ่การลำทางยาวนั้นจะไม่ค่อยมีवादพ่อนเข้ามาเกี่ยวข้อหรือหากมีก็จะเป็นवादพ่อนแบบอิสระ จะได้ใช้वादพ่อนเกี้ยวก็ต่อเมื่อแสดงหมอลำกลอน คู่กับหมอลำหญิงท่านอื่นๆซึ่งการพ่อนจะเน้นที่ฝ่ายหญิงมากกว่า ส่วนการพ่อนในการแสดงลำเรื่องต่อกลอนต่างๆก็จะใช้वादพ่อนแบบอิสระแสดงท่าทางตามคำพูด คล้ายกับการแสดงโขนหรือลิเกของภาคกลาง

3.3.4 ด้านความเชื่อ

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย มีสิ่งที่นับถือคือ “พระพิฆเนศ” ซึ่งได้มาจากอาจารย์ที่เคารพนับถือซึ่งเป็นผู้ทำนายทายทักว่า หมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะได้เป็นศิลปินแห่งชาติและได้ให้พระพิฆเนศองค์นี้มาบูชา ในตอนแรกนั้นหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ก็ไม่เชื่อ เนื่องจากตนอายุยังน้อยประกอบกับเคยส่งผลงานไปเพื่อขอรับศิลปินแห่งชาติมาหลายรอบแล้วแต่เรื่องก็ยังเงียบ ตนจึงไม่ได้หวังอะไรมากมาย จนกระทั่งในปีที่ได้รับพระพิฆเนศมานั้นก็ได้รับเลือกให้เป็นศิลปินแห่งชาติ อีกทั้งยังมียานแสดงหลังไหลมาอย่างไม่ขาดสาย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจึงได้เคารพบูชาพระพิฆเนศเป็นอย่างมาก เมื่อไรที่งานแสดงขาดหายก็จะไปขอพรจากท่าน และเป็นเรื่องอัศจรรย์ที่ในวันนั้นจะมียานเข้ามาทันใด เมื่อเป็นดังนี้แล้ว หมอลำ ป.ฉลาดน้อยจึงไม่ลืมที่จะนำเงินที่ได้มาจากการแสดงทุกครั้งแบ่งไว้ส่วนหนึ่งเพื่อทำบุญ ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคให้หน่วยงานหรือการกุศลต่างๆที่ได้รับการร้องขอมา เพราะเชื่อว่าผลบุญนั้นจะทำให้มียานแสดงต่อเนื่อง และเจริญรุ่งเรือง ในเรื่องของการทำบุญและการช่วยเหลือสังคมนี้ เป็นเรื่องที่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เน้นหนักเป็นอย่างยิ่ง หากได้พูดคุยกับคนที่รู้จักคุ้นเคยกับหมอลำผู้นี้ ก็จะได้รับปณิธานเช่นเดียวกันทุกคน ว่าหมอลำ ป.ฉลาดน้อยเป็นผู้ที่มีจิตใจเป็นกุศลช่วยเหลือผู้คนผู้ที่ยากกว่าและปฏิบัติตัวอยู่ในศีลธรรมอันดีมาโดยตลอด

ส่วนเรื่องของอาหารการกินหรือของเสถงนั้นไม่มี แต่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะไม่กินเหล้าและสูบบุหรี่ โดยกล่าวว่าสิ่งเหล่านี้นอกจากจะส่งผลด้านสุขภาพของเสถงแล้ว ยังส่งผลต่อเรื่องครอบครัวและรายจ่ายด้วย อีกเรื่องที่หมอลำ ป.ฉลาดน้อยเชื่อก็คือ การไม่พูดจาหยาบคายเพราะถือว่าเป็นสิ่งอัปมงคลแก่ชีวิต

3.3.5 การรับงานแสดง

การรับงานแสดงของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยนั้น ส่วนมากแล้วทางเจ้าภาพจะมาหาถึงที่บ้านหรืออาจจะโทรศัพท์มาคุย โดยนัดหมายวันที่ต้องการให้ตนไปแสดงมา แล้วหมอลำ ป.ฉลาดน้อยก็จะตรวจสอบในสมุดคิดว่าว่างหรือไม่ หากว่างก็จะคุยกันต่อเรื่องสถานที่ที่จะให้ไปแสดง ประเภทของงาน และเจ้าภาพอยากได้ลำประเภทใด ซึ่งโดยมากแล้วมักจะเป็นลำกลอนตามแบบที่ หมอลำ ป.ฉลาดน้อยถนัด และจะเดินทางไปทำการแสดงเอง ส่วนเรื่องค่าใช้จ่ายหรือค่าจ้างนั้นหมอลำ ป.ฉลาดน้อยจะไม่เคยเรียกร้องก่อน และจะให้เจ้าภาพจัดแจงมาเอง มีบ้างบางครั้งที่ยารับที่ได้มานั้นไม่สัมพันธ์กับรายจ่าย เพราะต้องจ่ายค่าน้ำมันรถยนต์และค่าหมอแคน แต่ก็ไม่ได้เรียกร้องเพิ่ม เจ้าภาพส่วนใหญ่ก็จะพอทราบมาจากเพื่อนบ้านหรือญาติคนอื่นๆว่าเคยจ้างไปเท่าใด ก็จะจ่ายค่าจ้างมาให้ในราคาใกล้เคียงกัน ส่วนงานไหนที่เจ้าภาพไม่ค่อยมีทุนทรัพย์ เช่นชาวบ้านที่ญาติพี่น้องเสียชีวิตแต่ก่อนที่จะเสียชีวิตได้สั่งเสียไว้ว่า ให้พาหมอลำ ป.ฉลาดน้อยมาลำในงานศพของตน เมื่อมีผู้มาขอความช่วยเหลือ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ก็จะไปทำการแสดงให้โดยไม่คิดอาบิสสินจ้างใดๆ หากไม่ติดธุระอื่นใดหรือเป็นวันที่ไม่มีผู้ใดมานัดให้ไปทำการแสดงอยู่ก่อนหน้าแล้ว

หากเป็นการจ้างเพื่อการค้า เช่นบันทึกแผ่นเสียงหรือVCDของค่ายเพลงต่างๆนั้น ทาง ค่ายเพลงก็จะกำหนดค่าจ้างมาก่อนตามมาตรฐานที่ทางค่ายตั้งไว้ ซึ่งหมอลำ ป.ฉลาดน้อยนั้นสามารถพิจารณาได้ว่าสมน้ำสมเนื้อหรือไม่ก่อนที่จะรับงานการแสดง แต่เรื่องเงินทองนั้นไม่ได้เป็นเรื่องใหญ่สำหรับหมอลำ ป.ฉลาดน้อย เพราะมีใจรักในการร้องหมอลำและอยากจะเผยแพร่และสืบทอดเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และถือว่าการไปแสดงตามสถานที่ต่างๆนั้น เท่ากับเป็นการอนุรักษ์และทำให้ผู้คนรู้จักหมอลำมากขึ้นอีกทาง

ภาพประกอบ 11 ตัวอย่างผลงานการแสดงที่ผลิตออกมาเพื่อจำหน่ายในรูปแบบของ VCD

ภาพประกอบ 12 ตัวอย่างผลงานการลำที่ผลิตออกมาเพื่อจำหน่ายในรูปแบบของ CD

ภาพประกอบ 13 ตัวอย่างผลงานการลำที่ผลิตออกมาเพื่อจำหน่ายในรูปแบบของเทปคาสเส็ต

ส่วนงานที่ได้รับการร้องขอมาจากทางราชการเช่น การได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรพิเศษ การไปร้องหมอลำ ณ องค์กรต่างๆ ยกตัวอย่างเช่นเรื่องโรคฉี่หนู ไข้หวัดนก การไม่กินปลาดิบ หรือการได้รับเชิญไปเป็นอาจารย์พิเศษถ่ายทอดวิธีการร้องหมอลำให้กับนักเรียนนักศึกษา งานประเภทนี้มักจะไม่มียearsค่าจ้าง จะมีบ้างก็เป็นน้ำใจเล็กๆน้อยๆจากทางหน่วยงาน ซึ่งในกรณีนี้หมอลำ ป.ฉลาดน้อยเต็มใจที่จะช่วยเหลือหน่วยงานราชการอย่างเต็มที่ แต่เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจแล้วก็จะให้ทางเจ้าหน้าที่ออกเป็นเอกสารหรือเกียรติบัตรรับรองให้ เพื่อที่จะได้เก็บไว้ในแฟ้มผลงาน ซึ่งรวบรวมไว้เพื่อความภาคภูมิใจและถือเป็นเกียรติยศของตนเองและครอบครัวด้วย

ภาพประกอบ 14 ตัวอย่างเกียรติบัตรที่ทางหน่วยงานมอบให้แก่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย

ภาพประกอบ 15 หน่วยงานราชการมอบเกียรติบัตรให้แก่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม ณ จังหวัดอุบลราชธานี โดยการรวบรวมข้อมูลนั้นได้ศึกษาข้อมูลตามวิธีการทางหลักมานุษยวิทยา ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเทคนิคการร้อง “หมอลำ” ของ ป.ฉลาดน้อย
2. เพื่อศึกษาทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” ของ ป.ฉลาดน้อย

2. ความสำคัญของการค้นคว้าวิจัย

นายฉลาด ส่งเสริม หรือ ป.ฉลาดน้อย เป็นหมอลำ ที่มีความโดดเด่นเป็นที่รู้จักในด้านน้ำเสียงที่กังกังวานแจ่มใสเป็นผู้คิดค้นกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” เป็นการร้องที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และจากความสามารถที่หลากหลาย ป.ฉลาดน้อย จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ในปีพุทธศักราช 2548 ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจซึ่งผู้วิจัยคาดว่าจะสามารถนำความรู้จากการศึกษามาเผยแพร่เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาในขั้นต่อไป

3. วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์บุคคล จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมได้มาศึกษา จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ เรียบเรียงข้อมูล นำเสนอรายงานผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ชีวิตประวัติ

4.1.1 ประวัติส่วนตัว

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เดิมชื่อ นายฉลาด ส่งเสริม ภูมิลำเนาเดิมเป็นชาวจังหวัดอุบลราชธานี เป็นผู้ชื่นชอบการร้องรำทำเพลงมาตั้งแต่ยังเด็ก บิดาจึงได้นำไปฝากตัวเป็นศิษย์กับคณะหมอลำ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ในน้ำเสียงจึงมีโอกาสดำเนินการการแสดงจนสามารถตั้งคณะเป็นของตนเองได้และมีชื่อเสียงโด่งดังเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป นอกจากนี้ยังมีผลงานที่

สร้างชื่อเสียงอีกมากมายทั้งในรูปแบบของการแสดงและบันทึกแผ่นเสียง และได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(หมอลำ) พุทธศักราช 2548

4.1.2 ประสบการณ์ความภูมิใจในชีวิต

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ได้อุทิศตนเพื่อสังคม โดยได้เข้าร่วมงานต่างๆ ที่เป็นการใช้อาชีพหมอลำเป็นสื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคม ซึ่งถือเป็นความภาคภูมิใจในชีวิต ถึงแม้จะมีงานแสดงเข้าคิวรออยู่ก็ตาม หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ก็ยังสละเวลาและรายได้ที่ควรได้รับ เพื่อมาร่วมงาน เพราะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ ถึงแม้ตนจะเป็นจุดเล็กๆ ในสังคมแต่ก็ไม่ควรนิ่งเฉย หากมีเรื่องใดที่ไม่เก็นกำลังความสามารถก็จะช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถ ส่วนผลที่ได้รับ นั่นก็คือความสุขใจที่มาก่อนอามิสสินจ้างหรือรางวัลเกียรติคุณใดๆ

4.1.3 บทบาทในการทำคุณประโยชน์เพื่อสังคม

ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรต่างๆ มากมายและเป็นศิลปินในฐานะผู้ที่อุทิศตนเพื่อสังคมตามงานต่างๆ ทั้งในงานราชการและงานทั่วไปของชุมชน

4.1.4 รางวัลและเกียรติคุณที่ได้รับ

ได้รับรางวัลอันทรงเกียรติและมีคุณค่ามากมาย ซึ่งรางวัลที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตคือได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) พุทธศักราช 2548

4.2 เทคนิคการร้อง “หมอลำ” ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

4.2.1 เทคนิคที่ใช้ในการโอะและการเกริ่น

กลอนลำทางยาวทั้ง 3 กลอนลำของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยนั้นเริ่มต้นด้วยคำว่า โอะ... เพื่อเป็นการเรียกเสียงของตนเองและยังเป็นการเทียบเสียงของหมอลำให้ตรงกับเสียงแคน และเป็นการแสดงความสามารถในการใช้เสียง กระตุ้นให้ผู้ชมได้เตรียมตัวรับชมรับฟัง รวมไปถึงการใช้ลมหายใจยาวในการเอื้อน ซึ่งหมอลำแต่ละคนจะมีความสามารถแตกต่างกันไปตามประสบการณ์และพรสวรรค์

การโอะ... ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยจะมีความพิเศษคือ ตอนขึ้นต้นนั้นจะโอะสั้น ๆ และจะโอะ...ยาวลงท้ายอีกครั้งโดยเน้นลีลาในการใช้ลูกคอในการเอื้อนที่มีความพิสดารไพเราะน่าฟังเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากมีพรสวรรค์และความสามารถที่เปี่ยมล้น หมอลำ ป.ฉลาดน้อย จึงโอะได้ยาวกว่าหมอลำคนอื่น ๆ อีกทั้งเพื่อเป็นการแสดงความสามารถในการใช้เสียงโดยความยาวและจังหวะ

ในการโอ... ไม่ตายตัว จะยืดหรือหดก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ซึ่งเป็นเทคนิคของหมอลำแต่ละคนที่มีไม่เหมือนกัน ส่วนการเกริ่นนั้น หมอลำ ป.ฉลาดน้อย สามารถเลือกเฟ้นคำในการประพันธ์ได้อย่างดีเยี่ยมมีความเหมาะสมกับเนื้อหา รวมไปถึงการเพิ่มกลอนเฐื่อนเข้ามาอีก 2 วรรค ซึ่งมากกว่าโครงสร้างที่กำหนดไว้ แสดงถึงความสามารถทั้งด้านการประพันธ์และการร้อง

4.2.2 เทคนิคการเอื้อนและการใช้ลูกคอ

การเอื้อนของการร้องหมอลำจะมีความแตกต่างจากการเอื้อนของการขับร้องเพลงไทย การเอื้อนทุกครั้งจะมีการใช้เทคนิคลูกคอเข้ามาประกอบการเอื้อนเพื่อความไพเราะของทำนองเพลง หรือทำนองกลอนลำ การเอื้อนจึงถือได้ว่าผู้ขับร้องจะต้องมีความสามารถที่ถือได้ว่าเป็นเทคนิคเฉพาะของแต่ละบุคคล

เทคนิคการเอื้อนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะมีเทคนิคที่ถือว่าค่อนข้างแตกต่างจากหมอลำท่านอื่น กล่าวคือ การเอื้อนของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะเอื้อนเสียงที่ความละเอียด มีการใช้ลูกคอที่มีความเคลื่อนไหวแบบถี่ๆ ติดต่อกัน มีการเอื้อนเสียงติดต่อกับทำนองร้องของเพลงที่มีความเชื่อมต่อกันอย่างลงตัว ไม่มีการสะดุดหรือการเว้นวรรคระหว่างการเอื้อนกับคำร้อง ถือเป็นความสามารถการใช้ลมหายใจได้อย่างถูกต้องและมีความสมดุลกับน้ำเสียง

เทคนิคการเอื้อนเสียงของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยจะมีเทคนิคสำคัญคือ การเอื้อนโดยใช้เสียง “อ” เป็นหลัก การเอื้อนของหมอลำโดยทั่วไปจะมีวิธีการเอื้อนที่ใช้เสียงที่หลากหลายเทคนิคของแต่ละท่านจะไม่เหมือนกัน บางท่านจะมีการเอื้อนเสียงที่ใช้เสียง “ฮ” หรือเสียง “ห” เข้ามาแทรกในวรรคเพลง แต่สำหรับหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะใช้เสียง “อ” เป็นหลัก

4.2.3 เทคนิคการปิดเสียง

การปิดเสียงของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะมีวิธีการปิดเสียงในตอนท้ายของวรรคเพลง ซึ่งการปิดเสียงคือ การร้องเนื้อเพลงเสียงสุดท้ายและปิดเสียงร้องให้สูงขึ้น

ลักษณะของการปิดเสียงจะมีวิธีการร้องแบบปิดเสียงในเสียงสุดท้าย โดยการเน้นคำร้องพยางค์สุดท้าย เพื่อให้คำร้องเด่นชัดขึ้น ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะปรากฏตามวรรคเพลง แต่การปิดเสียงของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะร้องปิดเสียงในบางวรรคเท่านั้น โดยเฉพาะกลอนลำวรรคท้ายของแต่ละบทกลอน

นอกจากจะมีการปิดเสียงในวรรคเพลงของคำร้องแล้ว เทคนิคการปิดเสียงของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ยังมีการร้องปิดเสียงในการเน้นการเอื้อนเสียงสุดท้ายอีกด้วย เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงการร้องเพลงที่แสดงถึงอิสระและความสามารถส่วนบุคคล ถือเป็นการร้องที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยอีกประการ

4.3 ศึกษาทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

กลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” นั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว จึงต้องทำความเข้าใจกับองค์ประกอบเหล่านี้เสียก่อนเพื่อให้การศึกษาจะได้มีความสมบูรณ์แบบมากยิ่งขึ้น

4.3.1 ลักษณะโดยทั่วไปของทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

ลักษณะเด่นอีกอย่างของทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” นั้นคือบทเกริ่นของกลอนลำที่มักจะขึ้นต้นด้วยการร้องหาธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ

กลอนลำทางยาว “ทำนองเมืองอุบล” นั้น จะประกอบไปด้วยส่วนหลัก 3 ส่วน ได้แก่ บทนำบางที่เรียกว่าบทเกริ่นหรือบทโอ่ บทกลาง(เนื้อหา)และบทลา การเกริ่นในบทนำนั้นมักจะใช้กลอนร่ายการแต่งไม่จำกัดจำนวนวรรคโดยมาวรรคหนึ่งมี 3-6 คำ หรืออาจมากกว่านั้น คำสุดท้ายของวรรคหน้า สัมผัสกับคำต้น ๆ ของวรรคหลังไม่มีการกำหนดหรือบังคับการใช้วรรณยุกต์ แต่ส่วนมากคำสุดท้ายจะเป็นเสียงวรรณยุกต์โท(หรือเสียงใกล้เคียงในการออกเสียงของภาษาอีสาน)ขึ้นต้นและลงท้ายด้วยการโอ่เพื่อแสดงความสามารถในการร้อง การโอ่ในช่วงท้ายของวรรคจะลงท้ายด้วยบทลงที่แสดงให้รู้ว่าจบเพื่อส่งต่อการลำบทกลางต่อไป

4.3.2 บทประพันธ์ที่ใช้ในกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล”

ทำนองเมืองอุบลจะมีอยู่สองลักษณะเด่นด้วยกัน ลักษณะแรกเกิดจากการนำคำที่มีเสียงสูงต่ำตามเสียงวรรณยุกต์ กลุ่มอักษรสูง กลาง และต่ำ อักษรคำเป็นคำตายมาใช้หลักการนี้จึงทำให้ความงามของน้ำเสียง (โดยยึดการออกเสียงในภาษาอีสานเป็นหลัก) ส่วนลักษณะที่สองเกิดจากการสัมผัสในวรรคและระหว่างบาทและบท มีลักษณะคล้ายกันกับบทร้อยกรองไทยโดยใช้หลักการคำสัมผัส กลอนลำทางสั้นหรือลำทางยาวแบบใดก็ตามก็มีลักษณะสัมผัสตามชนิดของกาพย์ทุกชนิด คือ ต้องใช้สัมผัสในคำที่ 1 ที่ 3 ที่ 5 ตามเดิม หลีกเลียงไม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันอาจจะไม่กำหนดจำนวนพยางค์ที่ตายตัวเพราะการเสริมคำร้องนั้นถือเป็นลักษณะเฉพาะตัวของหมอลำแต่ละคนและไม่ถือเป็นความผิดทางด้านฉันทลักษณ์ แต่ประการใด

4.3.3 วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการร้องหมอลำ “ทำนองเมืองอุบล”

(1). ขนบธรรมเนียมในการแสดง

จากการศึกษาพบว่าขนบธรรมเนียมในการแสดงของหมอลำทั่ว โดยทั่วไปนั้น ก่อนที่จะทำการแสดงทุกครั้งจะต้องมีพิธีไหว้ครูก่อนทำการแสดงเพื่อเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และแสดงความเคารพต่อครูบาอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ตน หมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะจุดธูปเทียนระลึกถึงคุณบิดามารดาและครูบาอาจารย์ตลอดจนบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้อำนวยอวยพรให้ตนทำการแสดงได้อย่างราบรื่นไร้อุปสรรคต่างๆมารบกวน ซึ่งหากเปรียบเทียบกับศิลปิน

ท่านอื่นๆอาจจะแตกต่างกัน โดยบางท่านอาจจะต้องมีบทไหว้ครูหรือมีของที่ใช้ในการเซ่นไหว้ทุกครั้งไป แต่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เลือกว่าจะระลึกถึงโดยคิดอยู่เสมอว่า หากตนปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และครูบาอาจารย์ย่อมที่จะคุ้มครอง

(2). การแต่งกาย

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เป็นผู้ที่แต่งกายได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะเป็นอย่างยิ่ง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันตามยุคสมัยของเสื้อผ้าซึ่งพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง แม้ตามหลักความเป็นจริงแล้วผู้ชายนั่นจะไม่ยุ่งยากกับเรื่องเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเท่ากับผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นวงการใดก็ตาม แต่ในการร้องหมอลำนั่นก็ต้องพิถีพิถันพอสมควรโดยการแต่งกายของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยนั้นก็จะแต่งกายให้เหมาะสมกับงานต่าง ๆ และสถานที่ ๆ ไปทำการแสดง

ส่วนการแต่งกายเมื่อต้องไปเป็นวิทยากร เป็นอาจารย์พิเศษตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ หรืองานอื่น ๆ ตามแต่ที่ได้รับเชิญ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ก็จะแต่งกายสุภาพ แต่โดยมากมักจะเป็นสูทผ้าไหมแขนสั้นสีต่าง ๆ และกางเกงขายาวสีดำเป็นหลัก

(3). ลีลาท่าทางที่ใช้ประกอบการแสดง

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เป็นหมอลำที่อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีจึงได้รับการถ่ายทอดवादฟ้อนในแบบอุบล แต่โดยส่วนใหญ่การลำทางยาวนั้นจะไม่ค่อยมีवादฟ้อนเข้ามาเกี่ยวข้อ หรือหากมีก็จะเป็นवादฟ้อนแบบอิสระ จะได้ใช้वादฟ้อนเกี่ยวก็ต่อเมื่อแสดงหมอลำกลอน คู่กับหมอลำหญิงท่านอื่นๆซึ่งการฟ้อนจะเน้นที่ฝ่ายหญิงมากกว่า ส่วนการฟ้อนในการแสดงลำเรื่องต่อกลอนต่างๆก็จะใช้वादฟ้อนแบบอิสระแสดงท่าทางตามคำพูด คล้ายกับการแสดงโขนหรือลิเกของภาคกลาง

(4). ด้านความเชื่อ

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย มีสิ่งที่นับถือคือ “พระพิฆเนศ” ซึ่งได้มาจากอาจารย์ที่เคารพนับถือซึ่งเป็นผู้ทำนายทายทักว่า หมอลำ ป.ฉลาดน้อย จะได้เป็นศิลปินแห่งชาติและได้ให้พระพิฆเนศองค์นี้มาบูชา ในตอนแรกนั้นหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ก็ไม่เชื่อ เนื่องจากตนอายุยังน้อย ประกอบกับเคยส่งผลงานไปเพื่อขอรับศิลปินแห่งชาติมาหลายรอบแล้วแต่เรื่องก็ยังเงียบ ตนจึงไม่ได้หวังอะไรมากมาย จนกระทั่งในปีที่ได้รับพระพิฆเนศมานั้นก็ได้รับเลือกให้เป็นศิลปินแห่งชาติ อีกทั้งยังมีงานแสดงหลังไหลมาอย่างไม่ขาดสาย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจึงได้เคารพบูชาพระพิฆเนศเป็นอย่างมาก เมื่อไรที่งานแสดงขาดหายก็จะไปขอพรจากท่าน และเป็นเรื่องอัศจรรย์ที่ในวันนั้นจะมีงานเข้ามาทันใด เมื่อเป็นดังนี้แล้ว หมอลำ ป.ฉลาดน้อยจึงไม่ลืมที่จะนำเงินที่ได้มาจากการแสดงทุกครั้งแบ่งไว้ส่วนหนึ่งเพื่อทำบุญ ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคให้หน่วยงานหรือการกุศลต่างๆที่ได้รับการร้องขอมา เพราะเชื่อว่าผลบุญนั้นจะทำให้มีงานแสดงต่อเนื่อง และเจริญรุ่งเรือง ในเรื่องของการทำบุญและการช่วยเหลือสังคมนี้ เป็นเรื่องที่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เน้นหนักเป็นอย่างยิ่ง หากได้

พูดคุยกับคนที่รู้จักคุ้นเคยกับหมอลำผู้นี้ ก็จะได้การยืนยันเช่นเดียวกันทุกคน ว่าหมอลำ ป.ฉลาดน้อยเป็นผู้ที่มีจิตใจเป็นกุศลช่วยเหลือเพื่อนผู้ที่ยากกว่าและปฏิบัติตัวอยู่ในศีลธรรมอันดีมาโดยตลอด

(5). การรับงานแสดง

การรับงานแสดงของหมอลำ ป.ฉลาดน้อยนั้น ส่วนมากแล้วทางเจ้าภาพจะมาหาถึงที่บ้านหรืออาจจะโทรศัพท์มาคุย โดยนัดหมายวันที่ต้องการให้ตนไปแสดงมา แล้วหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ก็จะตรวจสอบในสมุดคิวว่าว่างหรือไม่ หากว่างก็จะคุยกันต่อเรื่องสถานที่ที่จะให้ไปแสดง หากเป็นการจ้างเพื่อการค้า เช่นบันทึกแผ่นเสียงหรือVCDของค่ายเพลงต่าง ๆ นั้น ทางค่ายเพลงก็จะกำหนดค่าจ้างมาก่อนตามมาตรฐานที่ทางค่ายตั้งไว้ ซึ่งหมอลำ ป.ฉลาดน้อยนั้นสามารถพิจารณาได้ว่าสมน้ำสมเนื้อหรือไม่ก่อนที่จะรับงานการแสดง แต่เรื่องเงินทองนั้นไม่ได้เป็นเรื่องใหญ่สำหรับหมอลำ ป.ฉลาดน้อย เพราะมีใจรักในการร้องหมอลำและอยากจะได้เผยแพร่และสืบทอดเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว และถือว่าการไปแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ นั้น เท่ากับเป็นการอนุรักษ์และทำให้ผู้คนที่รู้จักหมอลำมากขึ้นอีกทาง

ส่วนงานที่ได้รับการร้องขอมาจากทางราชการเช่น การได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรพิเศษ การไปร้องหมอลำรณรงค์เรื่องต่างๆ ยกตัวอย่างเช่นเรื่องโรคฉี่หนู ไข้หวัดนก การไม่กินปลาดิบ หรือการได้รับเชิญไปเป็นอาจารย์พิเศษถ่ายทอดวิธีการร้องหมอลำให้กับนักเรียนนักศึกษา งานประเภทนี้มักจะไม่มีค่าจ้าง จะมีบ้างก็เป็นน้ำใจเล็กๆ น้อยๆ จากทางหน่วยงาน ซึ่งในกรณีนี้หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เต็มใจที่จะช่วยเหลือหน่วยงานราชการอย่างเต็มที่ แต่เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจแล้วก็จะให้ทางเจ้าหน้าที่ออกเป็นเอกสารหรือเกียรติบัตรรับรองให้ เพื่อที่จะได้เก็บไว้ในแฟ้มผลงาน ซึ่งรวบรวมไว้เพื่อความภาคภูมิใจและถือเป็นเกียรติยศของตนเองและครอบครัวด้วย

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำ ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย” พบว่าหมอลำ ป.ฉลาดน้อยเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านการร้องหมอลำ(ฝ่ายชาย) ที่ดีที่สุดอีกคนในจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากจังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่มีหมอลำที่มีชื่อเสียงอยู่มากมาตั้งแต่อดีต ทำให้หมอลำ ป.ฉลาดน้อยได้คลุกคลีอยู่ในแวดวงหมอลำมาตั้งแต่ยังเด็ก ด้วยความเป็นคนที่มีใจรักทางด้านนี้ จึงได้เพียรฝึกฝนอยู่เรื่อยมาจนกระทั่งได้ร้องหมอลำเป็นอาชีพและมีชื่อเสียงในเวลาต่อมา มีผลงานทั้งงานด้านการแสดงและการบันทึกเสียง และเนื่องจากเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ช่วยเหลืองานด้านสังคมทั้งภาครัฐและเอกชนอยู่เรื่อยมา ถึงแม้จะมีชื่อเสียงแล้วก็ตาม อีกทั้งยังส่งเสริมศาสตร์พื้นบ้านด้านนี้โดยคำนึงถึงว่าหากไม่มีผู้ส่งเสริมและสืบสานต่ออาจทำให้ “หมอลำ” ค่อย ๆ เลือนหายไปจากประเทศไทย ผลงานที่ทำให้ภาคภูมิใจมากที่สุดคือ ได้รับการ

เชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(หมอลำ) พุทธศักราช 2548 รางวัลนี้ถือเป็นเครื่องหมายการันตีถึงความสามารถได้อย่างดีที่สุด เพราะใช้ว่าจะได้รับมาง่าย ๆ ผู้ที่ได้รับคัดเลือกเป็นศิลปินแห่งชาติจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและผลงานในด้านนั้น ๆ อย่างดีเยี่ยม

“หมอลำ” นั้นมีอยู่มากมายหลายประเภท ส่งผลให้ลักษณะหรือทำนองในการร้องก็มีหลายประเภทเช่นเดียวกัน “กลอนลำทางยาว” เป็นการร้องอีกประเภทหนึ่งที่มีจังหวะแบบช้า ๆ และมีลีลาในการร้องเน้นไปที่การเอื้อนการถ่ายทอดอารมณ์ออกมาให้ผู้ชมผู้ฟังรู้สึกคล้อยตาม “กลอนลำทางยาว” นี้ก็เปรียบเสมือนเพลงที่มีจังหวะช้า ซึ่งหากถามว่าในการที่นักร้องสักคนอยากจะได้แสดงถึงเทคนิคและความสามารถในการร้องเพลง ก็คงจะเลือกเพลงช้าหรือเพลงที่มีจังหวะช้ามาถ่ายทอด เพราะมีช่วงเวลาที่เขาส่งเสียงแสดงถึงความเป็นอิสระทางด้านอารมณ์และด้านการร้องได้อย่างแท้จริง ต่างจากเพลงที่มีจังหวะเร็ว ซึ่งค่อนข้างยากในการแสดงความสามารถด้านอารมณ์และด้านการร้องเนื่องจากมีจังหวะที่กระชั้นชิด

หมอลำแต่ละคนมีลีลาการร้องที่แตกต่างกัน บ้างก็ร้องได้ดีมีเอกลักษณ์ถูกใจผู้ฟัง บ้างก็เลียนแบบการร้องของผู้อื่นเรื่อยไปหรือร้องแบบขอไปทีไม่มีความใส่ใจกับรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ทำให้ไม่โดนใจผู้ฟัง หมอลำ ป.ฉลาดน้อย นั้นเป็นผู้ที่มีความใส่ใจในการร้อง ตั้งแต่การประพันธ์ การทำความเข้าใจกับเนื้อหาของบทเพลง การฝึกฝนในการร้อง รวมไปถึงการเพิ่มเติมอารมณ์ในเพลง ทำให้สามารถถ่ายทอดออกมาได้อย่างดีเยี่ยม จนได้ชื่อว่าเป็นผู้คิดค้นการร้องแบบ “ทำนองเมืองอุบล” ซึ่งมีลักษณะพิเศษคือ บทเกริ่นมักจะร้องถึงธรรมชาติ โดยหมอลำ ป.ฉลาดน้อย สามารถเพี้ยนคำต่าง ๆ มาใช้ในกลอนลำได้อย่างเหมาะสม ยกตัวอย่างกลอนลำที่นำมาศึกษานั้น ในบทเกริ่นก็กล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างสมควรกับเนื้อร้องที่บรรยายถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ส่วนการโอ...ก็แสดงความสามารถให้เห็นโดยการเน้นที่การโอ...ลงท้ายในบทเกริ่นโดยใช้การโอ...ที่ยาวกว่าหมอลำท่านอื่น ๆ แต่ตอนโอขึ้นต้นนั้นจะสั้นและขึ้นว่า โอ้ย... และหมอลำท่านอื่น ๆ มักจะไม่โอ...ในช่วงท้ายที่ว่านี้

ในเรื่องของเทคนิคการเอื้อนและการใช้ลูกค้อนนั้นก็มีความแตกต่างที่เห็นได้อย่างชัดเจน โดยทั้งการเอื้อนและลูกค้อนนั้นใช้ “อ” เป็นหลัก ไม่มี “ห” หรือ “ฮ” เลย ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกแปลกใหม่ อีกทั้งลูกค้อนที่สอดประสานไปกับการเอื้อนได้อย่างลงตัว ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป ทำให้เกิดความไพเราะอย่างน่าอัศจรรย์ใจ ประกอบกับเทคนิคที่เด่นชัดอีกหนึ่งเทคนิค นั่นก็คือการปิดเสียง ที่เห็นได้ชัดเลยว่าไม่เคยฟังจากที่ไหนที่มีการปิดเสียงอย่างเน้นหนักและชัดเจนได้เพียงนี้

นอกจากนี้ก่อนทำการแสดงทุกครั้ง หมอลำ ป.ฉลาดน้อยก็จะทำการจุดธูปประลึกถึงคุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์เสียก่อน อีกทั้งเมื่อรับศิษย์ ก็จะต้องมีการยกครู โดยมีขันห้า ที่ประกอบไปด้วย กรวยใบตอง ดอกไม้และเทียนอย่างละ 5 คู่ ธูปห่อเล็ก ผ้าขาว ไข่ต้ม เหล้าขาว อย่างละ

หนึ่ง บวกกับเงินค่าขายอีก 12 บาท เหล่านี้ถือเป็นการสืบทอดประเพณีและขนบธรรมเนียมที่มีมาแต่ดั้งเดิม มิให้สูญหายไป การรับศิษย์มาหัดร้องหมอลำ ก็ถือเป็นการช่วยอนุรักษ์และสืบสานอย่างเป็นรูปธรรมอีกทาง

การรับงานแสดงนั้นเป็นเรื่องปกติของศิลปิน เพื่อความอยู่รอดของปากท้องและครอบครัว แต่การปฏิบัติตนที่ดีอยู่ในระเบียบวินัย และการรักษาน้ำใจซึ่งกันและกันโดยไม่คิดค่าจ้างการแสดงที่มากเกินไปจนเกินไป ทำให้หมอลำ ป.ฉลาดน้อยยังคงมีงานแสดงเข้ามาอย่างไม่ขาดสาย จนถึงปัจจุบัน สมควรที่ศิลปินในยุคสมัยใหม่จะยึดถือนำไปเป็นแบบอย่าง อีกทั้งหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ยังตอบแทนสังคม โดยการแบ่งปันในส่วนที่พอมี ไปยังส่วนที่ขาดแคลน แต่ทั้งนี้ต้องไม่ลำบากหรือเกินกำลังตนเอง รวมไปถึงการช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยที่ไม่หวังสิ่งตอบแทนเช่นการร้องหมอลำรณรงค์เรื่องต่าง ๆ ให้กับภาครัฐฯ ยกตัวอย่างเช่น ลำรณรงค์โรคไข้เลือดออก ลำรณรงค์เรื่องคนอีสานไม่กินปลาดิบ หรือ ลำรณรงค์โรคฉี่หนู ทั้งหมดนี้ถือเป็นการให้ความรู้กับประชาชนโดยใช้หมอลำเป็นสื่อ ถือเป็นการช่วยคำขวัญวัฒนธรรมหมอลำไปอีกทาง เพื่อให้สิ่งล้ำค่านี้อาจยังคงอยู่สืบต่อไปนานเท่านาน

5. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำ ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย” ในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดองค์ความรู้ใหม่ และได้รับรู้คุณค่าวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวอีสานดังนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปในหลายประเด็นที่สำคัญ เพื่อให้ผู้ที่สนใจหรือผู้ที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติมสามารถนำแนวทางดังกล่าวไปทำการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องเนื่องกันหรือลักษณะเช่นเดียวกันดังต่อไปนี้

6.1 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ซึ่งเป็นศิลปินท้องถิ่น ต.ในเมือง อ.เมือง จังหวัดอุบลราชธานี และเนื่องจากจังหวัดอุบลราชธานีมีหมอลำที่มีความรู้ความสามารถจำนวนมากจนได้ชื่อว่าเป็น “เมืองหมอลำ” การศึกษาในครั้งต่อไปอาจจะเป็นการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบ โดยทำการศึกษาความแตกต่างของ “वादลำ” ของหมอลำแต่ละคนในจังหวัดอุบลราชธานีดังกล่าวได้

6.2 การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาหมอลำ ป.ฉลาดน้อย ซึ่งเป็นศิลปินท้องถิ่นในจังหวัดอุบลราชธานี และในปัจจุบันอำเภอต่าง ๆ ได้แยกตัวเป็นจังหวัดอันเนื่องมาจากจังหวัดอุบลราชธานีในสมัยก่อนนั้นเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่มากที่สุดในประเทศไทยยกเว้นการปกครองยกตัวอย่างเช่น อำเภออำนาจเจริญ ที่เป็นจังหวัดในทุกวันนี้ ยังคงมีศิลปินหมอลำอยู่มากมายหลายคน อาจทำการศึกษาหมอลำในจังหวัดดังกล่าวได้

6.3 จากที่กล่าวมาข้างต้น จังหวัดอุบลราชธานี มีหมอลำที่มีความรู้ความสามารถอยู่อีกมากมายหลายคน อาจทำการศึกษาโดยรวบรวมหมอลำในทั่วทุกอำเภอทั้งจังหวัดอุบล ศึกษา ด้านวัฒนธรรมการสืบสานและถ่ายทอดดังกล่าวได้

6.4 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและมีความคิดเห็นว่า “वादลำ” ของแต่ละจังหวัดแถบภาคอีสานมีความแตกต่างกันซึ่งการศึกษาค้างต่อไปผู้ศึกษาอาจจะศึกษาจะเชิงเปรียบเทียบ “वादลำอุบล” กับवादลำจังหวัดต่าง ๆ ได้

6.5 อำเภออื่นๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี ยังมีวัฒนธรรมด้านดนตรี เช่น อำเภอเดชอุดม มีวัฒนธรรมในการผลิตและบรรเลงกลองดุ่ม ส่วนอำเภอพิบูลมังสาหารก็มีหมู่บ้านผลิตฆ้องอาจะมี ความเหมาะสมกับการศึกษาในด้านมานุษยวิทยาวงศ์วิทยาบ้างไม่มากนักน้อยซึ่งอาจนำมาศึกษาได้

6.6 ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเทคนิคการร้องหมอลำ ของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย โดยทำการศึกษาถึงเทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ในการร้อง เช่น การเอื้อน การปิดเสียง รวมไปถึงวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทำนองกลอนลำ “ทำนองเมืองอุบล” ดังนั้นผู้ที่ทำการศึกษาในครั้งต่อไปสามารถนำกลอนลำเหล่านี้ มาทำการวิเคราะห์กลอนลำต่อไปได้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

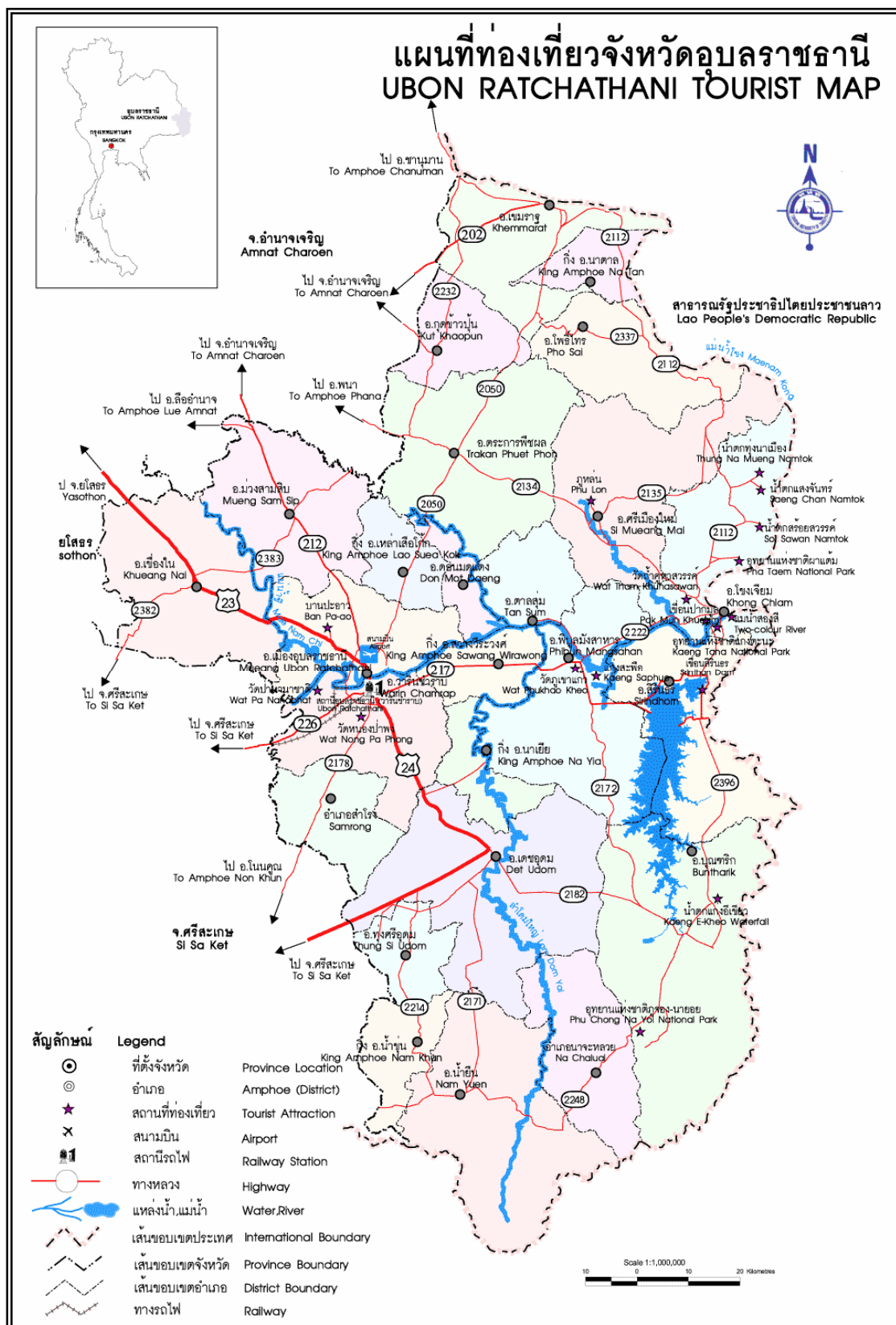
- กฤษณา วงศ์สันต์และคณะ. (2542). *วิถีไทย*. กรุงเทพฯ : เอิร์ตแวก เอ็ดดูเคชั่น.
- กาญจนา อินทรสุนานนท์. (2540). *พื้นฐานทางมานุษยวิทยาวาทิตวิทยาภาควัฒนธรรม*. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- แก้วตา คำวัฒน์. (2531). *หมอลำเพลิน*. ดุริยนิพนธ์ กศ.บ. (ดุริยางคศาสตร์) กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร
- จารุบุตร เรืองสุวรรณ. (2520). *วิวัฒนาการของการละเล่นพื้นเมืองอีสาน*. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสมบุญ ทวีวัฒน์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ด.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530, กรกฎาคม – ธันวาคม). ระบบการศึกษาในวัฒนธรรมอีสาน : ขบวนการขัดเกลาทางสังคม, *วารสารมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม*. 5(1) : 19 – 21.
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2526). *เอกสารประกอบการสอนวิชา ดุริยะ 362 ดนตรีพื้นบ้านอีสาน* มหาสารคาม: ภาควิชาดุริยางคศาสตร์ มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- . (2525, พฤศจิกายน). *ลำคอนสวรรค์, อีสานศึกษา*. 1(1) : 5 – 14
- . (2526). *หมอลำ – หมอแคน*. กรุงเทพฯ : อักษรสมัย.
- . (2540). *ภูมิปัญญาหมอลำเอก : ความรุ่งโรจน์ของอดีตกับปัญหาหมอลำในปัจจุบัน* พิมพ์ที่อาศรมวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จิตตยา เป็นเพชร. (2546). *การศึกษาเพลงลูกทุ่งของหมอลำ บานเย็น รากแก่น*. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- เฉลิมศักดิ์ บุญมานำ. (2528). *สังคตินิยมว่าด้วยดนตรีไทย*. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2542). *สังคตินิยมว่าด้วยดนตรีไทย (ฉบับปรับปรุง)*. ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- นัญจิรา ธิมาทา. (2542). *หมอลำซิ่ง*. ดุริยนิพนธ์ กศ.บ. (ดุริยางคศาสตร์ศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์. (2529, ตุลาคม). *องค์ประกอบของดนตรี : สิ่งที่ขาดหายไปในการศึกษาเพลงพื้นบ้าน*. *ถนนดนตรี*. 1(1) : 9-10

- ปัญญา รุ่งเรือง. (ม.ป.ป.). *ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย*. (เอกสารประกอบคำสอน). กรุงเทพฯ :
คณะศิลปกรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปิยพันธ์ แสนทวีสุข. (2542). *การสอนทฤษฎีโน้ตสากล*. (เอกสารประกอบคำสอน).
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปิยพันธ์ แสนทวีสุข. (2546). *การศึกษาแหล่งวัฒนธรรมภูมิปัญญาดนตรีพื้นบ้านอีสานในเขตลุ่ม
น้ำชี*. ปริญญาโท ศิลป. (มานุษยวิทยา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร.
- ปรีชา พิณทอง. (2528). *ไขภาษาโบราณอีสาน*. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- พรทิพย์ ชังธาดา. (2529). *วรรณกรรมท้องถิ่น ครั้งที่3* กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญญ จิตต์ธรรม. (2538). *คติชาวบ้าน*. สงขลา : โรงพิมพ์เมืองสงขลา.
- รัตนา อัดภูมิสุวรรณ. (2542). *สังคมไทยกับการเสริมสร้างคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยาม
วิจิตรจันทร์ทรากุล. (2542). *ดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่30*. กรุงเทพฯ : จามจุรีโปรดักท์.
- วิชา เชาวศิริศิลป์. (2543). *ทำนองเพลงลำตัด และเพลงพื้นบ้านอื่นๆที่ปรากฏในลำตัด*. คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม.
- วิชชุดา พรหมภักดี. (2549). *ศึกษาลงานการประพันธ์เพลง และเทคนิคการบรรเลงปี่พาทย์ ของครู
เปลื้อง ฉายรัศมี*. ปริญญาโท ศิลป. (มานุษยวิทยา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถ่ายเอกสาร.
- วินัย ใจเอื้อ. (2546). *การศึกษาวิธีการร้องหมอลำ ของฉวีวรรณดำเนิน*. ปริญญาโท ศิลป. (มานุษยวิทยา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ถ่ายเอกสาร.
- สวัสดิ์ ภูเขาทอง. (2532). *การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย*. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
----- (2534). *ประชุมบทความทางวิชาการดนตรี*. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุกิจ พลประดม. (2538). *ดนตรีพื้นบ้านอีสาน*. อุตรธานี : ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุตรธานี.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2532). *ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
พิชเนศ
- อภิญา ตันศิริ. (2539, มิถุนายน – กรกฎาคม). *ดนตรีพื้นบ้าน*. *ร่วมไทรทอง*. 6(1) : 14 - 16
- จังหวัดอุบลราชธานี. (2535). *อุบลราชธานี ๒๐๐ ปี*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์

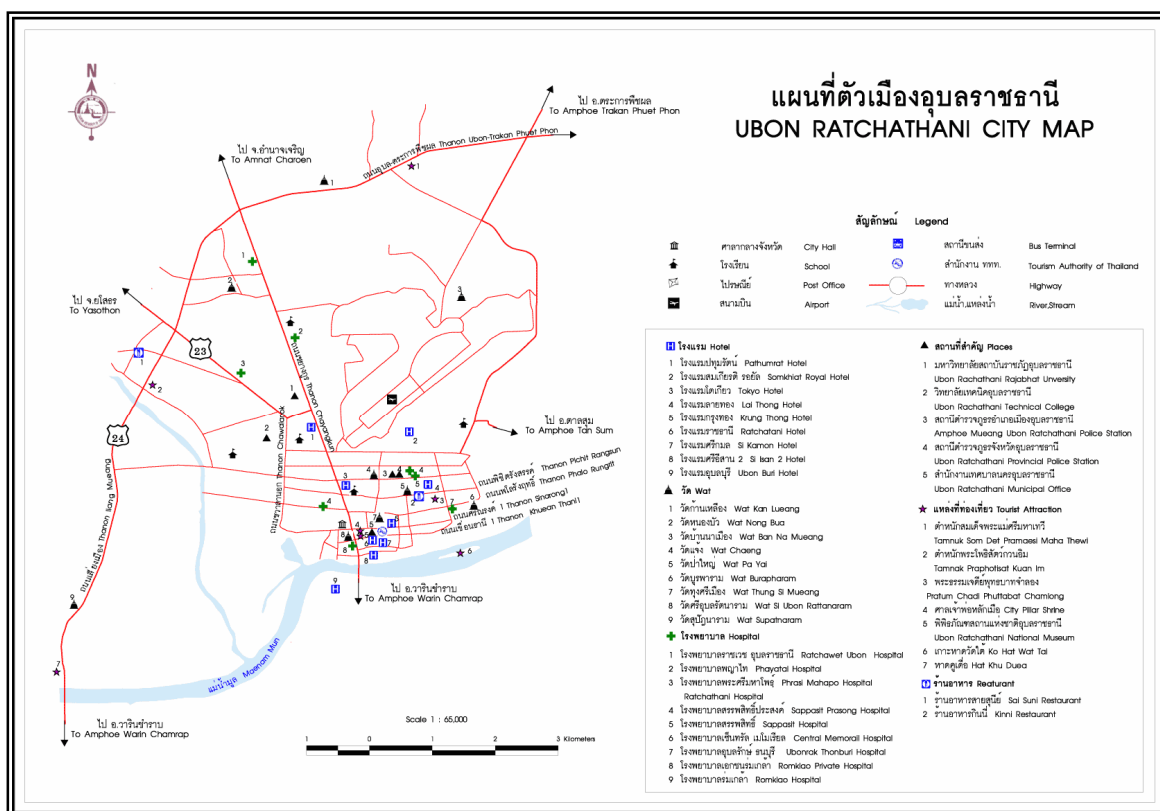
ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

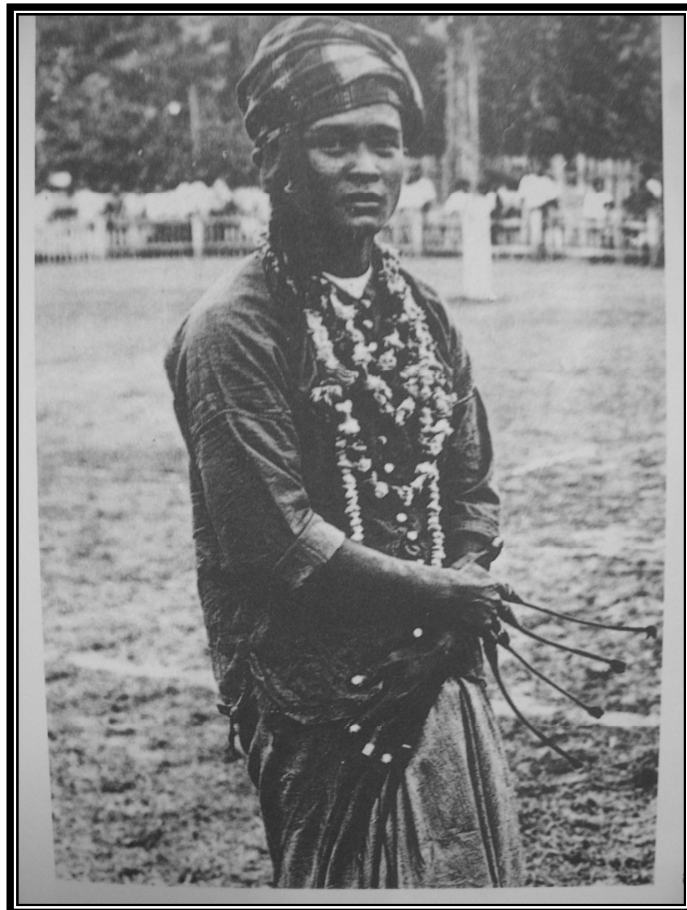
แผนที่จังหวัดอุบลราชธานี

แผนที่ตัวเมืองอุบลราชธานี

หมอลำเมืองอุบลฯในสมัยก่อน

หมอลำที่มีชื่อเสียงท่านต่าง ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี

1. **หมอลำทองมาก จันทะลือ** ฉายา หมอลำอุทา เดิมมีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น แต่มาประกอบอาชีพเป็นหมอลำและผู้แต่งกลอนลำจนมีชื่อเสียง ได้มาตั้งรกรากอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี หมอลำทองมากได้ชื่อว่าเป็นผู้มีปฏิภาณมีไหวพริบในการลำ สามารถลำได้ตอบแบบกลอนสดชนิด "ลำแตก" จนได้รับยกย่องให้เป็น "ศิลปินแห่งชาติ" เมื่อปี พ.ศ. 2529 นับเป็นหมอลำคนแรกที่ได้รับเกียรติอันสูงส่งนี้ เคยลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ได้รับเลือกให้ทำหน้าที่ ส.ส. อุบลราชธานี 1 สมัย ปัจจุบันได้ตั้งสมาคมหมอลำอุทาบริการและรับงานแสดง ตลอดจนช่วยเหลืองานราชการอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะในงานรณรงค์ด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข จึงนับได้ว่า เป็นบุคคลที่สร้างประโยชน์ต่อประเทศชาติ ด้วยการนำเอาศิลปะพื้นบ้านมารับใช้สังคม

2. **หมอลำเคน ดาเหลา** ฉายา "เคนสุด" เป็นชาวอุบลราชธานี ไม่มีชื่อเสียงโด่งดังที่จังหวัดขอนแก่น ที่ได้ฉายาว่า "สุด" ก็เพราะว่าในเวลาลำจะสามารถดันไปได้แบบสู้ไม่ถอย หมอลำเคนมีน้ำเสียงห้าวโพละ และรูปร่างหน้าตาดี ทั้งยังสามารถแต่งกลอนลำได้ด้วย ลีลาการฟ้อนรำก็สวยงาม เป็นที่ประทับใจ ในปี พ.ศ. 2534 จึงได้รับการยกย่องให้เป็น "ศิลปินแห่งชาติ" อีกคนหนึ่ง นับเป็นหมอลำคนที่ 2 ที่ได้รับเกียรติดังกล่าว ปัจจุบันได้ตั้งโรงเรียนสอนการลำให้กับเยาวชนที่สนใจอยากจะเป็นศิลปินด้านหมอลำ เพื่อสืบสานวัฒนธรรมอีสานให้ยั่งยืนตลอดไป รวมทั้งแต่งกลอนลำให้กับหมอลำรุ่นใหม่ ๆ รวบรวมคณะหมอลำต่างๆ เข้ามาในสังกัดเพื่อช่วยเหลือการรับงานลำทั่วประเทศ

3. **นางฉวีวรรณ พันธุ** (ดำเนิน) เกิดเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2488 ที่ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น ราชนิหมอลำ ที่มีความสามารถโดดเด่น มีไหวพริบปฏิภาณด้านหมอลำที่เฉียบแหลมยิ่งคนหนึ่ง โดยได้รับการฝึกฝนเรื่องหมอลำจากบิดา ญาติ และหมอลำที่มีชื่อเสียงโด่งดังในอดีตหลายท่าน ซึ่งความชัดเจนเรื่องหมอลำที่ฝึกฝนมาตั้งแต่อายุน้อย ทำให้เป็นหมอลำที่มีความสามารถสูงทั้งด้านการแต่งกลอนลำ การคิดท่วงทำนองหมอลำกลอน เขียนกลอนลำ ประดิษฐ์ทำลำและบทร้องชุดแม่บทอีสาน 48 ท่า ประกอบกับบุคคลที่มีน้ำเสียงโพละ มีพลังทำให้ได้รับการยกย่องว่าเป็นเพชรน้ำหนึ่งของแดนอีสานและได้รับการกล่าวขานด้วยความชื่นชมจากประชาชนว่าเป็นราชนิหมอลำ

นางฉวีวรรณ พันธุ จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ประจำปีพุทธศักราช 2536

4. **นางบุญเพ็ง ฝไผ้วชัย** เกิดเมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2475 ที่จังหวัดอุบลราชธานี สนใจฝึกแสดงหมอลำมาตั้งแต่อายุ 12 ปี กับหมอลำทองมี สายพิณ หมอลำสุบรรณ พละสุรย์ เป็นผู้ที่มีความจำและไหวพริบปฏิภาณสูง ฝึกลำอยู่เพียง 2 ปี ก็สามารถรับงานแสดงเป็นของตนเองได้ และเนื่องจากหมอลำที่มีสำนวนคมคาย สามารถโต้ตอบกับหมอลำฝ่ายชายได้อย่างเฉลียวฉลาดเป็นที่ชื่นชอบของผู้ชม ทำให้มีชื่อเสียงขึ้นมารวดเร็ว ได้ชื่อว่าเป็นหมอลำที่มีความกล้า ได้ตอบกับ

คู่ลำด้วยไหวพริบ ที่ฉับไว กลอนลำแต่ละกลอนมีสาระเชิงปรัชญาชีวิต ให้คิดสอนใจที่แยบคาย ทำให้เป็นหมอลำหญิง คนเดียวเมื่อปี พ.ศ. 2498 ที่ได้รับการบันทึกแผ่นเสียงมากที่สุด มีงานแสดงทั้งกลางวันกลางคืน เป็นศิลปินของประชาชนที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นราชินีหมอลำ เคยได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2533 ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) พ.ศ. 2537 จากคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

นางบุญเพ็ง ฝไผ้วชัย จึงได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ประจำปีพุทธศักราช 2540

5. **หมอลำคำปุ่น ฟุ้งสุข** เป็นหมอลำอาวุโสอีกคนหนึ่งที่เคยมีชื่อเสียงโด่งดังในอดีต เคยชนะการประกวดหมอลำในระดับต่างๆ หลายรางวัลเช่น เคยได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดหมอลำทั่วประเทศฝ่ายหญิง พ.ศ. 2502 ณ เวทีมวยลุมพินีกรุงเทพฯ หมอลำคำปุ่น เป็นหมอลำสตรีที่สามารถแต่งกลอนลำได้ดี ปัจจุบันแม้จะไม่ค่อยปรากฏตัวแต่ก็ได้แต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์อยู่อย่างสม่ำเสมอ การลำได้วิวัฒนาการต่อไปอีกจากการลำ 2-3 คน กลายมาเป็นการลำหลายๆ คน คือประมาณ 10 คนขึ้นไป เรียกว่าการลำหมู่ เป็นการลำตามเรื่องราวจากนิทานพื้นบ้านหรือนิทานชาดก ผู้แสดงแต่ละคนจะแสดงบทบาทตามตัวละครในท้องเรื่องแตกต่างกันไป ลีลาการลำก็มีหลายแบบ อาทิเช่น ลำเรื่องต่อกลอน ลำเพลิน เป็นต้น คณะหมอลำหมู่ที่มีชื่อเสียงมากของจังหวัดอุบลราชธานี คือ คณะวังสิมันต์ (ระหว่างปี พ.ศ. 2506-2510) พระเอกและนางเอกที่มีชื่อเสียงของคณะคือ หมอลำทองคำ เพ็งดี และ หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน ซึ่งหมอลำคณะนี้มีการนำเครื่องดนตรีสากลบางชิ้น เช่น กีตาร์ ออร์แกน มาบรรเลงประกอบเพื่อให้เกิดความครึกครื้นยิ่งขึ้น จวบจนปัจจุบันเครื่องดนตรีสากลเหล่านี้ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในวง และวงหมอลำหมู่ได้กลายสภาพมาเป็นถึงวงดนตรีลูกทุ่ง อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงตอนที่จะต้องลำ แคนก็ยังคงเป่านำเพื่อให้ได้บรรยากาศของการลำที่แท้จริง ปัจจุบันได้ถึงแก่อสัญกรรมแล้ว

6. **หมอลำทองคำ เพ็งดี** มีฉายาว่า นกกาเหว่า เพราะเป็นผู้มีน้ำเสียงไพเราะ เป็นหนึ่งในการลำลองในสมัยนั้น นอกจากนั้นยังมีความสามารถในการแต่งกลอนลำได้อีกด้วย ลำลองที่สร้างชื่อเสียงให้แก่หมอลำทองคำเป็นอย่างมากคือ ลำลองเรื่องจำปาสีต้น ส่วนหมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน เป็นผู้ที่มีน้ำเสียงใสกังวาล จึงมีผู้เปรียบว่า ประดุจเสียงทอง ต่อมาคณะหมอลำวังสิมมัตได้นางเอกอีกคนหนึ่งคือ หมอลำบานเย็น รากแก่น ซึ่งมีความสวยเป็นที่เลื่องลือ ประกอบกับลีลาการฟ้อนประกอบการรำของเธอก็มีลีลาอ่อนช้อย สวยงาม จึงได้รับความนิยมมาก ซึ่งต่อมาได้แยกวงมาตั้งคณะใช้ชื่อของตนเอง คณะวังสิมมัตได้ยุบวงไปเมื่อ พ.ศ. 2512 หมอลำทองคำประกอบอาชีพส่วนตัวและรับงานเป็นครั้งคราวคู่กับหมอลำฉวีวรรณ ปัจจุบันได้ถึงแก่กรรมแล้ว

7. **หมอลำบานเย็น รากแก่น** เป็นชาวอุบลราชธานีโดยกำเนิด หลังจากแยกออกมาจากคณะวังสิมมัตแล้วได้ตั้งวงรับงานแสดง มีผลงานบันทึกแผ่นเสียงมากมาย ในที่สุดก็ยุบวงไป ปัจจุบันยังประกอบอาชีพด้านนี้อยู่ ณ กรุงเทพมหานคร และได้บันทึกเสียงเพลงลูกทุ่งอีสานออกมาเผยแพร่อีกหลายชุดและได้เสียสละเวลาเดินทางมาให้ความรู้แก่ลูกศิษย์ที่ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี เพื่อสืบสานมรดกอีสานอยู่มิได้ขาด

8. **หมอลำสมาน หงษา** อดีตเคยเป็นบุรุษไปรษณีย์แต่ได้ลาออกมาประกอบอาชีพหมอลำ เคยประกวดหมอลำได้รับรางวัลชนะเลิศหลายรางวัล หมอลำสมานตั้งคณะของตนเองชื่อว่า คณะเพชรเสียงทอง โดยแสดงในแนวชาดก ตลกสะท้อนภาพสังคมในปัจจุบัน ได้รับความนิยมเป็นอย่างดี เช่นเรื่อง "แม่เฒ่ามักลูกเขย" ปัจจุบันยังคงรับงานแสดง และดัดแปลงการลำเอาใจตลาด โดยการ "ลำซิ่ง" บ้างเป็นบางโอกาส

อภิธานศัพท์

แตกลำ หมายถึง ความแตกฉานในการลำความรอบรู้ในเรื่องราวต่างๆ สามารถนำความรู้จากเรื่องราวมาลำได้อย่างคล่องแคล่ว

ทำนองเมืองอุบล หมายถึง ทำนองกลอนลำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการลำของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย

ลำ หมายถึง การขับร้องบทกลอนทำนองที่เป็นภาษาอีสาน

ลำกลอนหรือลำคู่ หมายถึง การลำโดยทั่วไปเน้นการประชันกลอนเป็นหลัก สมัยโบราณใช้ผู้ชายกับผู้ชายลำได้ต่อกัน ต่อมาภายหลังมีหมอลำฝ่ายหญิงจึงนิยมใช้หมอลำฝ่ายชายตอบโต้กลอนลำกับฝ่ายหญิง

ลำเกี้ยว หมายถึง การลำกลอนที่มีเนื้อหาก็ยั่วพาราสีกันระหว่างชายหญิง

ลำโจทย์ หมายถึง การลำตอบโต้ ถามตอบ แก้ปัญหาในเรื่องต่าง ๆ

ลำทางยาว หมายถึง รูปแบบของกลอนลำที่มีทำนองจังหวะช้าอ่อนโยน มีการเอื้อนเสียงเพื่อให้เกิดความไพเราะจับใจ

ลำชิงช้า หมายถึง การลำที่ใช้ผู้ลำ 3 คน คือ ชาย 2 หญิง 1 มีเนื้อหาเกี่ยวกับการชิงรักหักสวาทคุยไม่โอ้อวดว่าตัวเองดี เก่ง มีฐานะ เพื่อให้ฝ่ายหญิงรัก

ลำพื้น หมายถึง การลำที่เน้นการเล่านิทาน เรื่องราวต่าง ๆ จะใช้ผู้ลำคนเดียวเป็นชายหรือหญิงก็ได้ โดยสมมติให้ตัวเองเป็นตัวละครทุกตัว เปลี่ยนบทบาทไปตามเนื้อเรื่อง

ลำเพลิน หมายถึง การลำที่ใช้ผู้ลำ ผู้แสดงเป็นเรื่องราวเหมือนกับลำหมูแตกต่างกันตรงที่ผู้แสดงฝ่ายหญิงจะนั่งกระโปรงเงินจนเห็นต้นขาแบบย้วยวนจนบางที่เรียกว่า “ลำเพลินกกาขาว” ลำเพลินจะมีทำนองที่เร้าใจตลอดทั้งคืน อีกนัยหนึ่งก็หมายถึงรูปแบบของทำนองกลอนลำอีกประเภทหนึ่ง

ลำหมู่ หรือ ลำเรื่องต่อกลอน หมายถึง การลำที่ใช้ผู้แสดงจำนวนมากเป็นหมู่คณะประมาณ 10 – 20 คน ลำเป็นเรื่องราว ใช้ผู้แสดงครบตามเนื้อเรื่อง เช่น พระเอก นางเอก ตัวโกง ตัวตลก เป็นต้น เรื่องที่ใช้ลำเป็นเรื่องเกี่ยวกับนิทานต่าง ๆ เช่น พระเวสสันดร นางสิบสอง นางแดงอ่อน ฯลฯ

ลำไต่วาที หมายถึง การลำได้คารมกันระหว่างชายหญิงเนื้อหาจะเน้นไปในทางหญิงดีชายชั่วหรือชายดีหญิงชั่ว ชี้นำที่ของสามีภรรยาว่าควรปฏิบัติอย่างไร

ลำผีฟ้า (ลำสอง ลำทรง ลำผีเถน) หมายถึง การลำที่มีจุดประสงค์เพื่อรักษาคนป่วยหรือพยากรณ์ดินฟ้าอากาศ เนื้อหากล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ลีลาการฟ้อนรำไม่มีแบบแผนแน่นอน

ลำซิ่ง หมายถึง การลำที่เน้นความสนุกสนาน ทำนองการลำรวดเร็วเร้าใจ พัฒนามาจากลำกลอน มีหมอลำทั้งฝ่ายชายฝ่ายหญิง มีหางเครื่องประกอบการลำ เครื่องดนตรีได้แก่ แคน พิณ กีตาร์ไฟฟ้า กีตาร์เบส เบสไฟฟ้า กลองชุด คีย์บอร์ด เป็นต้น

ลำทางสั้น หมายถึง รูปแบบของกลอนลำที่มีท่วงทำนองและจังหวะที่กระชับค่อนข้างเร็ว ไม่มีการเอื้อนเสียงยกเว้นตอนที่เกริ่นนำ ลำทางสั้นใช้บรรยายเนื้อหาที่ต้องการความรวดเร็ว โดยมุ่งเน้นเนื้อหาสาระของคำกลอนมากกว่าจะมุ่งเอาความไพเราะเพราะพริ้ง

ลำทางยาว หมายถึง หมายถึง รูปแบบของกลอนลำที่มีจังหวะทำนองช้าอ่อนโยน มีการเอื้อนเสียงเพื่อให้เกิดความไพเราะจับใจ

ลำเดิน หมายถึง ทำนองกลอนลำอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ใช้ในวงที่ผู้แสดงจะเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง นิยมใช้ในการแสดงหมอลำเพลินเป็นส่วนใหญ่

ลาย หมายถึง เพลงหรือทำนองเพลงพื้นบ้านของชาวอีสาน

หมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความชำนาญในการร้องบทกลอนทำนองที่เป็นภาษาอีสาน

ภาคผนวก ข

หมอลำ ป.ฉลาดน้อย นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านของการร้องและการแสดงหมอลำแล้ว ยังมีอีกด้านที่หมอลำ ป.ฉลาดน้อย นั้นให้ความสำคัญอยู่เสมอมา นั่นก็คือบทบาทต่อสังคม ซึ่งนับได้ว่าเป็นบุคคลสาธารณะอย่างแท้จริง โดยบทบาทในด้านต่างๆต่อสังคมนั้นมีดังนี้

1. บทบาทในฐานะนักวาดศิลป์และสื่อมวลชน

หมอลำ ป.ฉลาดน้อยเป็นนักวาดศิลป์และสื่อมวลชนที่เข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด เพราะใช้ภาษาถิ่นและภาษาไทยกลางสื่อสารได้ดีได้รับเชิญให้ไปเป็นโฆษกในงานกิจกรรมที่ภาครัฐและเอกชนจัดขึ้น มีความสามารถในการพูดที่ยกเอาวิถีชีวิตของชาวอีสานและประสบการณ์ที่ได้พบมาเปรียบเทียบกับเรื่องที่กำลังถ่ายทอด จนเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟัง เช่นการเป็นวิทยากรร่วมกับภาครัฐในการรณรงค์ไม่กินปลาดิบ ต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง ต่อต้านโรคเอดส์และยาเสพติด เป็นต้น

2. บทบาทในฐานะทูตด้านการเมือง

หมอลำ ป.ฉลาดน้อยเป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงในจังหวัดอุบลราชธานี จึงปวารณาตัวรับใช้สังคมโดยการเป็นตัวแทนของพี่น้องชาวจังหวัดอุบลราชธานีในการรณรงค์ไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้เข้าร่วมหาเสียงกับพรรคการเมืองต่าง ๆ ได้แก่พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ พรรคไทยรักไทย(ในขณะนั้น) โดยแสดงหมอลำหาเสียงตามหมู่บ้าน และแต่งกลอนลำให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน

3. บทบาทในฐานะนักสังคมสงเคราะห์

หมอลำ ป.ฉลาดน้อยได้อุทิศตนทำประโยชน์ให้สังคมด้วยการช่วยเหลือหน่วยงานราชการ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กรมประชาสัมพันธ์ สภาวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยและหน่วยงานองค์กรเอกชนต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นด้านการประพันธ์กลอนลำรณรงค์ในเรื่องต่าง ๆ หรือด้านการแสดงหมอลำ โดยอุทิศตัวแสดงหมอลำช่วยในงานต่าง ๆ เช่น งานประเพณีแห่เทียนพรรษา บุญผ้าป่า บุญกฐิน ฯลฯ รวมไปถึงด้านการบริจาคทรัพย์ ที่ได้บริจาคให้กับโรงเรียนเพื่อเป็นทุนการศึกษาให้เด็กที่ยากไร้อยู่เสมอมา

4. บทบาททางด้านบริการ

เป็นผู้ให้ความสำคัญต่อคนในชุมชนและท้องถิ่น เช่นให้ความร่วมมือในงานกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรับเชิญเป็นวิทยากร หรือกรรมการโครงการต่าง ๆ เช่น เป็นกรรมการหาเงินบำรุงวัดหรือทอดกฐินเป็นประจำทุกปี เป็นประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี เป็นอาจารย์พิเศษในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอุบลราชธานี และยังเป็นวิทยากรและอาจารย์พิเศษในการฝึกทักษะการแสดงให้กับคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีอีกด้วย

5. บทบาทในฐานะครูผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้

หมอลำ ป.ฉลาดน้อยมีความต้องการที่จะถ่ายทอดความรู้ในแขนงศิลปะหมอลำ เพื่อสืบ
 ทอดส่งเสริมให้วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของอีสานยังคงอยู่ และรุ่มเรื่องเจริญสืบไป จึงมีลูกศิษย์เข้า
 มาร่ำเรียนไปประกอบอาชีพหมอลำและมีชื่อเสียง ได้แก่

- ป. ประยุทธ์ สศรีวิไล คณะขวัญอุบล
- ป. ประหยัด นามศรี คณะศรีอุบล
- นิคมน้อย อุทัยศรี คณะเพชรอุบล
- ลำภา ภูใหญ่ คณะก้องอุบล
- ขวัญฟ้า ดุลประยูร คณะอุดรมิตรนิม

ภาคผนวก ค

ภาพภายในสำนักงานหมอลำคณะ “เพชรอุบล”

ภาคผนวก ง

แผ่นบันทึกเสียงสำหรับฟังประกอบกับงานวิจัย

มหาวิทยาลัย อุบลราชธานีสดุดีจอมราชัน (ลำยาว)

♩ = 70

แคน

5

9

13

A

17

voc.

โอย

แผ่น ดิน

21

ไทย

ส ยาม

กว้าง

องค์

ใน

หลวง

ได้

ทรง

25

เจ้า

ท ศ

พิธ

รา

ช

ธรรม

การ

ปก

ครอง

ประ

เทศ

บ้าน

แปด

สิบ

29

พรรษา

มา

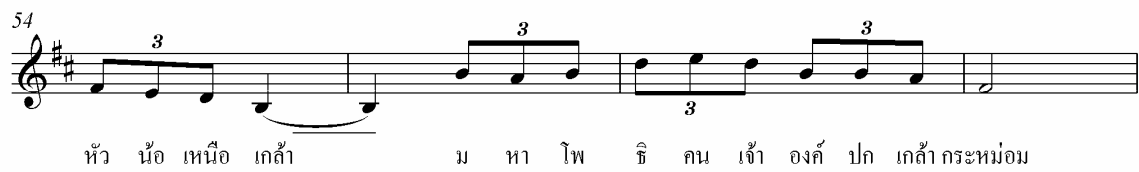
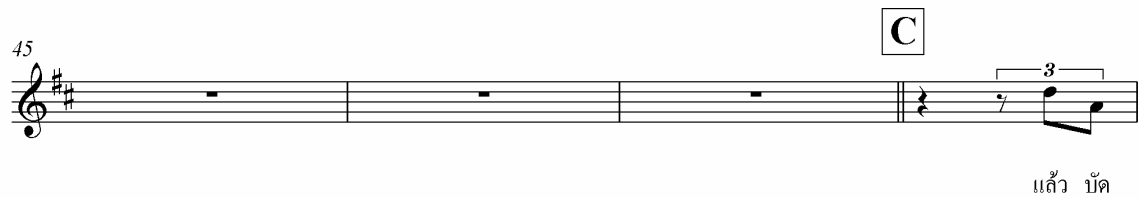
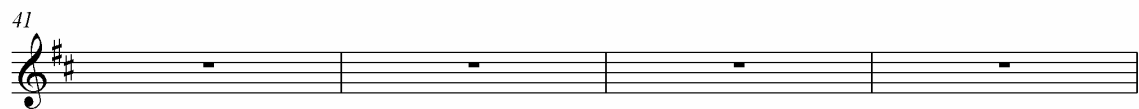
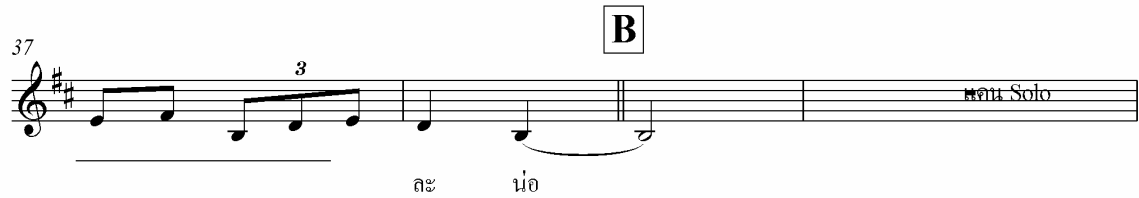
สอดแล้ว

ณ

ลอง

ให้

โอ้

66

จีน ทัว ไทย ลั่น ฉลอง กัน นัน สอด ทัว องค์ พระ บาท สม เ็จ พระ เจ้า อยู่ หัว

70

ญ มิ พล เลิศ ฟ้า ชู ทรง มั่น และ เทียง ธรรม ท ศ พิศ แต่ง ก้า ทรง พระ รา

74

ขรรคม สูง พุ่น แล้ว บา ร มี มุ่งเมืองทั่ว แผ่นดิน น้อเหนือ ได้ แด่สิบ เติมพรร ษา ได้ มา ยุ

78

ชน องค์ ใต้ ฟ้า ม หา วิ ท ยา ลั ย แห่ง ผู้ ข้ำ อู บล ฟ้า ดอก แม่ เมือง ม

82

หา วิ ท ขา ลัย อุ บล รา ช ธา นิ หมอง นี้ พา กัน น้อม เติด ไ้ โอ

86

90

มา บัด นี้ พา กัน น้อม เติด ไ้

94

ด วาย ส ดุด ดี นี แล้ว ด วาย ต ต ยา บรร ดอก ลู่ คน เพียง พร่อม

ขอ ทำ ความ ดี ไว้ ดอก ไป ตาม สอย พ่อ โอ

ปรี ช ยา พอเพียงกะ มาน้อม รับ ใจ พอ เพียง ได้ ผู้ สู่ คน

หก สิบ ปี ฉ ลอง ได้

ผ่าน พันครอง ศิ ริ ราช สม บั ตี พุ่น แล้ว ไทย ฉ ลอง กัน มา หว่าง บ่

นาน เจ ริญ รุ่ง มา ฉ ลองพระชนม์เจ้า พรร ษา เต็ม นั้น ต่อ แด่ สิบ พรร ษา มา สอด

ผ่าน พ่อ ของ ไทย ฝ่า ละ ออง ชาว ผ สก เกริก ก้อง

ชาว ผ สกกรีกก้อง ได้ ออกกล่าว น้อ สรร เสริญ ขอ ถ วาย พร เจริญ คู่ คน น้อ ขาน เอ็น

ขอ อัญ เจริญ โอ

นาน ดิน ห่ม ฟ้า เจ้า เท วา เจ้า ทุก ห่วง สิ่ง สักดิ สิทธี ที่ มี

อยู่ ใน แผ่น ดิน แผ่น ฟ้า อยู่ ใน น้ำ แม่ น ที่ ฐ ส ยาม เท วา ธิ ราช เสา ซื่อ

นี่ ส ถิตยั แทน นั้น เป็น ละ คุณ แล้ว ขอ อัญ เจริญ ปก ปัก

ชี เบ่ง อ ภี บาลเทอญ อยู่ ทรง พระ เจ วิญ ด้วย พระ พร ชัย นั้น ทั้ง

สิ่ง ม หา วิ ท ยา ลัย ม. อุ บล รา ช ธา นี้

ชาว อุ บล ทุก ทุก ท่าน อิม

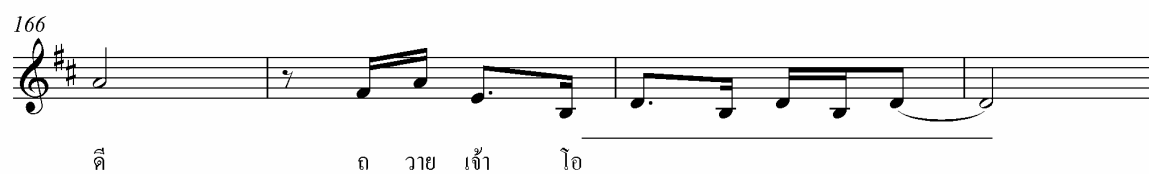
6

162

ชิ ทำ เรือง โอ แต่ สิ่ง

166

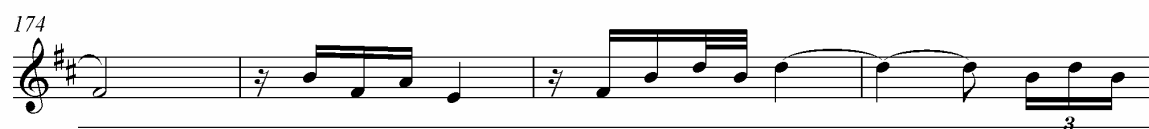
ดี ถ วาย เจ้า โอ

170

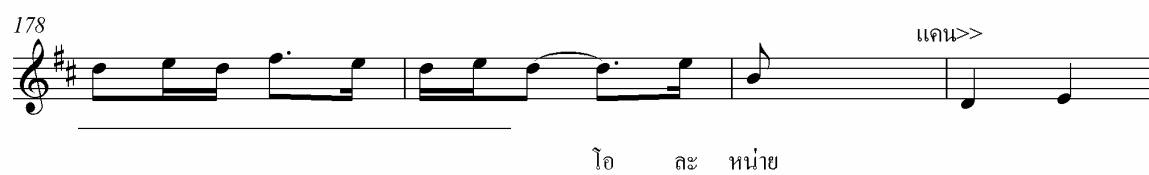
พระ อยู่ หัว ขอ พระ องค์ ทรง พระ เจ วิญ เตือ

174

โอ ละ หน่าย

178

โอ ละ หน่าย

182

โอ ละ หน่าย

ธ ครอบราช ๖๐ พรรษา (ลำยาว)

♩ = 70

แคน

5

9

13

A
voc.

โอ้ย

17

เสียง เอ๊ย เสียงแคน เจ้า เป็น ทาง ขาว เจ้า ทาง ล่อง ประ ชา ชน คน ทั้ง

22

ผอง ได้ ณ ล่อง องค์ ใน หลวง ทรง ครอบ หี วิ ราช สม บัฏ หก สิบ

26

ปี มา จน สอด มื้อ นี้ ขอ ทรง

30

พระ เจ - ริญ เด็ด ละ กิ่ง

34 B

โอ ละ หนาย

39

43 C

47

แล้ว บัดนี้ ใน โอ กาส มื้อ นี้ ผู้ ข้า ป. ณ ลาดน้อย แห่ง ชาติ ศี ล

51

ปิ่น พี่ แล้ว ทั้ง หมอ ลำ หมอ แคน หมู่ ชาว ส ขามพร้อม ขอ ถ วาย พระพร

55

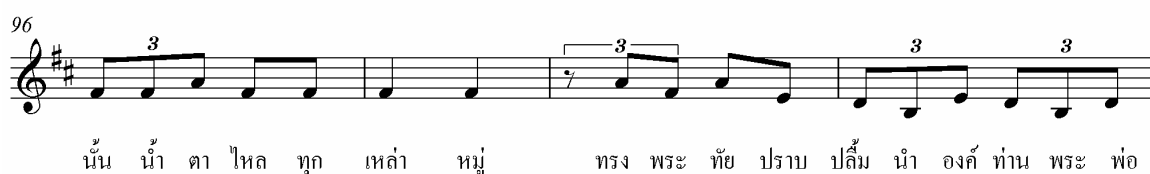
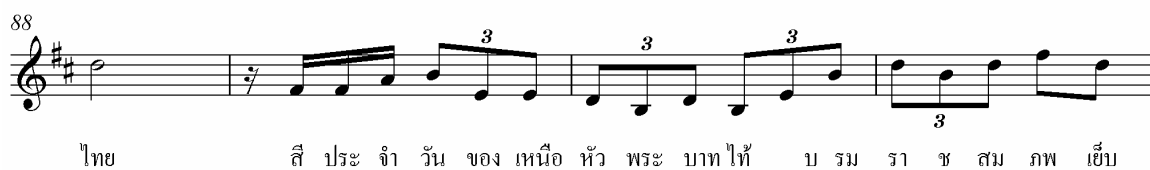
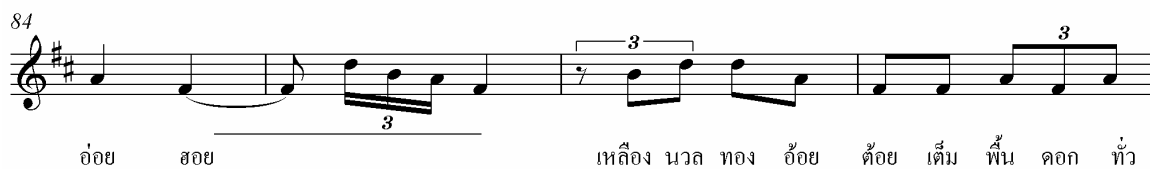
น้อม ส ดุค คี พระ ได้ ฝ่า เคื้อ แม่ เคื้อ ขอ เค ชะ รา

59

ชา องค์ สม เ็จ พระ บาท เจ้า เหนือ ห้ว เจ้า พระ พ่อ ไทย ทรง ครอง ศี ริ ราช สม

63

บัดนี้ นั้น ได้ มา สอด หก สิบ ปี นี้ แล้ว มี พระ หนม มา ยู

ไทย องค์ พระ บาท น้อ ไ้ ทรง ครอง ราช มา แล้ว ดล หก สิบ ปี พร

ษา ได้ อยู่ ย้ง ทั้ง ยืน ม หา ภู มิ พล ท่าน องค์ ในหลวง ผู้ โลก

ชา ม หา ราช ผู้ เกริก ฟ้า ไทย ทั่ว

หล้า ได้ เพ็ง เภา ขอ เค ะ ข้ำ พระพุท ธิ เจ้า ป. ณ ลาด สี ล ปิ่น ส ดุด

ดี เป็น ลำ ขาว ได้ กล่าว วิง วอน น้อม ขอ ให้ จอม ทอง เจ้า ใน หลวง เสา พระ

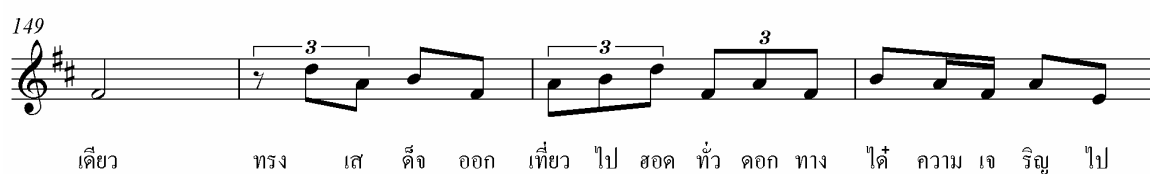
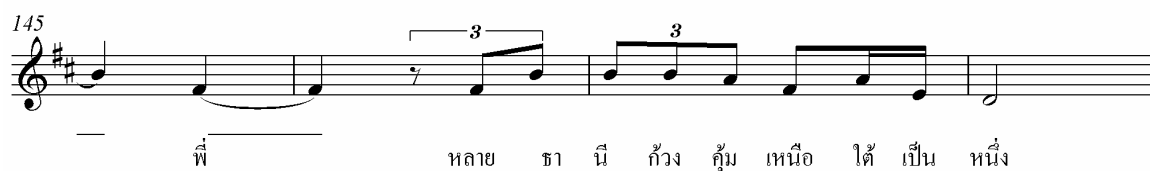
ได้ ฝ้า ส ดุด ดี เหมิด สู้

หน้า ของ ได้ ฝ้า ละ ออง สี ลปิ่น ทั้ง นัก ร้อง ทวชาญ ทั้ง หลาน หลน เภา บ ร ม สม ภาร ได้ ส้ม เข็น ขาว

ก้น ธิ ระ ครร ลอง ที่ ประ ษา ติ ดอก ชาว ไทย คอย อา คัย เพ็ง บุญ ท่าน ผู้ สู้ แนว

6

169

กระ หม่อม องค์ จอม ธรรม พระ บาท เจ้า ปก ครอง สร้าง ดอก นั่ง เมือง

173

บ้าง ก็ บ่ ชัง เหลือง เมือง ก็ บ่ ชัง สอน ก็ ย้อน ว่า ท่าน เหนือ ห้ว ผู้ มี บา ร มี

177

ธรรม และ มี ธรรม กระ เคื่อง ดิน ดัง ก้อง ปก ครอง อาว อา

181

น้อง ผู้ ไทย แลนด์ดอก แก่น เกลื่อน ความ จง รัก รักดี ดี ถ วาย เทิด พระ เกียรติ ไ้

185

ขอ ทรง ให้

189

พระ เจ ริญ เคื่อ ละ หน้าย

193

197

แคน>>

ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ (ลำยาว)

♩ = 70

แดน

5

9

13

A

17

โอย

22

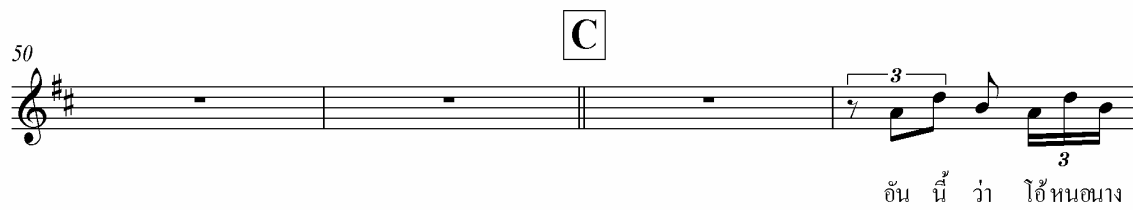
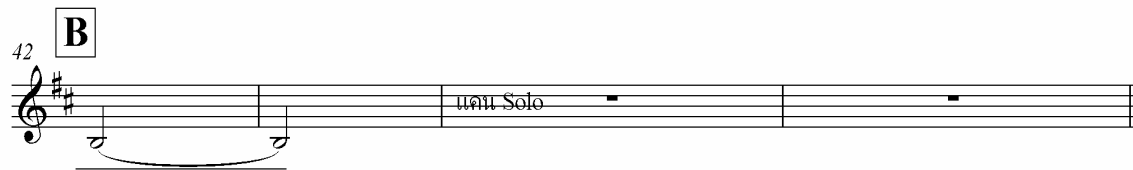
อัน นี้ เ็น ว่า ชาติ ศา ส นา พระ ม หา ก บัตรี สาม ส

26

ถา บัน นี้ ชำ ปรา การ อัน เลิศ ค่า ขอ เรียน เขิญ ชาว ไพร

30

ฟ้า ให้ ชู ค่า

66
 ยัง มี องค์ พระ ม หา ก ษัตริย์ ตัง สี จี ริง น้ำ ตั่ง เทียง

70
 บ่ เคย โหงย เจียง โหงย ป้อย

74
 ปู่ ดอก แค้น ทอง ขอ ให้ พวก พี่ น้อง เขา ชู เชิด สาม สี

78
 สาม ส ภา บัน นี้ ให้ เชิด ชู ฟู่ เพื่อง ขอ ให้ เสียง เสียง

82
 ก้อง ไส ส่อง ดอก เสียง สูง ทรง เจ ริญ เลิศ

86
 รุ่ง อย่า ร้าง ร้าว ดอก ร่วง ไรย อย่า มี เจ็บ ปวด ไอ้ย ปัก ปอด มี หนามสาม ส

90
 ภา บัน งาม ให้ เลิศ เลอ ลือ ก้อง พา กัน ส รร เสรญ ย่อง ให้ ขอ ขอ เจ้า ยิ่ง

94
 ยิ่ง เป็น มิ่ง เมือง มิ่ง บ้าน ขวน เหง้า ดอก ผ่า จอม

4

98

ยัง มี องค์ พระ ให้ ยก ขึ้น ย่อง ไร่ กระ หม่อม น้อย จอม หัว ฟัน แล้ว อย่า พา กัน เมา

102

มัว ชี บอก บุญ ให้ มา พี่ ไทย เขา มี สาม ต้น โพธิ์ ศรี สาม งาม

106

นั่น คือ ชาติ ศา ส นา พระ ม หา ก ษัตริย์ อัน เป็น แนว ชิด

110

มัน ใจ ปั่น เป็น หนึ่ง เดียว แม่ ว่า โลก ชี เขียว เบี้ยว บุค

114

เดื่อ เบียน บิด กระ ต้า ถอน ใน ใจ คน ไทย คิด ผู้ สู่ ดวง เดื่อ ห่วง ไร่

118

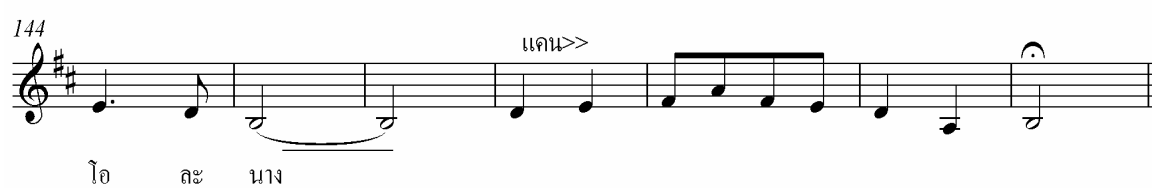
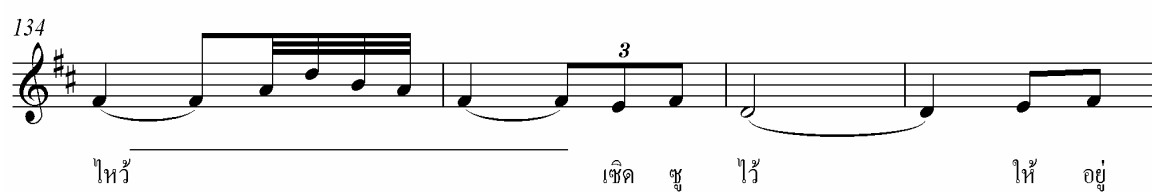
สาม ส ถา บัน ให้ บ่ มี ไผ มา ดู หมั่น ดวง ชี วิ เขา ชี สิ้น สาม ช่อ ให้ แผ่น

122

ยัง ชาติ ก็ ให้ อยู่ ยัง ชี ตั้ง แผ่น ให้ เป็น ฝา ศา ส นา มา

126

วัด ให้ หมู่ คน ข มา น้อม พระ ม หา ก ษัตริย์ พร้อม ให้ ทรง จอม นั่น เชื้อ

ภาคผนวก จ

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 1

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สำหรับสัมภาษณ์หมอลำ ป.ฉลาดน้อย เพื่อศึกษาประวัติและผลงานในฐานะผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่า สมควรได้รับการเชิดชูเกียรติ

ตอนที่ 1

สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติ และผลงานของหมอลำ ป.ฉลาดน้อย

1.1 ชာติภูมิ

ชื่อ / สกุลวัน / เดือน / ปีเกิด อายุ
 ภูมิลำเนา.....ที่อยู่ปัจจุบัน.....
 อาชีพ
 บิดา / มารดา.....อาชีพ.....สถานภาพ.....
 พี่ / น้อง.....อาชีพ.....สถานภาพ.....
 อื่น ๆ

1.2 การศึกษา

เริ่มเข้ารับการการศึกษา.....
 โรงเรียน.....
 ระดับชั้น.....
 ผลการเรียน.....
 กิจกรรมในขณะที่ศึกษา.....
 อื่น ๆ

1.3 สถานภาพครอบครัว

การสมรส.....
 คู่สมรส.....
 บุตร.....
 การครองเรือน.....
 อื่น ๆ

- 1.4 การเรียนลำและการเข้าสู่วงการหมอลำ
 แรงจูงใจในการเริ่มเรียนลำ.....
 สถานที่เรียนลำ.....
 ประเภทการเรียนลำ.....
 ครูสอนลำ.....
 เริ่มการแสดงครั้งแรกและครั้งต่อไป.....
 คู่ลำ.....
 รายได้/ค่าตอบแทน.....
 ความคิดเห็นเกี่ยวกับวงการหมอลำ.....
 อื่น ๆ
- 1.5 ประสบการณ์ความภูมิใจในชีวิต.....
- 1.6 ผลงาน
 ด้านการแสดงหมอลำ.....
 ผลงานด้านการประพันธ์กลอนลำ.....
 ผลงานด้านการบันทึกเสียง.....
 รายการทีวี.....
 ผลงานคู่กับหมอลำคนอื่น ๆ.....
 ผลงานในคณะ “เพชรอุบล”
- 1.7 รางวัลและประกาศเกียรติคุณที่ได้รับ.....

ตอนที่ 2

สัมภาษณ์เกี่ยวกับวิธีการร้องหมอลำ

หมายเหตุ การตอบคำสัมภาษณ์ในตอนี่ 2 นี้ใช้วิธีการบรรยายและสาธิตพื้นฐานการฝึก
 ร้องหมอลำ

- การเตรียมร่างกาย.....
 การฝึกเรื่องเสียง.....

การฝึกร้อง.....

เทคนิคในการฝึกร้อง.....

เทคนิคการโอ.....

เทคนิคการเอื้อน / ลูกคอ.....

เทคนิคการปิดเสียง.....

สำเนียง / ภาษาในการร้อง.....

ท่วงทำนอง จังหวะ และลีลาการลำทางยาว.....

อื่น ๆ

ผู้สัมภาษณ์.....

ผู้ให้สัมภาษณ์.....

สถานที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้สำหรับสัมภาษณ์บุคคลในคณะหมอลำคณะ “เพชรอุบล” และบุคคลผู้ทรงคุณวุฒิท่านอื่น ๆ ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านหมอลำ และรู้จักหมอลำ ป.ฉลาดน้อย เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการศึกษา หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ในฐานะผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นทรัพยากรบุคคลที่ทรงคุณค่า สมควรได้รับการเชิดชูเกียรติ

ตอนที่ 1

สัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว

ชาติภูมิ

ชื่อ / สกุลวัน / เดือน / ปีเกิด อายุ

ภูมิลำเนา.....ที่อยู่ปัจจุบัน.....

อาชีพ

ตอนที่ 2

1.1 ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลงานของ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย อย่างไร

การใช้ถ้อยคำ สำเนียง ภาษา.....

ท่วงทำนอง จังหวะ ลีลา.....

เอกลักษณ์และความโดดเด่น.....

การถ่ายทอดอารมณ์.....

ความนิยมของประชาชน.....

1.2 ท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับรางวัลและเกียรติยศที่ หมอลำ ป.ฉลาดน้อย ได้รับ

.....

อื่น ๆ

ผู้สัมภาษณ์.....

ผู้ให้สัมภาษณ์.....

สถานที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวรังสิมา จันทระจำนง
วันเดือนปีเกิด	วันที่ 9 เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2524
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 75 ถนนพลแพน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ธุรกิจส่วนตัว
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 75 ถนนพลแพน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2535	จบหลักสูตรชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนอุบลวิทยาคม จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2538	จบหลักสูตรมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนนารีนุกูล จังหวัดอุบลราชธานี
พ.ศ. 2541	จบหลักสูตรนานาชาติชั้นกลาง จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2545	จบปริญญาตรี หลักสูตรปริญญาการศึกษาบัณฑิต กศ.บ. วิชาเอกดุริยางคศาสตร์ไทย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2552	จบปริญญาโท หลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต ศป.ม. สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ